

ОДБРАНА

ВЕЖБА
БАРС 2015

ПОДЕЛА АРХИВСКЕ ГРАЂЕ
БИВШЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ТАЈНЕ НА ДЕОБИ

Година XI ■ Број 242 ■ 15. октобар 2015. ■ цена 100 динара ■ 1,20 евра

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
И НАРОДНИ МУЗЕЈ НИШ

ЛИКОВНА КОЛОНИЈА СИЋЕВО 1964–1969.

Уметничка дела из фонда Народног музеја Ниш

ВЕЛИКА ГАЛЕРИЈА ДОМА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ • 8. 10. – 12. 11. 2015.

МАЧ И ПЕРО

Живко Г. Павловић, генерал и академик

13–28. ОКТОБАР 2015. ГОДИНЕ
МАЛА ГАЛЕРИЈА ДОМА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Мемоари

ГЕНЕРАЛА СВЕТОМИРА СВЕТЕ БУКИЋА

НОВО
издање

Књиге, као и људи, имају своје судбине. „Мемоари“ оснивача Олимпизма у Србији генерала Светомира Свете Ђукића су више деценија чекали на објављивање. Доносе сведочење о Балканским ратовима и Првом светском рату, у првом лицу, са одговорношћу учесника и сведока:

*Бележио сам свако
шрејерење душе бораца,
искрено и шачно...
Пошредно је да се унесе
више светлости у
јомућену свест бораца за
време окршаја, да се
представи слика раша
јосмајрана из јакла
борбеној кркланца., када
светлуца и дрхтаво
лелуја само човеково ја
које хоће да живи.*

НАРУЦБЕНИЦА

МЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд,
Тел. 011/3201-995, 3241-009, телефакс: 011/3241-363
Жиро-рачун: 840-312849-56

Наручујем књигу:

1. Шифра 111314 „МЕМОАРИ ГЕНЕРАЛА СВЕТОМИРА СВЕТЕ БУКИЋА – БАЛКАНСКИ РАТОВИ“, по цени од 308,00 динара
2. Шифра 111315 „МЕМОАРИ ГЕНЕРАЛА СВЕТОМИРА СВЕТЕ БУКИЋА – ПРВИ СВЕТСКИ РАТ“, по цени од 572,00 динара

Купац

ЈМБГ

Адреса становања, улица и број

Место

Телефон

Потпис наручиоца

Плаћање наручених издања врши се унапред. Доказ о ујлаши целокујној износа досшавиши МЦ „Одбрана“, након чеја испоручујемо књије. Куйљена издања биће досшављена јосшекспресом на шереш куйца.

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране и Војске Србије

„Одбрана“ наставља традицију „Рајника“, првог војног листа у Србији, који је изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19
medijacentar@mod.gov.rs

Директор

Стевица С. Карапанџин, пуковник

Главни и одговорни уредник

Владимир Почуч, потпуковник

Заменик главног уредника

Александар Петровић, капетан

Уредници

Мира Шведић, Душан Глишић

Новинари

Сања Анђелковић

Владимир Вјештић

Мирјана Крстовић, поручник

Биљана Миљић

Стални сарадници

др Себастијан Балаш, др Славиша Влачић,
Милосав Ц. Ђорђевић, др Милан Мијалковски,
др Зоран Миладиновић, др Миљан Милкић,
Будимир М. Попадић, Никола Остојић,
Александар Радић, Влада Ристић,
Драгана Барјактаревић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш (техничка уредница)

Фотографија

Стефана Савић (уредница),
Даримир Банда, Душка Стефановић,
Јово Мамула (фото-репортери)

Језички редактор

мр Наташа Николић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Татјана Шућин

Документација

Горан Станковић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809

Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765

Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

Продаја 3201-810; 23-810; 3241-254

ТЕЛЕФАКС 3241-258

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

odbrana@mod.gov.rs

redakcija@odbrana.mod.gov.rs

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-312849-56 МЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара. За претплатнике преко
Поштанске штедионице месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,
ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења
војних новинара

БРОЈ 242

Пилоћ
Војске Србије
на вежби
у Русији

Снимио
Александар
ПЕТРОВИЋ

Специјални
прилог 130

90 година
ТРЗ
„Чачак“

Специјални
прилог 131

Кашалог
издања
МЦ
„Одбрана“

Са српским мировњацима
у Либану
**ПОД ЗАСТАВОМ
МИРА**

20

26

Легитимност стране војне
интервенције у Сирији
**ЛИЦЕ И НАЛИЧЈЕ
МЕЂУНАРОДНОГ
ПРАВА**

34

37

Пет деценије емисије
„Дозволите“

**ФОРМУЛА КОЈА
ДАЈЕ РЕЗУЛТАТ**

Активна неутралност

8 Подела архивске грађе бивше Југославије
ТАЈНЕ НА ДЕОБИ

14 Бригадни генерал Сава Миленковић,
командант 250. ракетне бригаде за ПВД
НЕМА ВРЕМЕНА ЗА ПРЕДАХ

18 Показна вежба „Експлозија 2015“
ОПРЕЗНИ МИНЕРИ

19 Заједничка вежба српске и
мађарске војске
ВИШЕ ОД ВЕШТИНЕ

30 Масовне миграције и безбедност
РИЗИК САВРЕМЕНОГ СВЕТА

33 Отворених очију
РАДОСТ ЕВРОПЕ

40 Стефан Немања о значају језика
за опстанак
БЕЗ ЈЕЗИКА НЕМА НАРОДА

42 Одбрана Београда 1915.
ПАКЛЕНА ЈЕСЕН

46 Оскар Дирлевангер
ЛЕВИЧАРИ У СС УНИФОРМИ

48 Завршене 6. светске војне игре
МЕДАЉЕ НЕДОСАЊАН САН

Геополитички процеси ушли су у акутну фазу и без обзира на разлике у позицијама с којих иступају аналитичари међународних односа, њихови закључци се у једном подударају – више ништа неће бити као пре. Са Украјине, која је већ дуже од две године неуралгична тачка Европе, тежиште сукоба утицаја глобалних играча пренесено је на подручје Блиског истока.

Премда Балкан више није у самом врху листе приоритета спољне политике великих, сасвим је извесно да још дуго, а вероватно никада, неће потонути на њено дно. Стотине хиљада избеглица из Сирије, Ирака и Авганистана, изабравши управо балканску руту на путу ка Западу, подсетиле су на помало анахроне лекције о значају географског положаја тог дела света.

Спољна политика Републике Србије за сада држи корак са агресивним настојањима привремених институција на Косову и Метохији да успоставе државност на том делу наше територије. Најновији изазов дипломатији јесте борба да се оспори захтев Албанаца за присвајање вековне српске културне баштине пред Унеском. Нажалост, изван број веома моћних држава стоји на страни администрације у Приштини. Главобољу задају и готово директни сигнали да ће од „флексибилности“ Београда у „дијалогу са Косовом“ зависити зелено светло за отварање неких поглавља у преговорима за приступање наше земље Европској унији. Без обзира на мноштво изазова са којима се Србија суочила од почетка године, спољна политика државе није испала из тежишта.

Један од снажних ослонаца стабилне спољне политике јесу и међународне активности Војске Србије. Прокламована војна неутралност, иако много пута довођена у питање, за сад је једини пут којим се може ићи.

Са становишта Министарства одбране и Војске неутралност није значила пасивност, већ сигнал за активан развој сарадње и билатералних односа са највећим светским војним силама, али и са земљама у региону. Уважавајући чињеницу да су скоро све државе региона чланице НАТО-а, као и то да Алијанса има мандат Уједињених нација да обезбеђује мир у нашој јужној покрајини, највећи број међународних активности реализован је управо са земљама Северноатлантског савеза. С друге стране, Војска Србије имала је неколико више него успешних заједничких активности са Оружаним снагама Руске Федерације усмерених на јачање својих оперативних и функционалних способности. Не треба губити из вида ни то да је знатан део борбене технике, пре свега оне у РВ и ПВО, совјетске, односно руске производње...

Млада је јасно да ни једна од страна нема до краја благонаклон став према развоју односа „са оном другом“, ни Запад ни Исток не затварају врата сарадњи, него исказују изузетно висок ниво поверења према нашој војсци. У актуелним оквирима геополитике тешко је пронаћи војску неке државе која успева да одржи тако висок ниво сарадње истовремено и са Русијом и са земљама НАТО-а. Истина је да и Западу и Истоку сада треба стабилан Балкан, а Србија и њена војска су фактори те стабилности. Позиција активне, партнерске неутралности могла би бити корисна у ширим оквирима спољне политике Србије која тражи простор за остваривање важних државних интереса. ■

Александар ПЕТРОВИЋ

ОБИЛАЗАК „ЗАСТАВА ОРУЖЈА” У КРАГУЈЕВЦУ

МИНИСТАР ГАШИЋ У ЛУЧАНИМА

Министар одбране Братислав Гашић обишао је 9. Октобра предузеће „Милан Благојевић – Наменска а.д.” у Лучанима, у коме је 30. септембра дошло до пожара у објекту за производњу барута. Тада су повређена четири радника, при чему је један подлегао повредама. Једна од тема састанка била је и формирање тима који ће се бавити подизањем нивоа безбедности запослених радника у свим фабрикама наше наменске индустрије. Министар Гашић истакао је да је Сектор за ванредне ситуације МУП-а прошле године контролисао фабрику, а ове године извршио и ревизију, после које је константовано да нема недостатака у области заштите на раду. ■

СЕДНИЦА ФОРУМА ЗА БЕЗБЕДНОСНУ САРАДЊУ И СТАЛНОГ САВЕТА ОЕБС-а

Начелник Управе за стратегијско планирање бригадни генерал Слободан Јоксимовић учествовао је 9. октобра у Бечу на 61. заједничкој седници Форума за безбедносну сарадњу и Сталног савета ОЕБС-а. Циљ скупа, који је организован током норвешког председавања Форумом и Србије ОЕБС-ом, био је разматрање примене Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност, као и размена искустава у региону када је реч о њеном спровођењу. Генерал Јоксимовић приказао је резултате Министарства одбране и Војске Србије постигнуте у спровођењу Националног акционог плана за примену Резолуције у нашој земљи. ■

Производне капацитете фабрике одбрамбене индустрије „Застава оружје” у Крагујевцу 5. октобра обишао је министар одбране Братислав Гашић и том приликом разговарао са руководством предузећа.

– Србија ове године бележи значајне резултате у промету и извозу наоружања и војне опреме. После 15 година имаћемо двоструко већи извоз у односу на претходну годину, а планирамо да до краја године остваримо 750 милиона долара промета наменске индустрије. „Застава оружје” у односу на период до 2012. први пут исказује добитак од скоро 329 милиона динара – навео је министар Гашић.

Директор Милојко Брзаковић потврдио је да фабрика послује знатно боље и нагласио да су им потребна финансијска средства како би унапредили техничко-технолошко ниво фабрике, смањили трошкове производње и повећали продуктивност ради конкурентности на светском тржишту. ■

СКУП О САРАДЊИ У ЈУГОИСТОЧНОЈ ЕВРОПИ

У Дому Гарде на Топчидеру недавно је одржан састанак чланова SEEGROUP, чији је циљ пружање подршке јачању регионалне сарадње у Југоисточној Европи у области безбедности и одбране. Скуп је отворио државни секретар Министарства одбране Зоран Ђорђевић. Учесници су разговарали о реформи нашег система одбране, учешће Министарства у процесу европских интеграција Србије, сарадњи Војске с КФОР-ом, те учешћу у мировним операцијама и сарадњи с НАТО-ом преко Програма „Партнерство за мир”. ■

ГЕНЕРАЛ ДИКОВИЋ У ПОСЕТИ БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Током недавног боравка у званичној посети Босни и Херцеговини, начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић састао се са министарком одбране те земље Марином Пендеш и начелником Заједничког штаба Оружаних снага генерал-пуковником Антом Јелечом.

Министарка Пендеш и генерал Диковић разговарали су о могућностима за унапређење билатералне војне сарадње. Потврдили су интерес за сарадњу у областима обуке и школовања, сарадњу центара за обуку за мировне операције, као и за војномедицинску, војноекономску и културно-спортску сарадњу.

Генерали Диковић и Јелач говорили су о актуелној безбедносној ситуацији у региону, конкретизацији активности у областима размирицања, атомско-биолошко-хемијске одбране и логистике, као и о учешћу у регионалним безбедносним иницијативама.

Према речима генерала Диковића, Србија за обуку припадника Оружаних снага БиХ може да понуди капацитете базе „Југ“, Центра АБХО у Крушевцу, центара за обуку медицинског кадра средње и високе стручне спреме у Нишу и Београду, као и школовање на свим нивоима на Војној академији, док је генерал Јелач истакао да

су Центар за противминско деловање и уништавање експлозивних средстава и Центар за обуку за операције подршке миру отворени за обуку припадника српске војске. ■

СУСРЕТ НАЧЕЛНИКА ГЕНЕРАЛШТАБОВА СРБИЈЕ И МАЂАРСКЕ

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић састао се 7. октобра у касарни „Аеродром“ у Сомбору са начелником Генералштаба Оружаних снага Мађарске генералом Тибором Бенкеом.

Двојица генерала разговарала су о актуелној безбедносној ситуацији у региону, безбедносним изазовима и начинима њиховог превазилажења. Посебно су се осврнули и на заједничко учешће у мултинационалној операцији на Кипру, као и на заједничке вежбе које изводе припадници двеју војски.

Генерал Диковић истакао је да је за нашу војску императив развој сарадње са земљама у региону, нарочито са суседима, те исказао намеру да се и у 2016. години наставе заједничка увежбавања с мађарском војском, што је потврдио и генерал Бенке. ■

ДАН ТРЕЋЕ БРИГАДЕ КОПНЕНЕ ВОЈСКЕ

Унишкој касарни „Књаз Михаило“, 7. октобра, свечано је обележен Дан Треће бригаде Копнене војске. Честитајући празник припадницима јединице, Командант Копнене војске генерал-потпуковник Милосав Симовић нагласио је да официри и војници никада не смеју изневерити традиције Гвозденог пука и изразио уверење да ће задатке и надаље успешно извршити.

Бригадни генерал Миле Јелић, командант Треће бригаде, подсетио је да осми пут прослављају празник, поносни на резултате које су у раду постигли. Најбоље јединице и појединци тог састава Војске Србије добили су признања, посебно припадници тенковске чете 36. тенковског батаљона јер су изабрани за најбоље у Бригади.

У оквиру прославе организован је и тактичко-технички збор, који су обишли бројни грађани и ученици основних и средњих школа. ■

ТЕМА

ПОДЕЛА АРХИВСКЕ ГРАЂЕ
БИВШЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ТАЈНЕ

Пише Милена МИЛЕТИЋ

НА ДЕОБИ

Процес дељења архивске грађе заостале иза бивше Југославије одвија се већ годинама и трајаће још дуго. Вредност те заоставштине је огромна, и за историју и за свакодневни живот појединаца. Захтева пажљив однос, како оних код којих се већ налази, тако и оних који ће добити оно на шта, по принципима архивистике и Споразуму о сукцесији, имају право. Ако ни због чега другог, а оно због тога што ће само пажљив однос олакшати врхунским истраживачима да брже открију тајне бивше земље и распада у коме је завршила, те непристрасним делима обезбедити њеним народима боље односе у будућности.

Да су апсурд и тегибан компромис чести пратиоци сваког развода, зна већина нас. Слично је и с државним „разводима“, посебно када нерашчишћени односи и „замерке“ имају високу цену у многим људским животима. У случају бивше Југославије, чија се имовина већ годинама дели, то важи и за архивску грађу нагомилану у оних седамдесетак година њеног постојања. Недавна вест да је СОА, обавештајно безбедносна агенција Хрватске, предала Државном архиву те земље своју архиву насталу у периоду од 1937. до 1990. године, поново је отворила питање архива тајних служби у целом региону. Јер, Србији се свако мало, већ годинама уназад испоставља захтев за отварањем архива тајних служби, како од САД и ЕУ, тако и прошле године директно од Немачке и Аустрије.

Почетком године, и Словенија се огласила тим поводом. Апсурд је, наиме, у томе што управо истраживачи Државног архива Словеније већ годинама, на основу Споразума о сукцесији имовине бивше Југославије, који предвиђа и потраживање докумената из архивских фондова, прегледају благо Војног архива, а од 2014. године и документа Војнобезбедносне агенције. Копирају их, и имају приступ свему што се на њих односи.

Разуме се, они који већ годинама прате процес наслеђивања, морали су се запитати шта то „гађају“ захтеви тих земаља – да ли заиста фондове тајних служби, личне досијее (чије се отварање у свим транзиционим земљама показало као питање с последицама, па отуд Србија још увек није донела став о томе), или нешто треће, што с архивама нема никакве везе. Шта год, јасно је да кад се имовина дели, све је важно, па и милиони прашњавих, често искрзаних страница, у којима је прошлост једне помало утопијске државе, сви њени успеси и посрнућа, све до потапања. Ко не разуме осетљивост и важност тог процеса нека се само сети некретнина које су многе фирме имале у свим републикама, „девизног питања“ које је потресало Југославију и нерешених финансијских проблема, а, на крају, и онога што све мучи – ко је најодговорнији за крвави разлаз.

ДОГОВОР ЗА МИЛИОНЕ СТРАНИЦА КУЛТУРНОГ БЛАГА

Да се разговара о сукцесији „Државне архиве СФРЈ“, на особит начин, већ годинама, потврђује Миладин Милошевић, директор Архива Југославије, и шеф Међуресурске радне групе за сукцесију архивске грађе, човек који се већ много година носи с тим питањем: „Процес траје још од 2004. године када је Споразум о сукцесији ступио на снагу“.

Дакле, кад су ратови окончани и наступило време да се иде даље, све бивше чланице некадашње Југославије селе су за сто зарад веома важног посла. За седамдесетак година колико је држава постојала, настала је заједничка имовина коју је требало поделити. Тако је, под покровитељством Међународне конференције о бившој СФРЈ, а на основу

Архив Југославије

Резолуције Савета безбедности Уједињених нација 1022 из 1995. године, настао Споразум о сукцесији, који је потписан 29. јуна 2001. у Бечу. Споразум је обухватио финансије, покретну и непокретну имовину, дипломатска представништва, пензије, „разна права и обавезе“ како је то наведено, приватну својину. Анекс Д тог споразума обухватио је и архиве некадашње заједничке државе. У годинама које су уследиле, тадашња Савезна Република Југославија, правна наследница СФРЈ, донела је и Закон о *пошврђивању Споразума*. Од тог часа, све што је у деобној маси постало је предмет бројних преговора, разговора, па и архиви. Анекс Д је у 12 чланова одредио шта ће се све делити, принципе деобе, али и рок који се односи на деобну масу. Формирана је и Међуресурска радна група за спровођење тог споразума. И Министарство одбране Србије је основало своју радну групу задужену за испуњавање обавеза преузетих Споразумом.

Но, шта је, од милиона страница архивске грађе, предмет наслеђивања и који су архиви обухваћени тим поступком?

То што се у Споразуму помиње као „Државна архива Југославије“ заправо јесу папири, филмска, аудио и видео грађа, компјутеризовани записи, архивски фондови појединих република измештених из њих и слично. Како каже члан 1. Анекса Д Споразума, све што је настало од 1. децембра 1918, када је формирана Краљевина СХС, до 30. јуна 1991,

када је Југославија дефинитивно престала да постоји. Све остало, разни републички архиви настајали у самим републикама, почев од организација Савеза комуниста, фондови републичких служби државне безбедности (за сада)..., се не деле.

Када говоримо о Србији, реч је о фондовима Архива Југославије, Војног архива, архивске грађе некадашњег Савезног СУП-а, која је после распада остала у нашем Министарству унутрашњих послова, затим Дипломатског архива Министарства спољних послова и архива Народне банке Југославије. Процес је реципрочан, па ће бити занимљиво видети једног дана шта садрже, рецимо, документи заостали иза ЈНА током њеног повлачења из бивших република.

Грађа богата, нема шта. Што каже Миладин Милошевић, само за установу којом руководи, Архив Југославије, то значи милионе и милионе страница веома вредних докумената. Јер, само Архив има више од шест стотина фондова и збирки. И сви остали архиви на тој листи за сукцесију веома су богати значајним документима. Војни архив,

И док су обични грађани или политичари најчешће заинтригирани оним што се налази у документима тајних служби или Дипломатског архива, ваља знати да за историјску науку у тим фондовима постоји читав низ изузетно битних тема за истраживање, попут економских, војно-економских, финансијских, културних, социолошких... Таква грађа ће несумњиво допринети и решавању недоумица око економских узрока распада бивше земље.

безбедности или полиције, али и документе старе Савезне државне безбедности. Шта се све ту налазило не знамо, јер МУП Србије (као ни дипломате) није одговорио на питања „Одбране“. Миладин Милошевић подсећа да је том приликом страдало и неколико фондова Архива Југославије који су се налазили у поменутој згради: „Реч је о пет фондова, насталих радом савезних савета за друштвена питања, привредни развој и економску политику, међународне односе, затим Фонда солидарности с несврстаним и суседним земљама, као и део Авио-сервиса савезних органа“.

Дакле, барем кад је реч о ономе што је преостало у Србији, све ће бивше републике и њихови истраживачи у наредним годинама добити копије изузетно вредних и занимљивих докумената с одговорима на бројна питања која ће нас све још задуго мучити. И док обични грађани или политичари најчешће бивају заинтригирани оним што се налази у документима тајних служби или Дипломатског архива, ваља знати да за практични живот и историјску науку у тим фондовима постоји још читав низ изузетно битних тема за истраживање, попут економских, војно-економских, финансијских, културних, социолошких, утврђивање судбина страдалих у ратовима... На пример, та ће грађа несумњиво допринети решавању недоумица око економских узрока распада бивше земље, попут такозваног девизног питања (шездесетих и седамдесетих година прошлог века део хрватске елите тврдио је да је та република, због свог развијеног туризма као и начина дељења девиза међу републикама, експлоатисана, а та широко раширена теза запаљиво је деловала на националистичка осећања).

ОРИГИНАЛ ИЛИ ОВЕРЕНА КОПИЈА

И све догде је лако, или тако бар делује. Одавде, међутим, ствари иду много теже.

Наиме, три су основна принципа на којима се цео поступак заснива: принцип провенијенције, принцип функционалне пертиненције и принцип територијалне пертиненције. Једноставније речено, да би једна држава наследница могла да затражи копију неког документа, исти би морао бити или од виталне важности за функционисање дотичне државе или створен на њеној територији или да се било по садржини или особама, догађајима, описаним у документу, односи на њу. То предвиђа Анекс, у члановима 2. и 3. То значи да ако је неки документ настао на територији одређене републике, или се тиче ње, онда он или његова копија, тамо и одлази. Чак је, у члану 4. изричито наведено да ће се уговори између ФНРЈ и Грчке, о проблемима водопривреде и границе, из 1959. године, одмах предати Македонији. Исто важи, на пример, за оригинале или оверену копију Осимског уговора и Осимског споразума из 1975. године, значајне за разграничење Словеније и Хрватске с Италијом.

Управо је у томе један од проблема који прате тај осетљив процес – како се дели огромна и важна грађа, односно дају ли се оригинали или копије, цепају ли се фондови или је осмишљено боље решење. И како ће бивше републике тре-

Миладин Милошевић, директор Архива Југославије и шеф Међуресорске радне групе за сукцесију архивске грађе

на пример, поред бројних заплених фондова окупаторских војски из Другог светског рата, јединица Народноослободилачке војске, КНОЈ, страдалих током ратова, јединица ЈНА, садржи и архиву Независне Државе Хрватске, документе Војнобезбедносне агенције, наследнице бившег КОС-а, дакле једне од најважнијих тајних служби бивше земље (ту се, међутим, не налазе лични досијеји, већ оперативни документи, аналитички и разни други извешаји).

Иако је и архива некадашњег савезног МУП-а обухваћена тим поступком, иста је изгорела током бомбардовања 1999. године. Обухватала је документе такозване јавне без-

тирати грађу која је још увек затворена према прописима архивистике, а који кажу да су већина докумената млађих од 30 или 50 година (тај други рок важи за Војни архив и Дипломатски) затворена за истраживаче.

Пуковник Милорад Секуловић, директор Војног архива наглашава: „Представници држава сукцесора који истражују на основу наведеног Споразума у Војном архиву добијају оверене копије архивске грађе, а не оригинална документа.“

Уосталом, таква пракса – дељење оверених копија, а не оригинала – подсећа Миладин Милошевић, потпуно је у складу с основним принципом архивистике – недељивошћу фондова. Историја јесте учитељица живота утолико што погледом у решавања одређених проблема из прошлости олакшава разрешење оних који муче сваку садашњост. Уз то, вредност једног архива мери се не само бројем и садржајем чуване грађе, већ и оригиналима. Истина, у данашњем свету који пружа велике техничке могућности, све се мање примењује издавање оригиналних докумената истраживачима, а више микрофилмови, дигитализовани материјали. То, међутим, нарочито у условима нерешених политичких односа, не умањује значај оригинала, напротив. Осим тога, постоје и домаћи прописи, које је наша страна такође дужна да поштује – рецимо, *Закон о културним добрима* из 1994. године. Јер, као што тврде наши саговорници, архивска грађа је истовремено и културно добро.

Најочитији пример деликатности тог посла јесте архива НДХ, која је после заплена пребачена у Београд. И поред

зантересованости Хрватске за ту грађу, ниједан од принципа потраживања дефинисаних у Анексу Д Споразума, није применљив на тај фонд. Чак ни поједностављено схваћен принцип територијалне пертиненције не ставља Хрватску у повлашћен положај, јер се НДХ простирала на више држава сукцесора. Осим тога, веома присутан историјски ревизионизам према тој фашистичкој творевини намеће опрез при решавању тог питања.

На срећу па одредбе Споразума јасно кажу да је оверена копија подједнако валидна као и оригинал, па се све своди на договор. Шта, међутим, ако наследнице инсистирају на оригиналима? Миладин Милошевић каже да је у таквим случајевима архивистика јасна: „Принцип недељивости фондова јесте темељни принцип струке, који важи и код нас и у свету. То значи, да се оригинали не деле, већ се заинтересованим странама дају одговарајуће копије. Такав став у спорним архивским потраживањима има и Међународни архивски савет, светска асоцијација архива. У досадашњој примени Анекса Д, наша страна је тако и поступала.“

Колико је подела неког архивског фонда сложен проблем, с озбиљним последицама, можда најбоље сведоче примери који се не тичу директно самих архива али јесу представљали, на изванредан начин, цепање фондова. Наиме, многе бивше дипломате или припадници тајних служби, имали су обичај да приликом одласка у пензију или на други посао, са собом понесу и одређене, њима важне документе, или као трагове онога што су радили, или као одраз неког њиховог будућег интереса. Тако се у годинама после распада СФРЈ могло видети на све стране мноштво поверљивих докумената, истргнутих из ширег контекста неких дешавања, које су разни аутори потом објављивали. По правилу, такви папири

су управо због недостатка читавог низа осталих докумената, често пружали или делимичну слику о збивањима или, још горе, нетачну.

Намеће се још једно питање – шта ако наследнице не могу постићи договор око поделе. Не постоји међународна судска арбитража у том случају, подсећа Милошевић. Једино што се може учинити јесте да се позове неки међународни стручњак како

би дао своје мишљење.

Много је још проблема у том послу, много „пилавих тачака“, а једна од њих јесу посебно осетљиви материјали попут оних у Дипломатском архиву, збирци докумената војне службе безбедности, отворени и затворени документи.

ОТВОРЕНО И ЗАТВОРЕНО

У појединим књигама издатим последњих година на простору бивше земље, које се баве или то покушавају, пре свега тајнама и тајним службама, могле су се запазити фусноте с пописаним документима републичких служби Државне безбедности, „млађих“ него што је то пракса за архивистику. Такав случај је и с књигом „Удба“, словеначког аутора Романа Лељка. На страну цео њен дискутабилан контекст, у њеним фуснотама има веома „младих“ докумената. Ништа чудно –

Да би једна држава наследница могла да затражи копију неког документа, исти би морао бити или од виталне важности за функционисање дотичне државе или створен на њеној територији или да се, било по садржини или особама, догађајима, описаним у документу, односи на њу

једно од правила архивистике каже да се неке могу дати на увид и коришћење и документа „млађа“ од прописаног рока отварања, уколико се с тим слажу њихови творци. Не знамо да ли је тако било и у случају поменутих књига. Стога се намеће и питање шта учинити с оним посебно осетљивим документима какви су, рецимо, у фонду ВБА, Дипломатском архиву или Архиву Југославије, или с оном грађом која по прописима подлеже временским ограничењима?

Миладин Милошевић подсећа да су у Архиву Југославије за истраживаче, на основу законских и подзаконских прописа, доступна сва документа старија од тридесет година од њиховог настанка. Међутим, дешава се да поједини истраживачи дођу, мимо архива, рецимо помоћу учесника догађаја, до одређених докумената који по прописима о роковима нису доступни јавности, те их објаве.

Поштовање рокова је важно нарочито за ону осетљиву грађу попут докумената тајних служби или шифрованих дипломатских депеша.

У Војном архиву такав проблем суштински не постоји. „Приступ архивској грађи коју потражују државе сукцесори суштински је слободан и неометан, али је неопходно испоштовати постојећу правну регулативу“, каже пуковник Секуловић. То значи да се поштује прописани рок од 50 година за издавање докумената. Дакле, „најмлађе“ што словеначка делегација, која тренутно истражује архиве

Пуковник Милораг Секуловић, директор Војног архива

чија се грађа наслеђује, прегледа у Војном архиву јесу документи настали 1964. године, јер је архивистичка пракса да се целокупна календарска година грађе отвара за истраживање по истеку граничне године. Тачније, документа из 1965. биће доступна за гледање од почетка 2016. године.

Такво правило важи и за документе војне службе безбедности, у свим њеним фазама развоја, од ОЗНА-е и КОС-а, до момента када је добила назив Војна служба безбедности. „Представници наследница који су почели да гледају нашу грађу, јесу, по нашим сазнањима, до сада стигли до Информбироа“, кажу у ВБА. Да подсетимо, ту грађу гледају управо – Словенци. Када је реч о осталим фондовима Војног архива, далеко су више одмакли у послу, јер су с гледањем почели још 2010. године. Словенци су и код осталих архива узнапредовали далеко више од представника осталих држава.

Представници држава сукцесора који истражују на основу наведеног Споразума о сукцесији у Војном архиву добијају оверене копије архивске грађе, а не оригинална документа. Таква пракса потпуно је у складу с основним принципом архивистике – недељивошћу фондова.

Војни архив

Миладин Милошевић каже да је у Архиву Југославије, на основу Анеска Д, доступна сва грађа која чини такозвану Државну архиву СФРЈ, насталу до 30. јуна 1991. године. Договор са сукцесорима јесте да се рокови доступности тих докумената од поменутих 30 година старости, за истраживаче, поштују и код њих.

Додуше, има историчара који сматрају да управо Србији одговара брже отварање, јер ће тако доказати да терет одговорности за распад и рат треба другачије расподелити.

Постоји још један детаљ на који ваља обратити пажњу – како поступити с појединим документима који се само делимично односе на неке републике и њихово становништво, а делом и на друге наследнице. Архивисти истичу да се у таквим случајевима поштују прописи о заштити података о личностима. Тачније, уколико се у документу који потражује одређена наследница, помињу не само личности из те земље већ и из других, онда ће имена грађана других наследница бити затамњена.

Слично решење примењено је и на грађу насталу радом војних „безбедњака“. „Представници републике на коју се део свеске односи могу да имају увид у читаву свеску, али само део који се тиче њих могу копирати“, наводе у ВБА. Разуме се, води се рачуна о заштити података о личностима. Да би поменути представници задужени за пописивање и поделу грађе били сигурни да су видели и добили

све што се њих тиче, одлучило се да им се да увид у читаве свеске, а могу добити само копиране оне стране које се односе на њихову територију или становништво. Такво решење би могло бити важно и ако једног дана на ред за деобу ипак дођу остаци архиве Савезне државне безбедности, лични досијеи и слично. Наиме, БИА, као правна наследница Савезне државне безбедности али и Државне безбедности Србије, и њен архив, сада нису предвиђени за деобу или макар за увид у документе (између осталог и зато што је добар део те грађе страдао, како нам је речено, приликом бомбардовања зграде Савезног МУП-а 1999. године). Покушаји политичких игара неких бивших република и страних држава, у којима су чак и прашњави папири сред-

ство притиска, кажу да је све могуће. Ипак, постоји једно решење које ће, кад се до њега дође, задовољити све, и неће више правити проблеме у односу „оригинал или оверена копија“ – дигитализација грађе.

И поред заинтересованости Хрватске за архиву НДХ, ниједан од принципа потраживања дефинисаних у Анексу Д Споразума, није применљив на тај фонд. Чак ни поједностављено схваћен принцип територијалне пертиненције не ставља Хрватску у повлашћен положај, јер се НДХ простирала на више држава sukcesора.

Министарство спољних послова Србије

Без обзира на то што ће дигитализација архивске грађе много коштати, нико не би смео да сумња у вредност и важност тог посла. Ако ништа друго, због чувања вредних докумената, због оних који су с бившом земљом много изгубили, као и због генерација које тек долазе, а заслужују да живе чистих рачуна, са свима.

ног изучавања оригиналног материјала на коме је неки документ сачињен, писма и слично. Појефтиниће рад истраживача јер више неће бити сталне потребе да се путује и дуго остаје у страним државама. Изнад свега и најважније, сачуваће дуже оригинална доку-

мента, јер се ни у резиденцијалним државама истраживача неће издавати више оригинали, да се не би хабили.

Разуме се, и у тој ситуацији постоји „мали“ проблем – то много кошта. Међутим, на недавно одржаном састанку кључних представника наследница у Скопљу, расправљало се баш о томе, каже Миладин Милошевић. „Договорили смо се око даљих корака у изради тог пројекта“, наводи он. А то, заправо, значи сачинити буџет, конкурисати код ЕУ за средства (требало би да Унија финансира тај пројекат) и наставити даље процес.

Јасно је да ће и тај посао дуго трајати. Подједнако као и процес примене одредби Анекса Д Споразума о сукцесији. Сем осталих разлога и зато што је тај поступак реципрочан – још није познато када ће архивари Србије кренути у остале републике да потражују нама потребну грађу. Ипак, без обзира на то што ће дигитализација коштати, нико не би смео да сумња у вредност и важност тог посла. Ако ништа друго, због чувања вредних докумената, због оних који су с бившом земљом ужасно много изгубили, као и због генерација које тек долазе, а заслужују да живе чистих рачуна, са свима. ■

ПРЕДНОСТ ДИГИТАЛНЕ ЕРЕ

Дигитализација наслеђене грађе је предвиђена и Споразумом и потоњим договорима међу наследницама. Дигитализација, иако дуготрајан и скуп поступак, уклониће спорове око давања оригинала, јер ће свако онда имати лако доступне дигитализоване оригинале, на које ће моћи применити и помоћне историјске дисциплине попут макар основ-

БРИГАДНИ ГЕНЕРАЛ
САВА МИЛЕНКОВИЋ,
КОМАНДАНТ 250. РАКЕТНЕ БРИГАДЕ
ЗА ПВД

НЕМА ВРЕМЕНА ЗА ПРЕДАХ

Обележавање 100 година од оснивања артиљеријско-ракетних јединица за противваздухопловна дејства протекло је, у организацији 250. ракетне бригаде за ПВД, како и доликује. Припадници херојске бригаде Војске Србије још једном су показали да познају и негују српску војну традицију. Велики празник био је повод за разговор са командантом јединице, која је 1999. године надмашила успех Раке Љутовца.

Снимио Горан СТАНКОВИЋ

Централна прослава одржана је у Београду и у Крагујевцу, негдашњој престоници Србије и месту где је славом овећани Рака Љутовац, гађајући из модификованог топа, 30. септембра 1915, срушио непријатељски аероплан. Српски ракеташа оборили су авион и 1999, иако је био „невидљив“. Изузетне успехе постигли су и на бојним гађањима у иностранству. Резултат је то, свакако, упорне, ефикасне и добро осмишљене и реализоване обу-

ке. Командант 250. ракетне бригаде за противваздухопловна дејства бригадни генерал Сава Миленковић задовољан је постигнутим, али, истиче, да увек може боље.

○ Може, ли, заустити?

– Кад је реч о оспособљености Бригаде за извршавање одговорних наменских задатака, увек може и мора боље. Наши задаци су исти и у миру и у рату. Непрекидна заштита ваздушног простора је значајан задатак који од свих нас захтева максимум. Зато у

нашој бригади нема времена за опуштање. На кључним дужностима у борбеним послугама налазе се старешине с борбеним искуством и то је од непроцењиве важности за сигурност у извршавању задатака. Квалитет обуке увек може бити бољи, мада сам и тим сегментом задовољан. Иако обуку у јединицама изводимо са свим припадницима Бригаде, логично је што су нам младе старешине посебна циљна група. Разлог за то јесте сложеност средстава ракетне технике, за чије је опти-

мално коришћење потребан дуг процес оспособљавања. Пракса се стиче само радом, а достигнути степен рутине омогућава „извлачење” максимума из средстава. При томе, важно нам је да обука буде што савременија, па смо у процес оспособљавања уградили искуства стечена у борбеним дејствима током агресије НАТО-а 1999. године, али и из осталих локалних сукоба.

О После деценија засија у ојремању наших ракетних јединица, намеће се питање какви су данас материјални услови за обуку у Бригади, коју многи смајрају једном од најсремнијих у Војсци Србије?

– У целини посматрано, услови за извођење обуке су повољни. Бригада располаже довољним бројем тренажера, а сви дивизиони имају и кабинете с потребним функционалним и електричним шемама средстава, као и пресеке ракета, неопходне за остварење принципа очигледности у обуци. Специфичност стручног специјалистичког оспособљавања припадника 250. бригаде није кабинетска настава, већ свакодневна практична обука на средствима ракетне технике. Тренажери омогућавају увежбавање послуга уз уштеду ресурса, али су од непроцењиве важности тренажна гађања на стварни циљ.

За реализацију тог дела обуке користимо капацитете ваздухопловних бригада, с којима, уз координацију Команде РВ и ПВО, имамо одличну сарадњу. То је заправо највеће олакшање у реализацији обуке. Али, кад је реч о модернизацији практичне обуке, зависимо од тога колико су нам средства савремена. На средствима којима располажемо оператор мора (и може) да оствари захват и реализује праћење као и у време кад је средство уведено у наоружање. Време реализације задатака мери се секундама, које су, како се технологија развија, све краће. Као што сам већ рекао, у процес обуке уграђујемо и искуства из борбених дејстава, а то значи што мање зрачења, брз маневар, доследно поштовање правила маскирне дисциплине...

О Резултати које су припадници 250. ракетне бригаде остваривали на гађањима у „Шабли” доказали су озбиљности којом присиујаће и шом задајку. Каква су Ваша искуства с тих гађања, у чему је њихов значај за оспособљеност припадника јединице и како ће се овогодишњи нежељени прекид ње праксе огразити на њихову сремност за извршавање задајака?

– Бојева гађања су врхунац оспособљавања свих послуга, па и ракеташа. Она нису само показатељ квалитета реализоване обуке. Гађања спадају у део практичног оспособљавања. Искуства с обуке у Бугарској, односно с бојног гађања на којима смо сваки пут били све бољи, показала су да можемо брзо да извршимо оцену спремности средстава за гађање и у предвиђеном времену уништимо циљ. Поред тога што је бојево гађање показатељ оспособљености јединице, али и сваког њеног припадника понаособ, њихов значај огледа се и у личном доживљају гађања, лансирање ракета. Наиме, ниједна књига и ниједно правило не могу дочарати осећај који послужиоци имају када изврше лансирање и када ракета полеће ка циљу. За полетање ракете од 600 килограма потребан је велики потисак, за велики потисак потребан је моћан ракетни мотор који, у неколико секунди, доводи до тога да се средство и све око њега затресе као током земљотреса. То искуство се не заборавља.

О Ове године шакво бојево гађање није реализовано. Да ли ће се

то огразити на оспособљеност припадника Бригаде?

– Гађање у Бугарској било је планирано, али је бугарска страна, уз образложење да и сами неће реализовати ту активност, отказала наше учешће. То је за нас свакако било неповољно, тим пре јер у Србији немамо полигон потребних димензија за реализацију бојевих гађања ракетним системима противваздухопловне одбране. Ако сарадња с Бугарском не буде настављена ми ћемо потражити алтернативно решење. У сваком случају, не одустајемо од бојевих гађања.

О Јединице 250. ракетне бригаде за ПВД су специфичне и по томе што значајну улогу у извршавању задајака борбених послуга имају подофицири од којих се тражи специфично стручно знање. Како сће задовољни нивоом њихове оспособљености и шта, с шог аспектиа, значи обнављање рада Средње војне школе?

– Уз све критеријуме при избору војника по уговору и при селекцији војника за даље вођење у служби, ми нисмо успели да добијемо потпуно оспособљене подофицире јер њихово „улазно знање” није било на потребном нивоу. У јединицама смо их успешно оспособљавали за извршавање задатака оператора, али су наше потребе и захтеви много већи. Бригада много очекује од Средње војне школе, поготову што за годину дана, колико су подофицири до сада оспособљавани, не може да се стекне зна-

СПОСОБНОСТИ БРИГАДЕ НИСУ НЕОГРАНИЧЕНЕ

О Може ли Бригада с постојећим људским и материјалним ресурсима да одговори на савремене изазове у ПВО?

– Моје питање је „шта је то савремени изазов”. Ако под савременим изазовом имамо ситуацију из 1999. године, онда је одговор – не! Способности Бригаде нису неограничене. Подсећања ради, на Црвени трг у Москви слетео је мали цивилни авион, а „11. септембар” показао је да терористички акт може бити изведен и из ваздушног простора. Свесни смо да су наша средства технолошки застарела и да имају конструкторска ограничења. Ми смо спремни да извучемо максимум из њих, свакако уз максимално напрезање људских и материјалних ресурса.

ње неопходно за успешно извршавање задатака у нашој јединици. Ако будући подофицири добију бар најосновнија знања из цевне технике и електронике коју поседујемо у јединицама ми ћемо бити задовољни. Уосталом, слична је ситуација и са кадетима који долазе с Војне академије. Никада потпоручници нису могли одмах по доласку у јединицу да одговоре свим обавезама које их очекују у извршавању наменских задатака. Потребно је било да прође неколико година да би стасали у „равноправне чланове послуга”. Тако је и данас. Школа је једно, а јединица друго, ма колико се наставни план и програм осавремењивао и побољшавао.

О Бригада је ојремљена углавном техником старије технолошке генерације. Колико је у таквим условима могуће обезбедити њено одговарајуће одржавање?

О Како превазилазите проблем несигурности резервних делова?

– Са старењем технике принуђени смо да више пажње и времена посвећујемо њеном одржавању, али и модернизацији. Ако узмемо у обзир све тешкоће у одржавању технике и проблеме с набавком критичних резервних делова, чињеница да су све ватрене јединице Бригаде у оперативној употреби, свакако је разлог за понос. Процентуално гледано, ми смо солидно попуњени резервним деловима. Проблем је недостатак кључних делова, којих у резерви имамо врло мало. Њихове ресурсе штедим колико је то могуће, а да не нарушимо ниво обучености и оперативну способност. Недавно је набављена одређена количина критичних резервних делова, очекујемо нове количине и то ће свакако утицати на подизање нивоа поузданости средстава ракетне технике. Надамо се бољим данима.

О Да ли сте задовољни темпом и резултатима модернизације средстава постојеће ракетне технике? Шта је од модернизованих средстава уведено у употребу и да ли је тиме олакшан рад борбених постова?

– Наш циљ јесте да модернизацијом задржимо исправност средстава ракетне технике и сачувамо кадар до опремања новим и савременијим системима. Нико од ракеташа није задовољан темпом и резултатима модернизације у најширем смислу. Ипак, свесни смо да њен обим зависи најпре од расположивих финансијских средстава. У складу с тим, дефинисали смо обим модернизације средстава и та активност се плански одвија. Завршена је модернизација ракетног система „нева” и радара П-12 и та су средства уведена у оперативну употребу, а у току је модернизација средстава ракетног система „куб”. Тежиште је на опремању средствима за пасивно откривање циљева (без зраче-

ОДЛАГАЊЕ ИНФРАСТРУКТУРНИХ ПРОЈЕКТА

Шта је потребно јединици да би и у наредном периоду могла ефикасно да извршава предвиђене наменске задатке?

– Приоритет је задржати исправност средстава, побољшати попуњуљивост и обезбедити услове за реализацију планираних вежби. Потребна су нам додатна средства и за реализацију инфраструктурних пројеката, чије одлагање траје већ предуго. Одређени су приоритети и они ће, верујем, бити реализовани. Надамо се и модернијим ракетним средствима, али то је будућност. Свесни смо да војска дели судбину народа у времену у коме живимо. У том смислу и бојево гађање јесте важно, али, у овом моменту, није услов свих услова. То што га ове године нисмо реализовали, не значи да је оспособљавање припадника 250. ракетне бригаде заустављено или да је квалитет обуке смањен.

ња) и појединим склоповима пријемника радарских средстава. Тачно је да модернизација олакшава борбени рад, али је нама много важније да се њоме повећавају исправност и поузданост средстава. Већом модернизацијом ракетних система повећава се могућност да ватрене јединице дејствују, а да саме не постану објекти дејства.

○ Сведоци смо да Бригада интензивно учествује у активносцима међународне војне сарадње. Бројне делегације посећују јединицу, припадници Бригаде одлазе у иностранство. Каква су искуства из остварених контаката са представницима страних армија? Да ли се припадници јединице којом командујете шаљу на усавршавање у иностранство и да ли је Бригада, после таквих активности, у нечему боља? Где смо у односу на земље региона, Запада и Искока?

– Припадници Бригаде упућивани су на усавршавање у различите земље. За нас је то врло важна делатност. Не само због тога што се ратна технологија, а тиме и ракетна средства и системи, незадрживо развијају, већ и зато што на усавршавању у иностранству стичемо сазнања о искуствима других армија и достигнутом степену развоја ваздухопловне технике. То је врло важна област. Поред

личног усавршавања, долази и до размене искустава у реализацији обуке, могућностима модернизације средстава... Представнике страних армија који посете нашу јединицу највише занима како је оборен „невидљиви“ авион и која су наша искуства из агресије НАТО-а. Активности међународне војне сарадње указују на правце даљег развоја ваздухопловних снага, а то су нама нови путокази.

○ У којој мери се на стање, особљености и спремноси Бригаде да извршава значајне наменске задатке одражавају све лошији животи стандард и чињеница да многи од припадника састава немају решено ни најважније, стамбено питање?

– Наши припадници су свесни да, баш као и сви у Војсци, морамо делити судбину народа. Верујем да државно и војно руководство прави баланс потребних и расположивих ресурса. Не могу рећи да смо задовољни животним стандардом, али знам да је то што имамо у овом моменту максимум. Не треба да заборавимо да је стандард био и знатно нижи. Знамо да је стамбено питање врло важно. Ситуација није тако алармантна као пре десетак година. Велики број припадника Бригаде решио је „кров над главом“ стамбеним кредитирањем и муче нас исти проблеми као и остале грађане: велика рата, курс „швајцарца“, незапослен брачни друг и слично.

○ Достојанствено сте обележили велики јубилеј од стварања артиљеријско ракетних јединица за противваздухопловну одбрану у Србији. Како сте задовољни тиме и шта вас чека у наредном периоду?

– Изузетно сам задовољан начином на који смо обележили 100 година од формирања јединица за противваздухопловна дејства, тим пре јер смо на прослави у Крагујевцу превазишли неке стандарде у обележавању јубилеја у Војсци. Показали смо да нам традиција много значи и да имамо чиме да се поносимо. Кад год смо се обраћали традиционалним вредностима, нисмо погрешили. Задовољан сам великим интересовањем шумадијске јавности за активности реализоване током „Отвореног дана“, одржаног у оквиру обележавања јубилеја, а и идејна замисао свечане академије била је, како се показало, пун погодак. Како то обично бива, сада нас очекују контроле. Команда Бригаде обичиће у наредном периоду ракетне дивизионе ради оцењивања више елемената оспособљености, планирано је и неколико вежби, пре свега командно-штабна вежба која би требало да покаже ниво наше оспособљености за планирање операција, а очекује нас и обележавање Дана јединице. Пред нама је јесен богата активностима, током које, опет, нећемо имати времена за предах. ■

Душан ГЛИШИЋ

ПОКАЗНА ВЕЖБА „ЕКСПЛОЗИЈА 2015”

ОПРЕЗНИ МИНЕРИ

Припадници пионирске чете 18. инжињеријског батаљона, у оквиру тромесечног саветовања о обуци у Првој бригади, извели су на полигону за испитивање наоружања и војне опреме „Никинци” вежбу током које су на више радних тачака приказали ефекте дејства експлозива приликом рушења елемената и материјала

На показној вежби „Експлозија 2015” демонстрирани су и начини постављања експлозивних пуњења приликом рушења дрвених, челичних и армирано-бетонских елемената и зидова, као и рушења у земљи, помоћу ископаног минског бунара.

За успешно извршење задатка потребно је за сваки елемент одредити оптималну количину експлозива који ће га дејствујући снагом експлозије пресећи, разорити или пробити.

– Вежба обједињава сва теоретска и практична знања у руковању експлозивом, средствима за активирање експлозивног пуњења, као и начинима рушења појединих елемената и материјала и представља врхунац обуке војника пионира – каже командир пионирске чете капетан Горан Маринковић, додајући како се, уз много уважа-

вање познате изреке да минер греша само једанпут, експлозиву мора приступити знањем, изузетним респектом и крајњим опрезом.

Иза командира путног вода потпоручника Ђорђа Матића тек је година старешинског стажа и већ је реализовао десетак вежби уз активирање експлозива, али први пут је ангажован на реализацији вежбе оваквог типа. Ипак, не мањка му ни теоретских знања, а ни практичног искуства.

Иако се пре рада с експлозивом врши строга провера електричне детонаторске каписле, према речима пионира, најделикатнији део представља наоружавање експлозивних пуњења, односно постављање иницијалних делова у експлозив. За десетара Јелену Станковић, послужиоца машине бушилице минских бунара, инжињерца с једанаестогодишњим војничким

искуством, и њеног колегу десетара Марка Крстића, пионира, у руковању експлозивом тајни готово да нема. Већ су овладали и знањима и вештинама, па веома брзо и значајки прецизно развлаче мрежу за електрично активирање. Ипак, опреза никад доста!

За индукторском кондензаторском машином за активирање експлозивног пуњења је капетан Маринковић. Још једна провера безбедности на стрелишту, пар окрета ручицом и притисак на дугме, били су довољни за активирање експлозива.

Уз старешине из команди и јединица Прве бригаде, вежбу, којом је руководио потпуковник Исмет Адемовић, командант инжињеријског батаљона, пратио је пуковник Вељко Мартиновић, заменик команданта Прве бригаде. ■

Б. М. ПОПАДИЋ

ВИШЕ ОД ВЕШТИНЕ

Вежбом „Комшије 2015”, шестом по реду, коју су извели припадници Прве бригаде Војске Србије и Пете бригаде Војске Републике Мађарске, настављена је традиција добросуседске сарадње између две пријатељске војске

Практично увежбавање мешовитог мађарско-српског вода у борбеним тактикама, размена искустава и увежбавање мултинационалне јединице за операције подршке мира у региону и свету – били су циљеви четвородневне вежбе, одржане на војном полигону Хајдухадхаз, у непосредној близини Дебрецина.

Командант Прве бригаде Копнене војске бригадни генерал Жељко Петровић нагласио је да су такве активности неопходне за обе стране јер већ обављају заједничке задатке у мировним операцијама, „а обим и

број таквих задатака ће се сигурно повећати у будућности”.

– У тренутку када су сарадња и разумевање најпотребнији, циљеви вежбе „Комшије 2015” су остварени, а сарадња између две војске подигнута је на још виши ниво – рекао је бригадни генерал Јанош Спишијак, командант Војног центра за доктрину мађарске војске.

Капетан Владимир Божовић, заменик команданта 11. пешадијског батаљона, истиче да су се војници којима је командовао брзо прилагодили тактичким радњама мађарске војске као и борбеним возилима БТР

80/А намењеним за транспорт и подршку јединицама пешадије. Возило је наоружано топом 30 mm с аутоматским пуњењем и спрегнутим митраљезом 7,62 mm, а посаду чини осам људи – два стална члана посаде, возач и нишанџија, и шест стрелца, који су искрцни део. У оквиру вежбе, мешовити мађарско-српски вод увежбавао је и напад, уз подршку тих моћних руских машина.

Заставник Жељко Купрешак, који је завршио више курсева у иностранству и учествовао на неколико сличних међународних вежби, истиче да је знање стечено на заједничким увежбавањима непроцењиво, посебно јер мађарске колеге имају доста борбеног искуства из мировних операција.

Вежби „Комшије 2015” присуствовао је и четворочлани тим америчке војске из Националне гарде Охаја, која већ дуже сарађује са војскама Србије и Мађарске. ■

М. БУРМУЦИЈА

СА СРПСКИМ МИРОВЊАЦИМА
У ЛИБАНУПОД ЗАСТАВОМ
МИРА

Припадници Војске Србије ангажовани су у мултинационалним операцијама Уједињених нација и Европске уније широм света, а 177 српских мировњака тренутно борави у мисији UNIFIL у Либану. Реч је о најбројнијем контингенту наше војске у једној таквој мисији, чији је најважнији задатак одржавање мира и безбедности дуж линије разграничења, такозване плаве линије између

Израела и Либана. Према речима команданта контингента мајора Владана Парезановића, наши мировњаци размештени су на четири локације у зони операције, на по две у секторима „Исток“ и „Запад“.

– У Сектору „Исток“ налазимо се у бази УН 7-2, где имамо штабне официре у Команди мултинационалне бригаде, штабне официре и подофицире у саставу шпанског батаљона, елемент националне подршке, пешадијски вод и вод за подршку. Такође,

распоређени смо и у бази УН 9-66 где имамо пешадијску чету. У Сектору „Запад“, у месту Накура, имамо штабне официре у Команди мисије и у бази УН 1-26, у којој је вод за заштиту снага – објашњава мајор Парезановић.

Говорећи о SERBCON-10, како је интернационални назив десете ротације српских мировњака у земљи кедрова, мајор Парезановић наглашава да он означава много више, јер су српски мировњаци амбасадори и наше земље и Војске.

– Наши војници показали су висок ниво професионалности и знања, и нема сумње да су Војску и Србију репрезентовали на најбољи начин – истиче мајор Парезановић.

Према његовим речима, основни изазови с којима се као командант националног контингента суочава јесу релативно нестабилна и специфична безбедносна ситуација, етнички и културолошки диверзитет становни-

Док се недељно вече нечујно спуштало над базом „Мигел де Сервантес” на либанском југу, месец се полако издизао изнад застава, које су вијорећи се на пријатном медитеранском поветарцу разоткривале да су њени становници стигли с различитих меридијана. Жамор који је допирао из једне од барака мешао се с музиком и смехом људи, које је упркос различитим шарема на униформама повезивао исти плави знак на рукаву – знак Уједињених нација. Није, такође, било тешко погодити и ко су главни актери тог дружења, јер их је одавао препознатљив мирис роштиља и велика тава у којој се крчкала паеља. Боље од било ког извештаја, чак и случајном пролазнику, сем осталог, овај приказ најбоље сведочи о сарадњи српских и шпанских мировњака на важном заједничком задатку – чувању мира на југу земље кедрова.

штва, рад у мултинационалном окружењу и логистичка подршка контингента.

Мајор Парезановић посебно истиче одличан одабир и висок ниво обучености и оспособљености припадника Копнене војске, као и то да наши мировњаци посебно хвале добар однос са припадницима шпанских оружаних снага. Он закључује да су, осим доприноса миру, нова искуства оно најважније што ће из мисије понети са собом. За разлику од ранијих времена, када су мировне операције имале искључиво војни карактер, у последње две деценије оне постале мултидимензионалне, па су таква искуства непроцењива у даљем раду, и за Војску Србије и за будуће учеснике мисија.

Кад зашкрипи ту су логистичари

За логистичку подршку српског контингента задужен је Елемент националне подршке и вод за подршку, чији је командир капетан Никола Јовановић. Планирање и реализација логистичке подршке изводи се искључиво сопственим капацитетима, али и капацитетима шпанске стране и земље домаћина. Радна атмосфера у пространим радионицама посебно долази до изражаја када су српски мировњаци у смени са шпанском колегама, а мајсторске вештине и вредне руке руше све језичке баријере.

Како истиче потпуковник Хавиер Калзадо, командант Логистичког батаљона, ово је друга ротација српског контингента са којом је, према сопственом признању, имао задовољство да сарађује. Он издваја њихову професионалност и посвећеност да се задаци заврше на време.

– Веома лако се споразумемо када треба да решимо неки задатак. Заједно чинимо целину, чак организујемо и заједничка дружења у слободно време – објашњава потпуковник Калзадо. Он наглашава и да су за рад у оваквом окружењу често неопходне вештине микроменаџмента, али да је углавном реч о редовним задацима одржавања.

Мајор Ивица Стојановић, који је ангажован у Одсеку за логистику Команде Сектора „Исток”, радни дан проводи са колегама шпанских, бразилских, индонезанских, индијских и оружаних снага Салвадора.

– Бавимо се комплетном логистиком за све батаљоне у Сектору „Исток”. Реч је о захтевном послу зато што се рад понекад не види, а у суштини се ради 24 сата дневно, сваки дан. Када искрсне проблем, тада логистика долази у први план. Имајући у виду да у Сектору имамо четири батаљона и људе из више од десет држава, иако смо сви војници, постоје значајне разлике у начину рада – објашњава мајор Стојановић, додајући да се уз добру вољу и труд увек пронађе „заједнички језик”.

Припадник Елемента националне подршке мајор Дејан Гојић на дужности је официра техничке подршке нашег контингента. Посао који обавља односи се на израде возачких дозвола, праћења саобраћајне подршке, извештавања, а осим тога, задужен је и за одржавање и снабдевање наше чете, пошто смо, на основу техничког споразума, део Логистичког батаљона.

– У употреби је 37 моторних, односно борбених средстава и због тешких услова експлоатације, првенствено природе терена, њихово одржавање је веома захтевно – истиче мајор Гојић и каже да се снабдевање

обавља и дотуром резервних делова у зону операције.

Сваки дан је понедељак

Врата Тактичко-оперативног центра Сектора „Исток” никада се не закључавају, јер се у њему ради стално, сваког дана. Информације о планираним активностима и свим инцидентима у зони операције стижу управо ту, где се обликују и шаљу Команди мисије. Мото официра ангажованих у Центру је „сваки дан је понедељак”, алудирајући на будност и позорност која је неопходна за извршавање задатака, као и на то да се сваког дана посао започиње изнова.

Према речима мајора Хозе Енрике Талавана, начелника Тактичко-оперативног центра, упркос захтевним задацима, сарадња са припадницима српског контингента одвија се веома лако, првенствено због сличног начина размишљања и рада.

– Када радим са мировњацима из Србије потпуно је исто као кад радим са припадницима мог шпанског контингента, само говоримо енглески. Изузетно су вредни радници, али се то не одражава лоше на њихово расположење, чак напротив, што је нарочито значајно за обављање захтевних дужности у Центру – наглашава мајор Талаван.

Капетан Милан Терзић на дужности је штабног официра на позицији Г-3 у Тактичко-оперативном центру, где се дневно реализује се више од 300 активности.

– Дежурни официри константно прате ситуацију на терену, али смо, такође, били у прилици да обиђемо најважније осматрачнице у зони операције Сектора „Исток”, где смо стекли бољу слику о томе шта јединице у

СВУДА СУ ДОБРОДОШЛИ

Боравак у мисији за неке од припадника српског контингента одлична је прилика да усаврше или науче још неки страни језик, а највише интересовања има за часове шпанског и арапског. О својим ученицима, професорка Натали Монзер говори бираним речима, истичући посебно њихову посвећеност и одлучност у савладавању комплексног арапског писма. Осим на часовима, дружење са српским мировњацима професорка Натали наставља и у православној Цркви Светог Ђорђа у оближњем месту Ебел Ел Саки, у чијем хору пева сваке недеље, а кога припадници српског контингента радо посећују и у коме се причешћују.

Ко је бар једном крочио на тло манастира у месту Дер Мимесу није остао равнодушан пред нестварном лепотом места на коме је та православна светиња саграђена. Живописни мозаици којима је спољашност манастира богато украшена и топла добродошлицу оца Салима додатни су мотив да му се изнова врате. О утиску који наши мировњаци остављају на локално становништво најбоље сведочи и то да је Валид Хазбани, градоначелник Дер Мимаса, из пијетета према српским мировњацима са којима негује одличну сарадњу, научио да изговори и „Христос се роди“, указујући на значај највећег празника у православном свету и веру која их повезује.

нашем сектору, заправо, раде. Самим тим, када смо с одређених критичних тачака добијали податке, већ смо унапред знали основне информације о терену и где може да дође до проблема – наглашава капетан Терзић, указујући да је задатак Центра обликовање и слање комплетних информација, које долазе од војника на терену, јер свако на другачији начин описује догађаје који је видео.

Цивилно-војна сарадња

Веома значајан сегмент мултинационалне операције UNIFIL јесте и цивилно-војна сарадња, која се огледа у успостављању и одржавању контаката и веза са локалним становништвом на југу Либана. Радећи у оквиру Одсека за цивилно-војну сарадњу, поручник фрегате Бобан Марјановић каже да је најчешће реч о пројектима мисије и асистенција медицинских тимова у оквиру чете.

– Моја основна дужност је реализација пројеката UNIFIL-а, као и оних које је финансирала Краљевина Шпанија. Током године, успешно је завр-

шено осам пројеката, а у току је још пет. Један од актуелних јесте и обнова зграде општине Хула, у оквиру непалског батаљона, као и помоћ Институту за пољопривреду у Маркаби. Имамо и пројекат обуке жена у изради накита, сапуна, рукотворина, цртању на грнчарији, јер је тај предео познат по изради грнчарије – објашњава поручник фрегате Марјановић.

Такође, због великог броја пожара у зони операције, како каже, ове године тежиште је на пројектима опремања и обуке ватрогасних јединица у јужном Либану, а у току је пројекат обезбеђивања канти и камиона за смеће, као и контејнера због проблема који су настали у тој области. Говорећи о медицинском тиму у окви-

ру нашег контингента, кога чине лекар и медицински техничар, он истиче да је реч о задатку попут акције „Лекар на селу“ коју организује Војска Србије у руралним крајевима наше земље.

База УН 9-66

С нишког аеродрома „Константин Велики“ крајем маја кренули су пут Либана. Од тог дана, нова адреса за 128 старешина и војника пешадијске чете Четврте бригаде Копнене војске је база УН 9-66 у Сектору „Исток“. Командир чете мајор Горан Дејановић објашњава да су задаци које извршава јединица у складу с Резолуцијом 1701 Савета безбедности Уједињених нација, од којих је основ-

ни надгледање прекида непријатељства између Либанских оружаних снага LAF, с једне стране „плаве линије“, и израелских снага с друге.

– Надгледање прекида непријатељстава обављамо свакодневним патролирањем дуж „плаве линије“, као и реализацијом заједничких активности са припадницима LAF-а. Активни смо, такође, у пружању помоћи цивилном становништву, где се посебно истиче медицински тим, кога чине доктор и медицински техничар, који скоро свакодневно реализују медицинске асистенције у скоро свим насељеним местима у зони одговорности без обзира на верску припадност – објашњава мајор Дејановић.

Према његовим речима, до сада је успешно обављено 57 медицинских асистенција и прегледано више од хиљаду мештана. Говорећи о безбедносној ситуацији у зони одговорности батаљона, мајор Дејановић оцењује да је релативно стабилна.

– Од нашег доласка у мају до данас није било дешавања које битно утичу на погоршање безбедносне ситуације. Међутим, имајући у виду окружење у коме се налазимо, као и историјат ратних дешавања на овим просторима, сваком задатку прилазимо крајње обазриво и професионално, у складу с правилима УН – наглашава мајор Дејановић.

Не заостају за најбољима

Живот на бази УН 9-66 врло је динамичан. Док се део мировњака припрема за патролу, остали који су дневне задатке извршили, слободно време употпуњују спортским активностима или гледањем телевизије, у ТВ сали на којој се емитују и српски канали.

Говорећи о искуствима током претходна четири месеца, капетан Далибор Вељковић, командир пешадијског вода, каже да је пре доласка са колегама делио бригу да ли су довољно припремљени за изазове које их очекују у UNIFIL-у. Међутим, како каже, већ у првим данима боравка у Мисији та бојазан је нестала.

– Када је реч о обучености и оспособљености, утисак свих нас, али и колега из осталих контингената, јесте да нимало не заостајемо у одно-

су на остале оружане снаге и у потпуности смо спремни за извршење свих постављених задатака – оцењује капетан Вељковић. У односу на претходне српске контингенте, додаје он, новина је да се обука са припадницима либанских оружаних снага изводи једном месечно.

А оно што је константа и око чега нема дилеме, наглашава капетан Вељковић, јесте чињеница да српски мировњаци у UNIFIL-у Војску Србије и Републику Србију представљају на најбољи могући начин.

Једна од четири девојке у српском контингенту је и десетар Јована Јовановић, стрелац у првом одељењу првог вода пешадијске чете, која каже да је задовољна условима живота и рада на бази. Собу дели са колегиницом, такође десетаром Јеленом Цветковић, а после напорних обавеза током седмице, како наводи, недеља је, углавном, резервисана за посету манастиру у оближњем месту Дер Мимас.

Укусни залогаци кувара пешадинца

Иако им недостају српски специјалитети, наши мировњаци кажу да су се врло брзо прилагодили шпанској кухињи, у којој преовлађују морски плодови и риба.

А када на бази УН 9-66 замирише роштиљ, нема много дилеме ко је главни „кривац“ за то. Реч је, наиме, о старијем воднику прве класе Бојану Ђорђевићу, пешадинцу с кулинарским афинитетима, на дужности референта контроле и поделе хране на бази. Популарност је стекао и на заједничким забавама које се организују са припадницима осталих контингената, а који су прилика да се презентују специјалитети српске кухиње. Српски гурманлуци с роштиља највише симпатија побрали су код шпанских мировњака.

– У таквим приликама припремамо јела с роштиља – пљескавице, лесковачке уштипке, кременадле, шницле, али и неизоставне паприке с белом луком и урнебес салату. Свима се највише свиђају уштипци, јер поседују специфичну комбинацију зачина с нашег поднебља – истиче старији водник Ђорђевић, додајући да је уз мало сналажења, ипак, успео да прикупи све неопходне намирнице за роштиљ на југу Либана.

Стварати мир је теже него водити рат

У Сектору „Запад“ мултинационалне операције UNIFIL, у Накури, српски мировњаци ангажовани су

као штабни официри у Команди мисије и у бази УН 1-26, у којој је смештен вод за заштиту снага. Командант Сектора бригадни генерал Салваторе Куочи, објашњавајући структуру мисије, истиче да тим делом зоне операције командују италијанске снаге.

– Радећи по Резолуцијом 1701, обезбеђујемо мир на југу Либана, од реке Литани до „плаве линије“, која је, у суштини, граница између Израела и Либана, помажемо у очувању мира и бринемо о безбедности и потребама локалног становништва – истиче генерал Куочи. Оцењујући ангажовање српског контингента у оквиру италијанских снага, командант каже да је изузетно задовољан начином извршавања задатака припадника наше војске, истичући да је и досадашња сарадња била на веома високом нивоу.

Према његовим речима, одлука да се прикључи некој од мултинационалних операција за припадника оружаних снага значи, пре свега, стицање искуства, унапређење војничких вештина и прилика за рад у УН окружењу, које је специфично.

– Стварати мир је много теже него водити рат. Војници су обучени да воде ратове, а спровођење мира је нешто сасвим другачије и прате га многобројни изазови – наглашава генерал Куочи и додаје да су „плаве беретке“ не само војници, већ и дипломате, али и неко ко помаже локалном

становништву. Кључну улогу у таквој операцији, истиче генерал Куочи, има сарадња са локалним становништвом, као и са либанским оружаним снагама LAF, јер су на путу до мира они најважнији партнери.

Уз мото средњевековне регименте

Једна од најживописније декорисаних канцеларија у Сектору „Запад“ припада команданту италијанског батаљона пуковнику Ђованију Бјондију, а права мала збирка војничких артефаката открива да је реч о припаднику регименте „Genoa Cavalry“, која се од оснивања 1683. године води крилатицом „Пешке или на коњу, моја част је без премца“.

Пуковник Бјонди, који је на тој дужности од прошлогодишњег априла, сарадњу са српским официрима у оквиру свог контингента оцењује као веома интересантну, јер је реч о „добрим момцима с високом нивоом професионалности“. Дух добре сарадње негује се, такође, и са припадницима осталих нација у оквиру контингента, као што су Јужна Кореја, Малезија, Ирска...

– Ситуација на терену је релативно стабилна и мирна, али засигурно, највише напора улаже се ради успостављања коректних односа с локалним властима, као и либанским оружаним снагама LAF – објашњава пуковник Бјонди. Али, додаје, иако је ситуација тренутно стабилна, треба имати у виду, на основу ранијих искустава, да

се ниво опасности може брзо повећати. Према његовим речима, још један од изазова јесте изградња професионалне сарадње са свима унутар УН организације, која броји 39 земаља.

– Важан задатак за све нас је да дозволимо различитим оружаним снагама да деле искуство и начин рада – закључује командант Сектора „Запад“.

Будно око српских мировњака

О великом поверењу које уживају припадници нашег контингента, и у људском и у професионалном смислу, сведочи и њихово ангажовање на задацима обезбеђења мировњака и средстава у зони операције. Панцир

тежак скоро двадесет килограма, шлем и борбена опрема, ни најмање не ометају наше војнике да, на неумољивом сунцу источног Медитерана, с изузетном посвећеношћу обављају поверене им важне задатке. Капетан Владимир Цветковић на дужности је командира вода за заштиту снага у Либану на позицији УНП 1-26 у бази познатијој као „Ал Мансури“, која се налази 85 километара јужно од Бејрута, у Сектору „Запад“.

– На задацима смо обезбеђења базе, људи и материјала у њој, а ангажовани смо у оквиру италијанског батаљона, с њиховом првом борбеном групом. У бази су тренутно 33 припадника српског контингента, разврстана у шест тимова – објашњава капетан Цветковић, додајући да су од првог дана у бази, у сарадњи са осталим припадницима мултинационалне операције, стекли само добра искуства.

Рад у мултинационалном окружењу, према његовим речима, пружа могућност да се сагледа како живе и раде припадници осталих армија, али и да се чује нешто више о њиховим искуствима. Како каже, српски мировњаци задовољни су смештајем у бази „Ал Мансури“, али и да је породица једино оно што им током шестомесечног ангажмана у мисији највише недостаје.

У поменутој бази, којој су италијански мировњаци наденули и име „Антонући“, заставник Жељко Перковић на дужности је другог заменика командира вода за заштиту снага.

– Моји задаци су, пре свега, да контролишем људе који се налази на обезбеђењу базе – објашњава заставник Перковић. Тек када после напорног радног дана одложи плаву беретку, са колегама најчешће проводи време одмеравајући умешност у стоном тенису. С друге стране стола, како наводи, најчешће су његови вршњаци, заставници, који се у италијанској војсци називају „маршали“, додајући, с нескривеним задовољством, да смо „наравно, ми бољи“. Сталан приступ интернету и незаобилазне друштвене мреже, како каже, знатно олакшавају контакт са породицом.

Надгледање неба и друмова

У Штабу мисије UNIFIL у Накури, чије ободне заплускују таласи Средоземног мора, а поглед на пучину која оставља без даха пара висока, густа ограда од бодљикаве жице, ангажована су двојица припадника српског контингента. Мајор Срђан Илић, представник Војске Србије у Штабу Команде мултинационалне операције у Либану, на дужности је заменика начелника Одсека за ваздухопловне операције.

– У овом одсеку бавимо се активностима ваздухопловних снага које су активне у ваздушном простору изнад територије Либана. Та позиција специфична је управо због тога што подразумева ваздухопловно искуство првенствено због стручних анализа за потребе званичника операције UNI-

FIL, на дневном, седмичном, месечном и годишњем нивоу, које су у надлежности Одсека – објашњава мајор Илић и указује да је још једна од специфичности његовог ангажмана то што траје 24 часа, али се у складу с динамиком обавеза, ипак пронађе време за и одмор и дружење са колегама на осталим базама.

Како прича капетан Дарко Томић, на дужности штабног официра у транспортној секцији групе за одржавање Команде мисије, његов основни задатак јесте одржавање оклопних возила и контрола њиховог одржавања, као и све активности које се односе на њихову употребу у зони операције.

– Секундарни задатак је да као члан комисије за испитивање и контролу опреме држава које се налазе у зони операције проверавам, контролишем и издајем дозволу о оперативности тих средстава, како би одређена држава за опрему добила надокнаду – наглашава капетан Томић, додајући да је због посла често на путу, у обиласцима и контролама, што је прилика да се стекне увид у то какву опрему користе остале војске.

Ипак, хиљаде километара које их раздвајају од породица, понекад могу да буду велики изазов, али олакшавајућа околност јесте то што код једногодишњег ангажмана у мисији слободни дани могу да се искористе и за посету породици.

Док заставе у бази „Мигел де Сервантес“ остају за нама, сумирајући утиске након пет дана проведених „у чизмама“ српских мировњака, у једно смо били сигурни – својим професионализмом, војничким вештинама и ведрином духа, они су прави амбасадори наше земље у свету. Јер, извршавајући задатке у име своје јединице, они не репрезентују само Војску, већ и боје своје земље у међународном окружењу. А по повратку у Србију, у своје јединице, осим радног искуства у мултинационалном окружењу, сврставају се у ред оних припадника наше војске који су учествовали у све три њене мисије. Као што је један од мировњака оценио, „много је теже стварати мир него водити рат“, о чему најбоље сведоче искуства чувара крвог мира на југу Либана. ■

Биљана МИЉИЋ

ВЕЖБА „БАРС 2015”

БРАТСТВО ОДВАЖНИХ

Снимио Дејан БЕДА

Није чест случај да пилоти Ваздушно-космичких снага Оружаних снага Руске Федерације странцима дозволе улаз у кабине својих авиона и хеликоптера. Догађа се да на основу међудржавних споразума иностранци летачи проведу изванредан период на обуци или преобуци у Русији јер их у њиховој земљи очекује експлоатација технике совјетске или руске производње. И такве услуге, треба рећи, најчешће доста коштају.

Оно што се од 3. до 8. октобра догађало у граду Астрахану, оближњем аеродрому „Приволжски” и полигону „Ашулук” превазишло је, без сумње, стандардне облике војнотехничке сарадње две пријатељске земље. Вежба „БАРС 2015” у потпуности је оправдала своје име – „Братство авијатичара Русије и Србије”.

После 26 година...

Седморица пилота МиГ-29 и четворица вођа хеликоптера Ми-8 нашег ратног ваздухопловства, са још четворицом пред-

Прошло је више од две и по деценије од како су пилоти наше борбене авијације летели небом изнад Русије.

Пре неколико дана, то се догодило поново.

Пилотирајући у заједничким посадама са колегама из Ваздушно-космичких снага ОС Руске Федерације они су „обновили градиво” у неким од најсложенијих елемената летачке обуке и показали да Ратно ваздухопловство Војске Србије, упркос бројним проблемима, има пилоте способне да употребе своје ваздухоплове када и како се то од њих очекује.

ставника Команде РВ и ПВО и 204. ваздухопловне бригаде, пошли су пут Астрахана како би реализовали летно-тактичку вежбу по теми „Одбијање ваздушног напада непријатеља и заштита снага и објеката”. Иако је, на први поглед, реч била о рутинској активности, она је имала готово историјски значај. Наиме, ово је први пут да су српски и руски пилоти летели скупа у мешовитим посадама ваздухоплова на једној вежбовној активности. Последњи пут нешто слично догодило се 1989. године када су пилоти ловачких авиона МиГ-29 РВ и ПВО тадашње ЈНА боравили у Совјетском Савезу и гађали ракетама ваздух–ваздух. Иако су планови обуке наше војске у то време предвиђали да се таква гађања спроводе редовно сваке године, због познатих догађаја из последње деценије прошлог века, то се није десило.

Да се пилоти Војске Србије после 26 година осете збиља добродошлим у Руску Федерацију, побринуле су се њихове тамошње колеге. „Иста боја, иста вера, иста

крв", порука je kojom su predstavnici Komande VKS i 185. Centra borbenе obuke i borbenе upotrebe дочекали наше „плавце“ на првом припремном састанку у Астрахану.

Генерал-мајор Олег Михајлович Чеснаков, начелник Управе за борбену обуку ВКС ОС Руске Федерације и руководиоца Вежбе „БАРС“, пожелео је добродошлицу српским пилотима, а пуковник Саша Мијаиловић, заменик руководиоца Вежбе и шеф наше делегације изразио је очекивање да ће вежба бити успешна. Већ првог летачког дана било је јасно да ће пилоти две земље превазићи очекивања.

Детаљне припреме

Начин на који су припадници 185. Центра ВКС организовали припреме за два, врло садржајна летачка дана, указивао је на то да се вежби „БАРС 2015“ приступило крајње озбиљно. Иако се, можда, на први поглед чинило да се

одређене формалности раде „због гостију“, убрзо је постало јасно да су детаљне припреме пракса од које се у том летачком саставу не одустаје.

Руководиоци су инсистирали да сваки елемент летења и гађања буде до детаља испланиран и теоријски разрађен. Методика летачке обуке која је примењена подразумевала је чак и симулације „на суво“, где је сваки пилот морао да прође своју зону и прикаже маневар на тлу са макетом летелице у руци.

Првог летачког дана, 6. октобра, пилоти „мигова“ требало је да сагледају рејон летења, а планиран је и лет у зони по елементима сложеног пилотажа. Други лет истог дана био је предвиђен за ваздушне борбе „пар против појединца“ и

„осмотке“ ракетирале земаљске циљеве ракетама С-8 као и њихове колеге ловци, а затим су спровели вежбу трагања и спасавања.

Нисмо сумњали у Србе

– Имао сам прилику да посетим Србију и знао сам да ће припремљеност српских pilota бити на високом нивоу. Никада нисмо ни мислили да су пилоти Војске Србије лошији у било чему од руских – рекао је генерал-мајор Олег Чеснаков бројним новинарским екипама које је занимало са каквим су „предзнањем“ дошли наши пилоти.

Искусни летач био је чак и оштар према неким представницима „седме силе“ који су у сво-

„појединац на појединца“. Другог летачког дана, 7. октобра, пилоти ловаца реализовали су у првом полетању гађање ваздушних циљева САБ-250 ракетама ваздух-ваздух Р-73, док је друго полетање истог дана имало за циљ ракетирање земаљских циљева невођеним ракетним зрнима С-8.

Пилоти хеликоптера Ми-8 нису имали нимало „лакши“ распоред. Првог дана планирана су и реализована летења у зони по елементима сложеног пилотажа, док су сутрадан

јим питањима поменули да су пилоти из Србије дошли да уче. Чеснаков је био јасан – српски пилоти су професионалци који веома добро знају да раде свој посао.

– Желео бих да подвучем једну важну чињеницу – ова вежба није замишљена тако да се такмичимо ко је бољи него да заједнички увежбавамо дејства у борбеним ситуацијама – подвукао је руски генерал.

Према речима наших пилота и најмање зрно сумње у њихово летачко умеће код Руса нестало је када су се први пут винули у небо. Могло би се рећи да је од тог тренутка срдчан однос руских пилота према ваздухопловцима Војске Србије постао потпуно пријатељски.

Снимио Дејан БЕДА

Пуковник Саша Мијаиловић, начелник Одељења за обуку у Команди РВ и ПВО, истакао је да је наша експедиција у Русију успела у потпуности.

– Наши пилоти показали су да су способни да реализују борбене задатке на истом или сличном нивоу као наше колеге из Ваздушно-космичких снага. Поред велике разлике у броју сати налета у односу на домаћине, они су, пилотирајући у заједничким посадама, остварили висок ниво синхронизације. Желим да захвалим Оружаним снагама Руске Федерације који су нам указали гостопримство и омогућили нам да заједно вежбамо и размењујемо искуства.

Према речима пуковника Мијаиловића, свака обука има свој врхунац управо када се стави у ситуацију борбене примене, а то је на вежби „БАРС“ управо био случај.

Резултати обећавају

Током летова изнад аеродрома „Приволжски“ и полигона „Ашулук“ у два летачка дана вежбе „БАРС 2015“ остварено је укупно 25 сати налета. Сваки од пилота ловачке авијације убележио је два, док су пилоти хеликоптера имали по три сата налета у просеку. Свака посада испалила је по једну ракету Р-73 и по 20 невођених ракетних зрна ваздух–земља С-8. Учинак ватре био је стопроцентан. Хеликоптери су, такође, успешно погодили све циљеве на земљи испаливши по посади 58 НРЗ С-8. Нарушавања мера безбедности није било, речено је на званичном затварању вежбе.

„БАРС 2015“ несумњиво је показао да Оружане снаге Руске Федерације имају висок ниво поверења у Војску Србије и да цене професионалност њених припадника. Пилотима Војске Србије највише је користило, како су то и сами рекли, да сагледају сличности и разлике у раду, обуци, експлоатацији и одржавању авиона код нас и у Русији. Постоји доста сличности, али и разлика па ће после вежбе и једна и друга страна сасвим сигурно узети у обзир искуства колега из иностранства. Размена искустава, како је то резимирао пуковник Мијаиловић, најбољи је опис у две речи онога што је била суштина и највећа вредност вежбе „БАРС 2015“.

Према речима генерала Чеснакова, постоји велика вероватноћа да се овакав вид сарадње настави и да се и убудуће спроводе заједничке летно-тактичке вежбе и гађања, што ће свакако стајати у његовом предлогу команданту ВКС. Према расположењу Команде у Земуну, сличан предлог биће упућен и врху система одбране наше земље. ■

Александар ПЕТРОВИЋ

Пише
проф. др Милан МИЈАЛКОВСКИ

Идентификација терориста међу мигрантима представља и представљаће сложен задатак за безбедносне институције сваке земље која прима мигранте. Упркос томе, тај безбедносни проблем не треба преувеличавати. Међутим, самим тим што ће у наредном периоду захтевати додатне, приличне напоре система националне безбедности сваке земље која прими велики број избеглица, додатно ће оптерећивати њихов буџет.

Миграција становништва стара је колико и само човечанство и битно је утицала на обликовање савременог света. На основу мотивације миграција, међународне миграције могу се поделити у две категорије – принудне и добровољне, односно слободне. Узроци принудном миграцији становништва јесу ратови (међудржавни, грађански, етнички, религијски..., када владајући режим политички прогања људи) или природне несреће. У овој години, Европа је суочена с масовном појавом, првенствено недобровољних миграција из појединих афроазијских земаља (само кроз Србију прошло је око 200.000 миграната), а до краја године очекује се долазак око милион миграната. То на различите начине утиче на државе које примају мигранте, наравно, и на њихову без-

МАСОВНЕ МИГРАЦИЈЕ И БЕЗБЕДНОСТ

РИЗИК САВРЕМЕНОГ

бедност – питање које се индиректно помиње док се реке избеглице крећу ка Европи.

Сувереност државе и права избеглица

Према актуелном међународном правном систему, сувереност се сматра одређујућом карактеристиком државе. То подразумева да државе имају контролу и јурисдикцију над оним што се одвија унутар њихових територијалних граница. Значајан аспект примене суверености јесте неутуђиво право државе да контролише ко ће ући на њену територију, колико дуго може да остане и ко може изаћи из ње. У том смислу, уколико је реч о добровољном миграци-

њу, државе имају пуну власт да одлуче кога ће прихватити као избеглице.

Међутим, када је реч о недобровољним или избегличким кретањима становништва, постоје ограничења државне власти у форми обавеза – у Универзалној декларацији о људским правима (1948), у члану 14, тврди се да свако има право на азил уколико је политички прогањан, а Конвенција о статусу избеглица (1951) обавезује државе да пруже азил и заштиту онима који се суочавају с прогањањем на основу религијског, расног, националног или политичког става. Конвенција обавезује државе да се нико ко тражи азил не може вратити у земљу у којој се може суочити с опасношћу по живот или слободу.

Добијање статуса избеглице не подлеже процедурама као у осталим

СВЕТА

Снимко Дармир БАНДА

Безбедношћ Европe реално може да угрози актуелни транснационални исламистички тероризам, чији носиоци (салафије) представљају главни узрок масовним недобровољним миграцијама људи из Азије и Африке у Европу. У том смислу, многе западноевропске земље имају лоша безбедносна искуства у којима је дуго ушемењена, али недовољно успешно интегрисана, вишемилionска муслиманска заједница, којој се, иначе, зајушила овогодишња река миграната муслиманске вероисповести.

случајевима. Конвенција садржи свеобухватну кодификацију права избеглица и успоставља основне, минималне стандарде за поступање с њима, а Канцеларија високог комесара за избеглице Организације уједињених нација надгледа понашање држава у складу с тим документом.

Следствено томе, државе Европске уније ради унапређења процеса хармонизације својих политика које се

односе на избеглице и имигранте, усвојиле су Конвенцију у Даблину 1990, која је ступила на снагу 1997. године. Њоме је, између осталог, утврђено да азилант који је одбијен у једној европској земљи не може да тражи азил ни у једној другој земљи Уније. Заправо, одбијање једне државе чланице значи одбијање свих осталих у заједници.

Независно од поменутог комплексног сета аргумената о уређењу статусу

са недобровољних миграната, никоме се не гарантује право на статус избеглица, него једино право да га траже. Наиме, у пракси у међународној заједници важи потпуно прихватање права сваке суверене државе да одлучи коме треба дозволити улаз на њену територију. Стога, о питању да ли је неко избеглица и какав однос држава треба према њима да има, одлучује извршна и судска власт земље у којој се затражи уточиште. Подразумева се, наравно, да је процедура усаглашена с међународним конвенцијама о избеглицама.

Унутрашња безбедност државе која прима мигранте

Прихватање миграната представља частан и хуман гест, али има разноврсне и дугорочне последице по државу која их прима, поготово безбедносне. То је посебно изражено ако је реч о огромном броју миграната који су културолошки, лингвистички, религијски и расно другачији од мање-више хомогеног друштва чији грађани, евентуално, постају. Становници државе, односно друштва које прима мигранте деле заједничку историју, језик, религију и културу, који их везују у идентитетску целину с осећајем националне припадности. Стога, мигранти представљају изазов за дотичну националну државу, односно могу да поткопају њен статус и снагу. То се посебно дешава ако уместо културолошког интегрисања стварају своје културне мањинске заједнице, то јест држе се по страни и оклевају да се интегришу у начин живота земље домаћина.

Оне могу да постану претња друштвеној кохезији и стабилности и уколико буду доживљени као економско бремене – осећај грађана да се порез користи за дотирање животних трошкова и здравствене заштите миграната (модел државе ослања се на опорезивању грађана), уместо домаћих грађана којима је то потребно. Такво схватање подстиче екстремну десницу да промовише забринутост за матичну државу којој прети „опасност“ од имиграната и азиланата. Евентуални успон и утицај таквих групација може да створи стање да се мигранти доживљавају као претња култури и начину живота

грађана у земљи која их прима, посебно у случајевима када огроман број избеглица пристигне у кратком року.

Међутим, безбедност Европе реално може да угрози актуелни транснационални исламистички тероризам, чији носиоци (салафије) представљају главни узрок масовним недобровољним миграцијама људи из Азије и Африке у Европу. У том смислу, многе западноевропске земље имају лоша безбедносна искуства у којима је дуго утемељена,

Мигрантске мањинске заједнице могу да остваре знатан утицај на спољну политику државе домаћина. Њихова тежња да одрже снажне везе с бившом домовином (да утичу на догађаје у њој), између осталог, може довести до њихове уплетености у политичке (субверзивне) активности против њихове домовине, које су противне спољној политици државе домаћина.

али недовољно успешно интегрисана, вишемилionска муслиманска заједница, којој се, иначе, запутила овогодишња река миграната муслиманске вероисповести.

Наиме, после сазнања да су сви извођачи терористичких напада у САД (11. септембра 2001) били привремени илегални мигранти (чланови терористичке Ал Каиде) у тој земљи, као и у терористичким нападима у Мадриду (11. марта 2004) и Лондону (7. јула 2005) и многим сличним осујећеним нападима, недовољно интегрисане мигрантске заједнице стављене су под појачани безбедносни надзор.

Имајући на уму, с једне стране, да вође терористичког језгра исламиста имају огромно искуство у инфилтрацији припадника у европским земљама и, с друге стране, да овогодишња групација миграната долази у Европу с подручја где су исламисти (2014) прогласили калифате (такозвана Исламска држава на делу територије Ирака и Сирије и у Либији), за претпоставити је да ће у маси миграната покушати да уметну и своје чланове. Потврђени су

такви случајеви, али и регистровани покушаји исламиста у Европи да комуницирају са пристиглим мигрантима, несумњиво ради остваривања позиција за будуће деловање. Идентификација терориста међу мигрантима представља и представљаће сложен задатак за безбедносне институције сваке земље која прима мигранте. Упркос томе, тај безбедносни проблем не треба преувеличавати. Међутим, самим тим што ће у наредном периоду захтевати додатне, приличне напоре система националне безбедности сваке земље која прими велики број избеглица, додатно ће оптерећивати њихов буџет.

Спољна безбедност

Признавање особе која тражи азил као избеглице представља политичку одлуку која у извесној мери зависи од односа између државе из које избеглица долази и државе у коју улази. Прелаз великог броја миграната из једне у другу државу обично доводи до

озбиљних безбедносних проблема. Напросто, мигрирање може да представља претњу народима и владама држава из којих мигранти долазе и у које одлазе, али и односима између тих земаља. Држава домаћин може покушати да изазове друштвене промене, укључујући и смену власти у држави одакле долазе избеглице. Стога, мигрирање може имати за последице да грађански рат ескалира у међудржавни рат и да олакша деловање терориста.

Мигрантске мањинске заједнице могу да остваре знатан утицај на спољну политику државе домаћина. Њихова тежња да одрже снажне везе с бившом домовином (да утичу на догађаје у њој), између осталог, може довести до њихове уплетености у политичке (субверзивне) активности против њихове домовине, које су противне спољној политици државе домаћина. Постоји могућност да се повежу и с друштвеним групама чије је политичко деловање забрањено у њиховој домовини, укључујући и повезивање с носиоцима тероризма. У блажем смислу, мигранти могу да сакупљају новац који шаљу у домовину ради потпоре неистомишљеницима политичког режима или жртвама које он прогања. Најзад, мигрантске заједнице могу покушати да придобију подршку неких утицајних субјеката, укључујући и владу земље домаћина да израженије промовише њихове политичке циљеве у бившој домовини, односно врши политички притисак на владу њихове домовине.

Уколико мигрантске заједнице делују у складу са законима државе домаћина, њена влада не може да ограничи активности, а последица тога може бити погоршање односа између државе домаћина и државе из које су мигранти дошли. ■

У Универзалној декларацији о људским правима (1948), у члану 14, тврди се да свако има право на азил уколико је политички прогањан, а Конвенција о стању избеглица (1951) обавезује државе да пруже азил и заштити онима који се суочавају с прогањањем на основу религијског, расног, националног или политичког става. Конвенција обавезује државе да се нико ко тражи азил не може враћати у земљу у којој се може суочити с опасношћу по животи или слободу.

РАДОСТ ЕВРОПЕ

Пише
Душан Глишић

*На корак од деце
из 17 европских
земаља, ове године,
овог октобра,
у Београду били су и
њихови вршњаци из
Сирије и Ирака, из
земаља у којима,
уместо дечије
радосћи, влада рај
одраслих, часно и
њихових родитеља,
који не мисле на
добробит своје деце*

Често суморан и тмуран, први јесењи месец је у Србији, ипак, пун радости и (о)смеха, посебно од краја шездесетих година прошлог века, од када се, поводом Светског дана детета, у Београду организује дечија манифестација песме, игре и разумевања, позната под именом „Радост Европе“. Ове године београдски малишани угостили су своје вршњаке, основце из 17 земаља, економски, политички и културно толико различитих да их, само ради илустрације, све помињемо. Кроз српску престоницу, током тих шест дана посвећених деци, прошли су малишани из Азербејџана, Албаније, Аустрије, Белорусије, Босне и Херцеговине, Бугарске, Кипра, Литваније, Македоније, Немачке, Пољске, Румуније, Русије, Словачке, Словеније, Турске и Украјине. Нажалост, не и из Хрватске. Доносећи радост, игру, и безмерну количину пријатељства и поверења, дечаци и девојчице прошетали су београдским улицама, подсећајући одрасле на обавезу да им пружи срећну и безбрижну будућност.

На корак од њих, ове године, овог октобра, били су и њихови вршњаци из Сирије и Ирака, из земаља у којима, уместо дечије радости, влада рат одраслих, често и њихових родитеља, који не мисле на добробит своје деце. Готово 200.000 избеглица прошло је последњих месеци кроз Србију. Познаваоци прилика у том делу света упозоравају да то ни издалека није коначан број и да ће, на путу до „обећане земље“, кроз Балкан, а то значи и кроз Србију, проћи и више од милион избеглих. Европска унија, основана у Мастрихту 1993. године зарад лакшег и ефикаснијег остваривања политичких и економских интереса земаља чланица, наћи ће начина да им помогне. Представници Европске уније изјавили су на недавној међународној конференцији „Балкан и избегличка криза“ да неће жалити новца да Србија и Македонија, али и Турска и Грчка, лакше поднесу нови удар избеглица. Долази зима, избеглицама неће бити лако чак ни међу Србима који су им отворили и срце и врата својих домова. Брине Унија о емигрантима,

али ће своје границе, ипак, отворати „на кашичицу“. Само проверенима. Ради заштите својих интереса, наравно.

Схвата Србија интересе. Разуме и то да их велики лакше и ефикасније остварују него мали. Српски народ често је морао да бежи, да напусти огњишта око којих и није могао да се свија дуже од педесет година у цугу. Последња „бежанија“ дела српског народа забележена је почетком деведесетих, а претила је и 1999. године, када су представници европских земаља о Србима и Србији говорили као о „болесном народу“ (генерал Жак Кот командант Унпрофора 1997) кога треба „бацити на колена“ (Клаус Кинкел, немачки министар иностраних послова, мај 1992). Ни немачки канцелар Хелмут Кол није био благонаклон поручујући Србима да се „удаве у сопственом смраду“.

Много је таквих и сличних бљувотина изречено крајем прошлог века о народу који је увек имао разумевања за нечије невоље. Чак и сада, кад је у Унији мишљење о Србима другачије, јер су и интереси другачији, похвала нам се упућује „на мало“, а захтеви су „ал гросо“. Зна Унија (читај Немачка) да ће у Србији избеглицама бити лакше него у Немачкој, Аустрији, Холандији..., где су се, заправо, упутили. Богати Запад има интересе у које се уклапа јефтина радна снага, али не и муслимански емигранти. Јачање муслиманске мањине у земљама Уније може, наиме, довести и до јачања домаћих конзервативаца и екстремиста, а шта ћемо онда? Нису Унији највећи проблем „спавачи“ из муслиманских редова, већ они који деценијама чекају „повампирење“. Потребна је само варница, па да и деца у Европској унији забораве да се смеју, баш онако како је бивши државни секретар САД Лоренс Иглбергер желео српској деци почетком деведесетих.

Срећом, Србија није заборавила да се смеје. Није заборавила ни то да је Балкан (од)увек био полигон великих за тренирање живаца и растезање „црвене линије“. Балканско „буре барута“ последњих месеци пуни се, очито, додатном количином горива, што захтева већу опрезност и мудрост народа који живе на овим просторима. Управо због тога да би се „Радост Европе“ одржала и наредних година. ■

ЛЕГИТИМНОСТ СТРАНЕ ВОЈНЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ У СИРИЈИ

ЛИЦЕ И НАЛИЧЈЕ МЕ

Пише Милош СТРУГАР

Русија је на захтев сиријског председника Башара Асада, који је од руског руководства тражио војну помоћ, извела прве ваздушне нападе на такозвану Исламску државу у Ираку и Леванту (ИСИС), као и друге терористичке групе у Сирији. Ваздушне операције су одобрене на ограничени период, који није обелодањен, јер се то сматра осетљивом информацијом. Одлука искључује учешће руских копнених снага у борби против ИСИС-а и других терористичких организација.

Председник Путин и остали руски званичници истичу да су руске ваздушне операције стриктно у складу с међународним правом и Повељом Уједињених нација, док су ваздушни напади коалиције под вођством САД на сиријску територију у супротности с међународним правом и Пове-

љом УН, те стога морају бити обустављени. Влада Сирије је истог мишљења, што је наведено у писму 22. септембра 2015. председнику Савета безбедности и генералном секретару Уједињених нација.

У њему, поред осталог, стоји: „Влада Сиријске Арапске Републике поново истиче да сви актери морају да унапред координирају и у потпуности сарађују с њом, како би се елиминисао тероризам Исламске државе у Ираку и Леванту (ИСИС), Нусра Фронта и других терористичких организација, ентитета, група и појединаца повезаних с организацијом Ал Каида, а које су активне на сиријској и ирачкој територији и представљају претњу по регионални и међународни мир и безбедност. Сједињене Државе, Велика Британија, Француска, Канада и Аустралија покушале су да оправдају своје интервенције у Сирији позива-

Нема сумње да су руски ваздушни напади у Сирији у складу с међународним правом и Повељом УН. Нема сумње ни да су ваздушни напади коалиције коју предводи САД у Ираку у складу с међународним правом и Повељом УН. У првом случају, постоји позив и сагласност сиријске владе, а у другом постоји позив и сагласност ирачке владе. Питање је да ли су ваздушни напади коалиције коју предводи САД на сиријској територији у складу с међународним правом и Повељом УН, будући да не постоји овлашћење од Савета безбедности, као ни сагласност Владе Сирије.

МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА

јући се на борбу против ИСИС-а. Оне се позивају на члан 51. Повеље Уједињених нација, али се нису консултовале с Владом Сирије. Овај начин деловања није у складу с одредбама Повеље и представља манипулацију међународним правом. Такав напад на сиријски суверенитет ће само додатно олакшати пут тероризму. Једини продуктиван начин борбе против тероризма остаје успостављање ефективне међународне коалиције, у оквиру међународног права, и уз учешће држава о којима је реч, посебно Сирије, која је главни актер супротстављања тероризму у региону."

С друге стране, САД и њихови савезници, који спроводе ваздушне нападе на сиријску територију, тврде да су њихове акције легитимне и у складу с обичајним међународним правом и Повељом УН, конкретно с чланом 51. (На почетку операције, САД су се придружиле Саудијска Ара-

бија, Уједињени Арапски Емирати, Катар, Бахреин и Јордан. Последњих неколико недеља Турска, Велика Британија, Аустралија, Канада и Француска такође су одлучиле да учествују у ваздушним ударима на сиријску територију.)

ЛЕГИТИМНОСТ УПОТРЕБЕ СИЛЕ

Ко је у праву? Под којим условом се употреба силе једне државе против друге сматра легитимном?

Према Повељи УН, члану 2. и обичајном међународном праву, државе се морају „уздржати од претње или употребе силе против територијалног интегритета или политичке независности било које државе". Постоје два изузетка у Повељи Уједињених нација, када је употреба силе легитимна – када за њу постоји одобрење Савета безбедности, у складу с члановима 39. и 42, и када је у питању индивидуална или

наводи: „члан 51. Повеље признаје постојање урођеног права на самоодбрану у случају оружаног напада једне државе на другу државу” (саветодавно мишљење из 2004. године). Суд је заузео исту позицију током доношења пресуде 2005. године у случају Конго против Уганде, односно заузео је став да је самоодбрана у складу с чланом 51. ограничена на нападе од друге државе. У случају ИСИС-а, јасно је да се напади на Ирак не могу приписати Сирији.

ПРАВО НА ИНДИВИДУАЛНУ САМООДБРАНУ

Чак и ако претпоставимо да постоји правни основ за ваздушне ударе коалиције на основу колективне самоодбране Ирака, он би био заснован искључиво на позив и уз сагласност Владе Ирака, која би могла бити опозвана, а обим и мете ваздушних удара морали би бити одобрени од Ирака, што евидентно није случај. (С друге стране, Русија је оформила заједнички оперативни штаб у Багдаду са Сиријом, Ираком и Ираном.)

Сједињене Америчке Државе и поједине чланице коалиције (УК, Турска, Француска, Канада) такође су се позвале на право на индивидуалну самоодбрану у складу с чланом 51. Повеље УН. Оне полажу право на спровођење ваздушних удара у Сирији на одређене групе (САД бомбардовање групе Красан) или појединце (Велика Британија и Француска спровеле су прве такве ваздушне нападе у протеклих неколико недеља), који имају намеру или су наводно умешани у оружане нападе на њих. Проблем с тим правним аргументом јесте то што ни група Красан, ни појединци који су на мети Велике Британије и Француске нису заправо извели оружани напад на те земље, а није достављен ниједан доказ који би непоречиво показао да је постојала намера или непосредна опасност које би оправдале деловање на основу индивидуалне самоодбране. У случају Турске, може се изнети претпоставка да постоји више правног основа за њено деловање на основу индивидуалне самоодбране, али чак и у том случају, тешко је тврдити да се терористички напади ИСИС-а и Ал Кајде у Турској могу окарактерисати као „оружани напад” на Турску.

Постоје и друге војне акције САД и појединих савезника које јасно и флагрантно крше Повељу УН и међународно право, попут одлуке САД и Турске о увођењу зоне забране летова (дужине 90 и 50 километара унутар сиријске територије) дуж границе с Турском, као и овлашћење које је председник Обама дао Америчком ратном ваздухопловству да изводи нападе на све војне снаге у Сирији, укључујући сиријску војску, у непосредној ваздушној подршци сиријским побуњеницима које су обучавали припадници оружаних снага САД.

Сједињене Америчке Државе и њени савезници очито имају тешкоће да оправдају своје поступке у правном смислу пред међународним форумима, као и пред сопственом јавношћу. Чини се да је сада једино решење за њих да прихвате предлог председника Путина и сиријске владе о стварању широке међународне коалиције, која би укључивала Владу и Војску Сирије, ради координације деловања свих снага које се супротстављају ИСИС-у и другим терористичким организацијама. Као што је председник Путин рекао на Генералној скупштини УН-а: „Још једном, ова координација треба да се заснива на принципима Повеље УН и на међународном праву.” ■

колективна самоодбрана у случају оружаног напада на државу чланицу, у складу с чланом 51. Трећи изузетак, када се употреба силе сматра легитимном, у складу с обичајним међународним правом кога признају све државе, јесте када држава одобри стране војне операције на својој територији.

Нема сумње да су руски ваздушни напади у Сирији у складу с међународним правом и Повељом УН. Нема сумње ни да су ваздушни напади коалиције коју предводи САД у Ираку у складу с међународним правом и Повељом УН-а. У првом случају, постоји позив и сагласност сиријске владе, а у другом постоји позив и сагласност ирачке владе. Питање је да ли су ваздушни напади коалиције коју предводи САД на сиријској територији у складу с међународним правом и Повељом УН, будући да не постоји овлашћење Савета безбедности, као ни сагласност Владе Сирије.

Сједињене Америчке Државе и остале државе које учествују у ваздушним нападима на сиријску територију формално су обавестиле Савет безбедности о својој одлуци, позивајући се на члан 51. Повеље УН као правно оправдање. Све су се позвале на право на колективну самоодбрану Ирака, на позив Владе у Багдаду, и допуниле свој аргумент тврђњом да Влада Сирије или није вољна или у није стању да застави нападе ИСИС-а на Ирак са своје територије.

Проблем с овим аргументом је, пре свега, то што је сиријска војска, поред курдских милиција, једина снага која се заправо бори против ИСИС-а у земљи. Стога не би требало постављати питање о вољи или способности сиријске владе да се бори против ИСИС-а. Друго, није могуће позвати се на члан 51. Повеље УН у случају недржавне групе која делује независно од државе домаћина. Саветодавно правно мишљење Међународног суда правде о израелском зиду на окупираној палестинској територији експлицитно

ПЕТ ДЕЦЕНИЈА ЕМИСИЈЕ „ДОЗВОЛИТЕ...”

Формула која даје резултат

То што је емисија о Војсци, после „Дневника”, најстарија на телевизији говори, пре свега, колико је систем одбране имао велики значај у друштву и политици и пре пола века – каже за магазин „Одбрана” уредник емисије РТС-а Горан Јанићевић

Документарна емисија посвећена Војсци први пут је приказана 1. октобра 1965. и од тада гледаоцима дочарава живот и рад припадника система одбране, вежбе, маневре, занимљивости, успехе и напоре војника да испуне све обавезе и изврше задатке. Реализована су 1.434 сата емисије, што захтева више од три месеца непрекидног седења пред телевизијским екранима.

Према речима уредника емисије, без обзира на политичке и друштвене промене, она постоји већ 50 година, никада није престала да се емитује, а највећи значај емисије „Дозволите...” лежи у њеном континуитету.

– Данас су времена другачија и природно је да људе више занима економски развој или модерне технологије. То

37

што је емисија о Војсци, после „Дневника”, најстарија на телевизији говори, пре свега, колико је систем одбране имао велики значај у друштву и политици и пре пола века. Међутим, углед Војске је и даље веома висок, што је помогло емисији „Дозволите...” да се одржи, оправда своју улогу и разлог за постојање. У светлу важних историјских догађаја треба истаћи да после 5. октобра 2000. уредник емисије „Дозволите...” није смењен, иако су скоро сви уредници и директори, на свим нивоима, тада смењени на државној телевизији – наводи Горан Јанићевић.

Тимски рад најбитнији

О сарадњи Министарства одбране и РТС-а каже да је све боља, и од снимања до снимања увиђају шта је добро, а

шта лоше у заједничком раду на емисији. Према речима Јанићевића, без тимског рада људи из РТС-а и Војнофилмског центра „Застава филм“ нема готовог производа, односно емисије. Они долазе из различитих окружења, имају другачије образовање и специјалности, а „ принуђени“ су на сарадњу. Како каже наш саговорник „то је формула која даје резултат“.

Емисију „Дозволите“ уређују гледаоци, и то је „у аманет“ Јанићевићу оставио претходни уредник Ненад Пезо. Такође, остала је и чињеница да емисија и људи који је реализују имају велику одговорност.

– Посредством наше емисије гледаоци могу да увиде значај Војске, јер се трудимо да њене мисије и задатке што је могуће више приближимо грађанима. Наравно, трудимо се да не улешавамо стварност, и увек питамо људе колико је тешко то што раде, колико је потребно одрицања...

Такође, гледаоци могу да виде да времешна техника ради и да је војска добро одржава и чува. Важно је и затворити уста онима који Војску називају ловачком дружином и кажу да је у „оно“ време или „њихово“ време била боља. Таква поређења не пију воду – истиче уредник и додаје да је о систему, у коме је заиста могуће предвидети ствари и планирати активности, лако уређивати емисију.

Гледаност расте и у региону

Приликом избора тема, екипа емисије труди се да равномерно представи родове и службе, јединице ранга бригаде и слично. Труде се, такође, да изађу из војних оквира,

јер се „Дозволите...“ приказује на јавном сервису свих грађана Србије. Телевизијске репортаже држе пажњу и људима који нису били у Војсци, а такав приступ посебно је међу млађим гледаоцима наишао на позитиван одјек.

– Свако снимање је занимљиво на свој начин, као и монтажа, односно прегледање и анализа снимљеног материјала. Војна тематика у данашње време није толико популарна као што је била пре 20 или 30 година. Круг људи који имају додирне тачке с војском на неки начин се сужава, и највећи број гледалаца јесу активна и пензионисана војна лица, као и људи из цивилства које занима војна тематика. Занимљиво је да на нашем „Јутјуб“ каналу 60 одсто посета буде из Србије, а остатак из БиХ, Хрватске, Македоније, Немачке, САД... То значи да нас гледа и регион, али и дијаспора. Најбољи одјек међу публиком имамо за прилог о борбама за караулу „Кошаре“, затим следе приче о специјалним јединицама Војске, Жандармерији, те презентације наоружања и војне опреме Војске Србије – објашњава Јанићевић.

Војска дели судбину народа, а екипа емисије дели судбину војске, каже уредник и наводи да „иако звучи патетично, заиста јесте тако“. Ако гледаоци познају емисије од пре 30 година приметиће да се „Дозволите...“ сада налази у лошем стању.

– Међутим, с техником коју имамо и људским ресурсима којима располажемо, како на РТС-у, тако и у ВФЦ „Застава

ва филм”, заиста извучимо максимум и надам се да се то огледа у ономе што људи виде на телевизији. Наш стални проблеми јесу недостатак људи, савремене технике за снимање и монтажу и недостатак возила. То траје, али има назнака да ће бити боље у блиској будућности – наводи он.

Документаристички приступ

Када је Горан Јанићевић започео да уређује емисију, крајем октобра 2013. године, на уму је имао једно правило – пре њега емисију је 48 година „неко” радио, снимао, монтирао. Промене је увео када су у новембру прошле године променили концепцију емисије и добили бољи термин. Сада приказују минимум протоколних вести, а предност дају репортажама из јединица, с терена и војних вежби, као и кратким спотовима снимљеним акционим камерама.

– Промењен је новинарски приступ и сада инсистирамо на репортажним и документаристичким прилозима. Када мало логистички и кадровски ојачамо, имаћемо времена да се бавимо и феноменима из области одбране и безбедности, да отворимо блог „Дозволите...”. Највећа промена јесте „излазак” на интернет. Тренутно имамо више од 8.000 „лајкова” на Фејсбуку, а наш званични „Јутјуб” канал има у просеку око 5.000 прегледа дневно или нешто више од 150.000 месечно. Планирамо да уведемо војне вести из региона и постанемо аутентични и поуздан извор информација из области одбране у Србији и региону. Стога, када на „Гуглу” или „Википедији” тражите појам о Војсци или наоружању, појавиће

се информација из наше емисије – појашњава саговорник „Одбране”. Емисија се првих десетак година звала „Од јутра да повечерја”, затим „Дозволите да се обратимо”, а од средине деведесетих зове се „Дозволите...”. Дужина трајања у почетку била је 120 минута, па се смањивала на 90, затим 58 и сада траје 30 минута. Процена екипе јесте да је пола сата права мера за емисију о Војсци. Термин приказивања је седам година био недељом ујутро од осам сати на Другом програму РТС-а. Од новембра 2014. године „Дозволите...” се емитује недељом од 13 часова на Другом програму, што је повећало и гледаност и популарност емисије.

Сусрет професија

Уредник „Дозволите...” истиче како има привилегију да ради посао који заиста воли. Највећи разлог да 2001. године упише Факултет политичких наука била је жеља да као новинар прати војску. Случајно или не, на дан када је дипломирао снимао је на Војној академији прилог за емисију „ТВ Мрежа”. Од 2005. године радио је као новинар у Продукцијској групи „Мрежа” у емисијама „ТВ Мрежа” и „Евронет”. У тој редакцији често је радио прилоге о Војсци, те научио да је важно бити другачији и волети новинарски позив.

– Истовремено, 2008. године служио сам војску у Школи за резервне официре и неколико година радио на веб-сајту РТС-а. Војни рок од шест месеци помогао ми је да схватим како војска функционише и да препознам колико ми више „лежи” новинарски од официрског позива. Људи у Војсци цене када им као новинар дође неко ко их разуме и ко је уз то и резервни официр пешадије. Наравно, људи са којима радим из РТС-а и „Застава филма” воле свој посао, многи имају вишедеценијско искуство, што умногоме олакшава рад. Трудим се да што боље проучим војну тематику и за сада ми добро иде. Надам се да ће за 50 година неко у интервјуу за магазин „Одбрана” моћи да каже неку добру реч за људе који данас праве емисију „Дозволите...”, да похвале рад – каже Горан Јанићевић. ■

Сања АНЂЕЛКОВИЋ
Фото Горан ЈАНИЋЕВИЋ

СТЕФАН НЕМАЊА О ЗНАЧАЈУ
ЈЕЗИКА ЗА ОПСТАНАК

БЕЗ ЈЕЗИКА НЕМА НАРОДА

Обраћајући се сину, Светом Сави у Хиландару, Стефан Немања, Свети Симеон, оставио му је у аманет да чува и негује језик народа, више и боље него било шта друго. Јер, права пропаст настаје кад се изгуби језик.

Чувајте, чедо моје мило, језик као земљу. Ријеч се може изгубити као град, као земља, као душа. А шта је народ изгуби ли језик, земљу, душу? Не узимајте туђу ријеч у своја уста. Узмеш ли туђу ријеч, знај да је ниси освојио, него си себе потућио. Боље ти је изгубити највећи и најтврђи град своје земље, него најмању и најнезнатнију ријеч свога језика.

Земље и државе не освајају се само мачевима него и језицима. Знај да те је непријатељ онолико освојио и покорио колико ти је ријечи потрао и својих потурио. Народ који изгуби своје ријечи престаје бити народ.

Постоји, чедо моје, болест која напада језик као зараза тијело. Памтим ја такве заразе и морије језика. Бива то најчешће на рубовима народа, на додирима једног народа са другим, тамо гдје се језик једног народа таре о језик другог народа.

Два народа, мило моје, могу се бити и могу се мирити. Два језика никада се помирити не могу. Два народа могу живјети у највећем миру и љубави, али њихови језици могу само ратовати. Кад год се два језика сусретну и измијешају, они су као двије војске у бици на живот и смрт. Док се год у тој бици чује један и други језик, борба је равноправна, кад почиње да се боље и више чује један од њих, тај ће превладати. Најпослије се чује само један. Битка је завршена. Нестао је један језик, нестао је један народ.

Знај, чедо моје, да та битка између језика не траје дан-два, као битка међу војскама, нити годину-двје, као рат међу народима, него вијек или два, а то је за језик исто тако мала мјера времена као за човјека трен или два. Зато је чедо моје боље изгубити све битке и ратове него изгубити језик. Послије изгубљеног језика нема народа.

Човјек научи свој језик за годину дана. Не заборавља га док је жив. Народ га не заборавља док постоји. Туђи

језик човјек научи исто за годину дана. Толико му је потребно да се одрече свога језика и прихвати туђи. Чедо моје мило, то је та зараза и погибија језика, кад један по један човјек почиње да се одрече свога језика и прихвати туђи, било што му је то воља било да то мора.

И ја сам, чедо моје, у мојим војнама употребљавао језик као најопасније оружје. Пуштао сам и ја заразе и морије на њихове језике испред мојих полкова. За вријеме опсада и дуго послјије тога слао сам чобане, сељане, занатлије и скитнице да преплаве њихове градове и села као слуге, робови, трговци, разбојници, блудници и блуднице. Моји полководци и полкови долазили су на напола освојене земље и градове. Више сам крајева освојио језиком него мачем.

Чувајте се, чедо моје, инојезичника. Дођу непримјетно, не знаш кад и како. Клањају ти се и склањају ти се на сваком кораку. И зато што не знају твој језик улагују ти се и умиљавају како то раде пси. Никад им не знаш шта ти мисле, нити можеш знати, јер обично шуте. Они први који долазе да извиде како је, дојаве другима, и ето ти их, преко ноћи домиле у непрекидним редовима као мрави кад нађу храну. Једнога дана тако осванеш опкољен гомилом инојезичника са свих страна.

Тада дознајеш касно да нису мутави и да имају језик и пјесме, и своја кола и обичаје. Постају све бучнији и заглашњивији. Сада више не моле нити просе, него траже и отимају. А ти остајеш на своме, али у туђој земљи. Нема ти друге него да их тјераш или да бјежиш, што ти се чини могућнијим.

На земљу коју тако освоје инојезичници не треба сла-ти војску. Њихова војска ту долази да узме оно што је језик освојио.

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ 15–31. октобар

41

Православни

27. октобар – Преподобна мати Параскева
Света Петка

СВЕТА ПЕТКА

Преподобна Петка је светитељка српског порекла рођена у Епивату, између Силинаврије и Цариграда. Родитељи Свете Петке били су имућни и побожни хришћани. Поред кћери, имали су и сина Јевтимија, који се, још за живота родитеља, замонашио. Касније је постао знаменити епископ мадитски. По смрти родитеља Петка је напустила родитељски дом и започела подвижнички

живот, какав је одувек желела. Отишла је прво у Цариград, а потом до своје старости, живела у Јорданској пустињи, у посту и молитви прошавши небројена искушења и патње. У старости је послушала глас с неба који је тражио да се врати у родни крај, у Епиват, где се и упокојила у 11. веку.

Чудо-

творне мошти Свете Петке мењале су током векова своје боравиште. Из Цариграда су однете у Трново, па враћане у Цариград, преношене у Београд, да би данас почивале у миру у Јашу у Румунији.

У Београдској тврђави налази се Црква Свете Петке, где се точи вода (агаизма) која чудотворно лечи све оне који је узимају с вером у Бога и љубављу према светитељки, која ужива посебан углед међу Србима. ■

Језик је чедо моје, тврђи од сваког бедема. Када ти непријатељ провали све бедеме и тврђаве, ти не очајавај, него гледај и слушај шта је са језиком. Ако је језик остао недирнут, не бој се. Пошаљи уходе и трговце нека дубоко зађу по селима и градовима и нека слушају. Тамо гдје одзвања наша ријеч, гдје се још глагоља и гдје се још, као стари златник, обрће наша ријеч, знај, чедо моје, да је то још наша држава без обзира ко у њој влада. Цареви се смјењују, државе пропадају, а језик и народ су ти који остају, па ће се тако освојени дио земље и народа опет кад-тад вратити својој језичкој матици и своје матичном народу.

Запамти, чедо моје, да свако освајање и отцјељење није толико опасно за народ колико је штетно за нараштај. То може штетити само једном нараштају, а не народу. Народ је, чедо моје, трајнији од нараштаја и од сваке државе. Кад-тад народ ће се спојити као вода чим пукну бране које га раздвајају. А језик, чедо моје, језик је та вода, увијек иста с обје стране бране, која ће као тиха и моћна сила која брегове рони опет спојити народ у једно отачаство и једну државу. ■

Приредио Душан ГЛИШИЋ

ПАКЛЕНА ЈЕСЕН

Планирајући напад на Србију, Макензен је узео у обзир искуства из рата 1914. године и природне правце напада на јужног аустроугарског суседа. Било је предвиђено да аустроугарска Трећа армија пређе Саву и Дунав код Београда и да заузме Крагујевац, а Једанаеста немачка армија да долином Мораве продире на југ. Паклена јесен у Србији могла је да почне.

Да би отклониле опасност од продора руских снага у Аустроугарску и Немачку, али и због утицаја на Румунију, Италију и Бугарску, Централне силе пренеле су тежиште ратних операција на источно ратиште, док су на западном остале у стратегијској дефанзиви. План Француске и Велике Британије сводио се на стратегијску дефанзиву, уз истовремени дипломатски притисак на Русију да предузме офанзиву ради везивања аустро-немачких снага и присиљавања немачке војске да и даље повлачи снаге са западног фронта и шаље на источно ратиште.

Пошто је после неколико пораза аустроугарска војска била знатно ослабљена, главни терет рата на источном ратишту преузела је Немачка. У бици на Мазурским језерима од 7. до 12. фебруара 1915. руска Десета армија успела је уз велике напоре да се извуче из обруча немачких снага. Након што је пропао покушај да заузму Варшаву с истока, немачке снаге повукле су се према граници и прешле у одбрану. Под командом Макензена немачка Једанаеста и аустроугарска

Четврта армија од 2. до 5. маја пробиле су фронт руске Треће армије код Горлица. После тога повукле су се и друге руске армије на том сектору, а аустроугарске снаге заузеле су, у току јуна, Пшемисл и Лавов.

Аустро-немачка офанзива средином јула у западној Пољској и Галицији претворила се у фронтално потискивање руских снага. Крајем септембра и почетком октобра престале су борбе на источном ратишту и обе стране прешле су у одбрану. Руска војска претрпела је велике губитке и морала је да напусти Галицију, Пољску, Литванију и делове Летоније и Белорусије.

Исцрпљујућа рововска борба

На западноевропском ратишту после стабилизације фронта обе стране искористиле су време за утврђивање, што је потпуно изменило карактер рата, који се претворио у дуго-трајну исцрпљујућу борбу с офанзивним акцијама ограничене

СЕПАРАТНИ МИР

Немачки амбасадор у Цариграду Ханс фон Вангенхајм разговарао је 25. септембра, у Будимпешти, са председником мађарске владе грофом Иштваном Тисом и од њега добио уверавања да би Србија могла да прихвати сепаратни мир. Према том плану, Србији је требало дати северну Албанију. Сутрадан је немачка дипломатија ступила у акцију с циљем испитивања могућности за остваривање те идеје. Државни секретар у Министарству спољних послова Готлиб фон Јагов понудио је грчком краљу Константину посредовање у преговорима између Централних сила и Србије, уз обећање да би Немачка показала предусретљивост уколико би Србија прихватила мир. Србији је требало понудити излаз на Јадранско море преко северне Албаније, уколико пристаће да Бугарској уступи целу Македонију. Краљ Константин покренуо је почетком октобра 1915. године преговоре преко принца Николаја и српског посланика у Атини Живојина Булагџића.

них размера. Немачка војска је код Ипра, 22. априла, први пут извела напад бојним отровима. Савезничка пролећна офанзива од 9. маја до 18. јуна, упркос огромног утрошка муниције и ангажовања великих снага, није дала значајније резултате. Пропао је покушај савезника да у јесењој офанзиви униште немачке снаге од Араса до Ремса. Француска војска је у другој бици у Шампањи задржана пред немачким другим положајем, а комбиноване британско-француске снаге нису успеле да у трећој бици код Артоа пробију немачки фронт. У операцијама, које су се претвориле у исцрпљујуће уништавање ратног материјала, обе стране имале су утрошак од око 5,4 милиона тона артиљеријске муниције.

На азијско-турском ратишту операције су постепено обухватиле територију Турске са свих страна: Кавказ, Месопотамију, Сирију и Дарданеле. Од пролећа 1915. године положај Турске нагло се погоршао. Руска Кавкашка армија прешла је почетком јуна у офанзиву и до почетка септембра избила на линију Тутрак – језеро Ван – Ханенсурски превој – језеро Урумије. Руски Експедициони корпус искрцао се 30. октобра у луци Ензели на Каспијском мору, поразио немачко-турске одреде и у децембру избио јужно од Техерана и заузео Хамадан. На месопотамском фронту британске снаге заузеле су у септембру Кут и Амару, али су затим остале у окружењу турских снага. Британско-француска десантна операција у Дарданелима завршена је неуспехом.

Положај држава Антанте на Средоземном мору био је озбиљно угрожен после ступања

Турске у рат на страни Централних сила. Уласком Италије у рат ситуација на Средоземљу је побољшана, што је касније омогућило савезничкој флоти прихват и евакуацију српске војске на Крф. На италијанском ратишту, након што је 3. маја иступила из Тројног савеза, а 23. маја објавила рат Аустроугарској, Италија крајем јуна започиње офанзиву ударом Друге и Треће армије у правцу Горице и висоравни Добердоба. Тиме је отворен фронт на Сочи, где су до краја 1915. године вођене четири битке. Италијанске армије нису успеле да пробију фронт аустроугарске Пете армије и заузму Горицу, али су везале 20 аустроугарских дивизија. На балканском ратишту Немачка и Аустроугарска планирале су да униште Србију. За остварење тог циља придобиле су Бугарску пошто су јој обећали југоисточну Србију и Вардарску Македонију. У то време српска војска, која се после Колубарске битке одморала и попунила, страдала је од велике епидемије пегавог тифуса.

Коалиција против Србије

У другу половину 1915. године Аустроугарска и Немачка ушле су са намером да коначно уклоне Србију, која им је сметала у њиховој балканској и блискоисточној политици. Обе царевине биле су решене да тај циљ постигну било дипломатским било војним средствима. Разлика је била у томе што се у Немачкој сматрало да циљеви могу да се постигну и дипломатским средствима, односно потписивањем сепаратног мира, што је подразумевало и извесне територијалне уступке Србији у средишњем и западном делу Балкана. Међутим, превладало је мишљење да се треба поуздати првенствено у војну акцију против Србије. Током боравка у Берлину 13. августа 1915, аустроугарски министар спољних послова барон Иштван Буријан сазнао је да немачки Генералштаб сматра да је неопходно извршити офанзиву на Србију. Уништавање Србије имало је за циљ успостављање непосредних веза између Централних сила и Турске и омогућавање да у Турску дође једна армија Централних сила.

Истовремено, у немачким политичким и војним круговима владало је мишљење да напад на Србију неће бити нимало лак јер је српска војска била јака и добро вођена.

Немачки Генералштаб сматрао је да најпре на Источном фронту треба ослабити непријатеља, а затим обезбедити садејство Бугарске за напад на Србију. Тако је крајем јула у немачком Генералштабу закључено да је дошло време за припрему експедиције против Србије. У Штабу немачке Врховне команде у Плесу, 3. августа 1915, почели су преговори с бугарским представником, а већ 6. августа усаглашен је заједнички пројекат о војној конвенцији. Тада је, међутим, дошло до колебања бугарске стране. Коначно су бугарски цар и влада 6. септембра одобрили да се у Плесу потпише војна конвенција између Немачке, Аустроугарске и Бугарске. Конвенцији је 14. септембра приступила и Турска.

Драгушин Гавриловић

Истовремено с припремама за напад на Србију, током септембра 1915. године разматрана је и идеја о сепаратном миру с њом. Од половине маја 1915. ту идеју у више махова покретале су немачке дипломате. Основна замисао била је да се, уз обећање територијалних уступака Србији, привуче и Бугарска обећањем територије Македоније. Председник српске владе Никола Пашић обратио се 6. јула 1915. британској влади с изразима уверавања о чврстој везаности Србије за савезнике. Пашић је, у изјави за француски лист „Пти Журнал“ 18. јула, потврдио да је Аустроугарска нудила сепаратни мир Србији у новембру 1914. и у априлу и мају 1915. године.

Напад на Србију прекинуо је дипломатске активности на закључењу сепаратног мира. На дан отпочињања офанзиве преко Саве и Дунава 6. октобра, немачка влада сматрала је да Србији не треба нудити неке посебне могућности за преговоре, већ би тек после освајања Србије требало саслушати српске молбе и предлоге. Крајем октобра 1915. поново су покренуте иницијативе за потписивање сепаратног мира, али овога пута у потпуно измењеним околностима по обе стране. О понудама да се поведу преговори о закључењу сепаратног мира, српска влада разговарала је 18. новембра у Скадру и категорично одбила било какве мировне преговоре.

На основу споразума у Плесу, Бугарска се обавезала да 22. септембра објави мобилизацију. Мобилизација бугарске војске изненадила је државе Антанте, али је председник бугарске владе наставио да их уверава у неутралност Бугарске, да Бугарска нема агресивних намера, те да мобилизацију не треба сматрати као припрему за рат. Силе Антанте су тек 4. октобра предале бугарској ноту у којој су захтевале да одмах прекине односе са Немачком, обустави мобилизацију и протера немачке офицере који су боравили у Бугарској. Бугарска је одбила те захтеве и савезници су 5. октобра, а Србија 6. октобра, прекинули дипломатске односе са Бугарском.

Око 800.000 људи савремено опремљених и с ваздухопловним јединицама у свом саставу припремало се за велику концентричну офанзиву против Србије. Србија је према нападачу могла да издвоји највише 300.000 војника, од којих је велики број био новомобилисаних, а добрим делом и старије животне доби. Београд су поред регуларних трупа бранили и цивили, старији људи, жене и деца.

Концентрација снага

Немачка Врховна команда, пре потписивања Војне конвенције у Плесу, израдила је нацрт оперативног плана за заједничку офанзиву. У том смислу Немачка је највеће проблеме имала с усаглашавањем ставова с Бугарском, која је желела да се, пре уласка у рат, обезбеди од евентуалних напада Румуније и Грчке. Бугарска је предлагала да се, уз помоћ Централних сила, најпре нападне Грчка, уколико она не би прихватила ултиматум да демобилише своју војску и да Бугарској препусти Серез, Драму и Кавалу. Сличне гаранције

бугарска влада очекивала је и у вези са Румунијом. Немачка Врховна команда обећала је да ће рат проширити на Грчку и Румунију, уколико оне напусте свој став неутралности. Према истом плану, Турска је требало да ојача бугарске снаге према овим евентуалним противницима. Поред тога, Немачка се обавезала да ће своје снаге што пре довести на Црно море, у Варну и Бургас, као и на Егејско море. Немачка и Аустроугарска прихватиле су и све бугарске територијалне претензије које су, поред целе Македоније, обухватале и српске области до Велике и Јужне Мораве, а од Грчке и Румуније, територије које су им биле препуштене након балканских ратова.

Главна команда за напад против Србије била је поверена немачком фелдмаршалу Аугусту фон Макензену, који се у дотадашњем периоду рата показао као најуспешнији командант, док је генерал Ханс фон Сект постављен за начелника Штаба. Макензен је 16. септембра 1915. непосредно од немачког цара добио задатак да потуче српску војску и да преко Београда и Софије отвори и осигура везу с Цариградом. Према директиви, операције аустроугарске Треће армије и немачке 11. армије морале су да почну најкасније 6. октобра, а операције бугарских снага најраније пет дана после тога. Команда Групе армија и немачке трупе остале су потчињене непосредно немачкој Врховној команди, а аустроугарске трупе, преко Групе армија, својој Врховној команди.

У директиви је наведено да аустроугарска Трећа армија треба главним снагама да изврши прелаз код Београда, а слабијим снагама код Купинова, немачка 11. армија главним снагама код Рама, помоћним код Смедерева, а демонстративним код Оршаве. Након што би успешно прешла реке, аустроугарска Трећа армија, обезбеђујући се према долини Колубаре, требало је да наступа према Крагујевцу, а немачка 11. армија долином Велике Мораве на југ. Бугарској Првој армији одређен је задатак да мањим снагама да продре од Видина преко Неготина и да обезбеди комуникације код Оршаве, док је с главним снагама требало да надире према Нишу. Пред бугарску јужну групу постављен је задатак да продре у долину Вардара и прекине железничку пругу Солун–Ниш.

У тој директиви ништа није речено о употреби аустроугарских јединица у Босни, чије се изостављање касније показало као велики пропуст Аустроугарске и Немачке. Према мишљењу појединих историчара, ангажовање додатне ударне групе из источне Босне Макензен је предвидео у врло ограниченој мери због непостојања инфраструктуре, али да су вероватни разлози за то били и неповољан терен на горњем току реке Дрине, као и слабо стање тамошњих формација под командом главнокомандујућег генерала у Босни и Херцеговини. Централне силе располагале су таквом снагом да су на скоро свим деловима фронта према Србији остваривале бројчану надмоћ.

Након потписивања конвенције у Плесу, у Срему и Банату почела је концентрација немачко-аустроугарских снага предвиђених за дејство против Србије. У току концентрације, немачка Врховна команда наредила је снажно бомбардовање Београда и Смедерева и то да се на Крагујевац и на аеродром код Пожаревца из ваздуха баци око 2.400 килограма бомби. Макензен је 20. септембра стигао у Темишвар и примио Команду. Сутрадан је издао Једанаестој армији основну директиву за прелазак преко Дунава, а седам дана касније наредио почетак првих операција. Према томе, Једанаеста армија требало је најпре да овлада Дунавом између Смедере-

УЛОГА БУГАРСКЕ

Концентрацији бугарских снага претходила је општа мобилизација 22. септембра. Према немачком захтеву, бугарска Врховна команда је противно свом убеђењу морала да одреди тежиште операција својих снага према долини Велике Мораве. С обзиром на то да је клисураста долина Нишаве била неповољна за наступање јачих снага, а утврђеном Пироту се приписивала велика отпорност, три дивизије бугарске Прве армије концентрисане су између Дунава и гребена планине Балкана, а само једна дивизија јужно од Трна. Планинско земљиште на граници, лоше комуникације и претпостављени јачи отпор утврђења код Зајечара и Књажевца, условљавали су споро прикупљање и тежак развој дивизија на граничном фронту. Поред свега тога, Макензен је добио обећање бугарске Врховне команде да ће Прва армија 11. октобра моћи да предузме општи напад преко границе.

ва и Базјаша и одмах по заузећу јужне обале да предузме наступање с обе стране Мораве ка линији Паланка–Жабари–Петровац, и да при томе обезбеди прелазе и позадинске везе.

Бугарска Прва армија, која се прикупљала на српско-бугарској граници, требало је да наступи с четири дивизије ка линији Параћин–Ниш. Као задатак Треће аустроугарске армије, у директиви је предвиђено најпре заузимање висинских положаја јужно и југоисточно од Београда, а затим њено наступање преко брдовитог земљишта према југу на одсек Аранђеловац–Ковачевац, да би на себе навукла јаке српске снаге и тиме омогућила да завршни удар Једанаесте армије дође до потпуног изражаја. Трећа армија добила је задатак да преко Саве пребаци 19. корпус, главним снагама код Купинова, а слабијим код Бољеваца и упуту га најпре западно од Колубаре на југ, да би на себе везао тамошње српске снаге и спречио да изврше напад у десни бок Треће армије.

Касније, 19. корпус требало је да се привуче од Лазаревца ка Аранђеловцу на десно крило Треће армије. У директиви је одређена граница између Једанаесте и Треће армије која је ишла линијом Панчево–Иваново–Гроцка–Кусадак, а као почетак операција предвиђен је 5. или 6. октобар. Макензен није имао никаквог значајног утицаја при изради плана за прелазак Саве и Дунава. Он је само требало да руководи извођењем операција, док су све припреме вршиле врховне команде.

У првој половини октобра 1915. године за напад на Србију било је припремљено 10 немачких, четири аустроугарске, шест бугарских пешадијских дивизија и једна и по бугарска коњичка дивизија. Укупна јачина немачких, аустроугарских и бугарских снага на балканском ратишту 15. октобра износила је око 493 батаљона, 66 ескадрона и 483 батерије, 492.000 пушака и 1.717 топова. ■

(Наставак у следећем броју)

Левичари у СС у

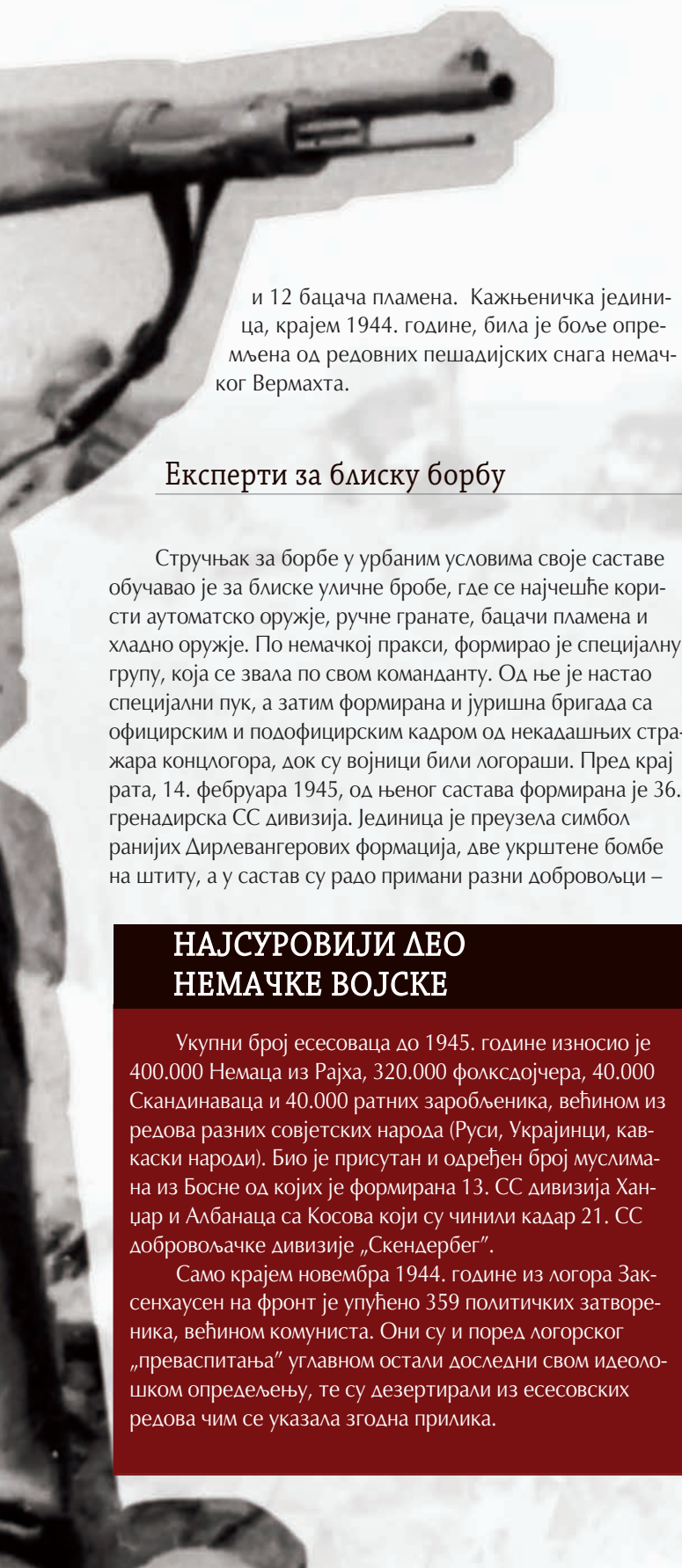
Око идеје „Нове Европе” Химлер је окупио не само католике, протестанте и донекле православце из Украјине и Русије, већ и есесовце муслиманске вероисповести из Азије, Босне и с Косова. Уз побројане, постојала је и јединица састављена од комуниста и социјалиста – логораша.

И поред уништавања и прогона комуниста и социјалдемократа, када је ратна срећа Немачкој окренула леђа, СС се није устегао да формира специјалне војне јединице од проверених непријатеља Хитлеровог режима, смештених у концентрационе логоре и гестаповске затворе. По регрутовању политичких затвореника у редове борбеног СС-а, посебно се истакао пуковник др Оскар Дирлевангер, командант јединица „Мртвачке главе” у логору Заксенхаусен. После окупације Пољске, у Генералном гуверману прочуо се стерљањем и вешањем невиног локалног становништва, а у Русији је постао чувен по злу након масакра 15.000 невиних цивила, углавном жена и деце у акцији под шифром „Котбас”. Формирао је специјалне СС јединице од кажњеника, укључујући и најгоре професионалне криминалце, убице и пљачкаше који су се за време Варшавског устанка исказали невиђеном суровошћу. Осим чланова покрета отпора, његове снаге немилосрдно су убијале пољске цивиле, укључујући жене и децу.

Специјалне СС снаге, састављене од комуниста, социјалдемократа и осталих логораша, политичких затвореника углавном левичарске идеологије, по правилу, биле су упућиване на задатке с којих се ретко ко могао вратити. У складу с тим, њихов командант тражио је да буду и добро наоружане. Поред лаког пешадијског наоружања, на десетину је долазио један митраљез, осам тешких митраљеза за чету, односно 48 лаких митраљеза за батаљон, уз осам топова

ниформи

и 12 бацача пламена. Кажњеничка јединица, крајем 1944. године, била је боље опремљена од редовних пешадијских снага немачког Вермахта.

Експерти за блиску борбу

Стручњак за борбе у урбаним условима своје саставе обучавао је за блиске уличне бробе, где се најчешће користи аутоматско оружје, ручне гранате, бацачи пламена и хладно оружје. По немачкој пракси, формирао је специјалну групу, која се звала по свом команданту. Од ње је настао специјални пук, а затим формирана и јуришна бригада са официрским и подофицирским кадром од некадашњих стражара концлогора, док су војници били логораши. Пред крај рата, 14. фебруара 1945, од њеног састава формирана је 36. гренадирска СС дивизија. Јединица је преузела симбол ранијих Дирлевангерових формација, две укрштене бомбе на штиту, а у састав су радо примани разни добровољци –

НАЈСУРОВИЈИ ДЕО НЕМАЧКЕ ВОЈСКЕ

Укупни број есесоваца до 1945. године износио је 400.000 Немаца из Рајха, 320.000 фолксдојчера, 40.000 Скандинаваца и 40.000 ратних заробљеника, већином из редова разних совјетских народа (Руси, Украјинци, кавкаски народи). Био је присутан и одређен број муслимана из Босне од којих је формирана 13. СС дивизија Ханџар и Албанаца са Косова који су чинили кадар 21. СС добровољачке дивизије „Скендербег“.

Само крајем новембра 1944. године из логора Заксенхаусен на фронт је упућено 359 политичких затвореника, већином комуниста. Они су и поред логорског „преваспитања“ углавном остали доследни свом идеолошком опредељењу, те су дезертирели из есесовских редова чим се указала згодна прилика.

криминалци и садисти који чине најсуровије злочине широм окупираних источних Европе.

Због стравичних ратних злочина Дирлевангера су прозивали и официри редовне војске али он је био под директном заповешћу и заштитом вође СС-а Хитлера, те је могао чинити шта је хтео. Само појављивање његових снага на одређеном ратном подручју уливало је страх код локалног становништва. Лош глас команданта стизао је и пре доласка јединица.

Хитлеров Главни штаб Копнене војске слао је Дирлевангерову јединицу искључиво на велика кризна жаришта, као за време сламања Варшавског устанка када је град намерно разорен, а велики број бораца пољског покрета отпора након заробљавања једноставно стрељан. У тој специјалној јединици постојало је прећутно наређење да се заробљеници не узимају, а о разарању објеката и успутном убијању цивила могао је да одлучује сваки нижи официр у складу са својом проценом ситуације, без бојазни да ће бити позиван на одговорност. Када су крајем рата Мађари планирали да промене страну, као јасну претњу, Хитлер у Будимпешту под опсадом шаље Дирлевангера и његове јединице, сигурне извршиоце евентуалне наредбе о тоталном уништењу мађарске престонице.

Немилосрдни злочинци

Малобројност и касно увођење у употребу специјалних СС јединица, којима је припадао и Дирлевангеров састав, довело је до ограничених успеха. Осим акција у којима су вршени злочини и застрашивања становништва на окупираним подручјима, те јединице нису много допринеле бољој немачкој тактичкој ситуацији на фронтима. Старији СС официри углавном нису имали високе војне школе већ само фанатичну идеолошку веру, а млади неискусни виши СС официри, неки са једва навршених тридесет година, добијали су под команду непримерено велике тактичке саставе и захтевне задатке.

После предаје савезничким трупама, Дирлевангера су јуна 1945. године ислеђивали пољски припадници француских окупационих снага, услед чега се разболео и ускоро умро. Пошто је постојала сумња у његову смрт, по налогу суда тело је ексхумирано 1960. године када је доказано да припада Оскару Дирлевангеру, једном од најсуровијих СС команданата. Велики број некадашњих припадника специјалних снага преживео је рат и наставио дружење по секцијама које се деле по некадашњим јединицама. Немало њих ухлебљење је нашло у разним страним војскама, у француској Легији странаца, аргентинској Пероновој армији и мањим војскама афричких и азијских диктаторских режима.

Ветерани есесовци захтевају од Немачке државе да их призна за четврти род немачких оружаних снага у Другом светском рату. Ипак, до данас тај нацистички захтев није усвојен. ■

**ЗАВРШЕНЕ 6. СВЕТСКЕ
ВОЈНЕ ИГРЕ**

Медаље ипак недовољан сан

Чланови спортске репрезентације Министарства одбране и Војске Србије вратили су се са 6. светских војних игара, где су у изузетно јакој конкуренцији успели да забележе одличне резултате. Уз сав њихов труд и надљудску жељу, медаље су, ипак, изостале.

Последњег дана септембра пут Републике Кореје пошла је спортска делегација Министарства одбране и Војске Србије како би стала на мегдан спортистима из свих крајева света. Из Београда су кренули физички припремљени, али и потпуно свесни чињенице да ће многе земље на терен извести врхунске спортисте „маскиране“ у маскирне униформе.

Сурове спортске борбе у атлетици први је почео кадет Стефан Вукадиновић који је успешно прошао квалификације на 400 метара и ушао у полуфинале, где је резултатом 48,32 секунди заузео 22. место.

Наше стрелкиње успеле су да се изборе за седмо место у екипној конкуренцији, остављајући за собом многобројне земље које су важиле за фаворите. Да је реч о квалитетним девојкама било је јасно већ након првог дана такмичења, када су у дисциплини ваздушни пиштољ – прецизна паљба, упркос пеху који је Даница Рашета имала с пиштољем, успеле да се задрже на самом врху табеле. На крају, у појединачном пласману Јасмина Гргић била је двадесета, док је Александра Ристовић заузела 35. место. У мушкој конкуренцији заставник Саша Мудринић на крају такмичења заузео је 42. позицију.

Међу првима на борилиште су изашли српски џудисти. У категорији до 66 килограма професионални војник Милош Илић заузео је 12. место, док је у категорији до 73 килограма поручник Стеван Стојановић успео да освоји завидну 9. позицију. Старији водник прве класе Милош Симоновић, професионални војник Милош Тодоровић и војник резерве Урош Ненковић ушли су у осмину финала. У екипном делу такмичења џудисти су испали у првом колу, изгубивши од вицешампиона игара екипе оружаних снага Монголије.

Једина представница у падобранству, заставник Радмила Ђурић освојила је у дисциплини скок у циљ у конкуренцији од 59 такмичарки 41. место. У истој дисциплини

наступала су петорица наших момака. У конкуренцији од 133 такмичара најбољи резултат, освојену 37. позицију, имао је заставник Мирољуб Јанићијевић, док су преостала четворица такмичара који су бранила боје наше заставе били у другом делу табеле.

Наши оријентирци успели су да се у дисциплини дуга дистанца добро котирају. Најбољи појединачни резултат остварио је мајор Милован Милић са 36. местом у конкуренцији од 142 оријентирца. Екипа у саставу мајор Милован Милић, капетани Блажо Максимовић, Дејан Поповић и Слободан Ивовић наступила је у штафетној трци и у конкуренцији екипа оружаних снага из 37 држава, заузела 22. место.

Старији водник прве класе Далибор Анђелковић такмичио се у војном пентатлону и са освојених 4.577 бодова заузео 128. место у конкуренцији од 142 такмичара.

Наступ наших спортиста на 6. светским војним играма окончао је потпуковник Ненад Милосављевић маратонском трком (42 км и 195 метара) у којој је оборио лични рекорд и са резултатом 2 сата 39 минута и 54 секунде, освојио 41. место у конкуренцији од 68 такмичара.

Делегацију српских војних спортиста предводио је шеф делегације Србије при Међународном савету за војне спортове бригадни генерал Сениша Радовић, а нашу земљу представљало је 26 спортиста.

Светске војне игре су најзначајнији војни спортски догађај који се одржава сваке четврте године. На овогодишњим играма, одржаним од 1. до 11. октобра, учествовало је више од 5.000 спортиста из 110 земаља. Србију су на највећој светској смотри војних спортиста представљали атлетичари, падобранци, стрелци, оријентирци, џудисти и војни пентатлонци. ■

М. КРСТОВИЋ

УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ У БЕОГРАДУ
МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ
ВОЈНОМЕДИЦИНСКЕ АКАДЕМИЈЕ
расписује

ЈАВНИ КОНКУРС
за избор/реизбор у звање сарадника

I Расписује се конкурс за избор у звање сарадника:

1. Једног сарадника за ужу научну област инфективне и тропске болести у звање асистента.
2. Једног сарадника за ужу научну област оториноларингологија са максилофацијалном хирургијом у звање асистента.
3. Једног сарадника за ужу научну област имунологија у звање асистента.
4. Једног сарадника за ужу научну област медицинска хемија у звање сарадника у настави.

II Расписује се конкурс за реизбор у звање сарадника:

1. Два сарадника за ужу научну област интерна медицина под област нефрологија у звање асистента;
2. Једног сарадника за ужу научну област интерна медицина под област гастроентерологија у звање асистента;
3. Једног сарадника за ужу научну област фармакологија и токсикологија у звање асистента.

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА

- 1) да је кандидат професионални припадник Војске Србије;
- 2) да кандидат није правоснажно осуђиван за кривично дело против полне слободе, фалсификовања јавне исправе коју издаје високошколска установа или примања мита у обављању послова у високошколској установи.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА

I За избор/реизбор у звање асистента:

- 1) да је кандидат завршио одговарајућу здравствену специјализацију (на клиничком предмету или на претклиничком предмету за који постоји здравствена специјализација).
- 2) да је кандидат уписао докторске академске студије или му је као магистру наука одобрена тема за израду докторске дисертације;
- 3) да је кандидат студије медицине завршио са просечном оценом најмање осам (8).
- 4) да кандидат има најмање један рад in extenso, као први аутор у часопису са рецензијом.

**Сусрет 25. класе
СВШ КоВ Сарајево**

Јубиларни тридесетпетогодишњи сусрет питомаца 25. класе СВШ КоВ (пешадија, артиљерија, АРЈ ПВО, ОМЈ, инжињерија, АБХО, веза и ИнСл) одржаће се 24. октобра 2015, у 11 часова, на броду „Keј“. Место окупљања „класића“ је сидриште Речне флотиле, на београдском Ушћу. Цена износи 28 евра. Заинтересовани се могу јавити на телефоне: 063 888 49 94 (Драгосав Лацковић) и 064 37 25 794 (Јордан Љубојевић). Више информација на фејсбук страници СВШ КоВ. ■

II За избор у звање сарадника у настави:

– кандидат мора да буде студент специјалистичких академских студија или докторских студија и да је завршио студије са оценом најмање осам (8).

ДОКУМЕНТАЦИЈА КОЈА СЕ ПОДНОСИ УЗ ПРИЈАВУ НА КОНКУРС

Уз пријаву на конкурс кандидати треба да приложе:

1. биографске податке и доказе о испуњености услова конкурса (систематизоване према главама II, III, IV, V и VI у Обрасцу – Извештај комисије о пријављеним кандидатима за избор у звање сарадника, који преузети са интернет адресе www.mfvma.mod.gov.rs или у Секретаријату Медицинског факултета Војномедицинске академије);
2. библиографију објављених научних и стручних радова са копијама примерака научних радова и других публикација;
3. уверење надлежног органа МУП-а о непостојању правоснажне пресуде за кривично дело против полне слободе, фалсификовања јавне исправе коју издаје високошколска установа или примања мита у обављању послова у високошколској установи (не старије од шест месеци).

НАЧИН КОНКУРСИСАЊА

Пријаве на конкурс за избор у звање сарадника подносе се на адресу **Војномедицинске академије Црнотравска број 17, Београд (преко шалтера деловодства), са назнаком „конкурс за избор/реизбор у звање сарадника“**. У пријави обавезно навести адресу и телефон, ужу научну област и звање за коју се пријава подноси.

Непотпуне и неблаговремено поднете пријаве неће бити разматране.

Конкурсна документација се неће враћати кандидату.

Конкурс је отворен 30 дана рачунајући од првог наредног дана од дана објављивања. ■

**АУТОГУМЕ И ДЕЛОВИ
ЗА СВЕ ТИПОВЕ ВОЗИЛА**

БЕЗ

ЖИРАНТА
УЧЕШЋА
ЧЕКОВА
КАМАТА

ПРОДАЈА НА РАТЕ ЗА
ПРИПАДНИКЕ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ
ПУТЕМ
АДМИНИСТРАТИВНЕ ЗАБРАНЕ

КОТИК д.о.о

Панчево,
Жарка Зрењанина бр.14
Тел: 013/344-321
Моб:062/297-945
Факс: 013/345-930
Е-mail: kotikdoo@gmail.com

НАПОМЕНА:

**-ОБРАЗАЦ АДМИНИСТРАТИВНЕ ЗАБРАНЕ
ДОСТАВЉАМО:
ПОШТОМ / ЕЛЕКТРОНСКОМ ПОШТОМ
-МОГУЋА ОРГАНИЗОВАНА ИСПОРУКА ПО ДОГОВОРУ.**

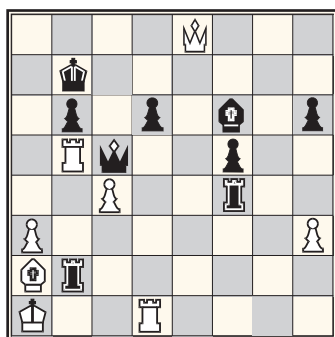
У нашем широком асортиману се налазе:
бицикли, кациге, резервни делови, пратећа опрема,
аутомобилске гуме, акумулатори, моторна уља,
аутоделови за сва возила свих реномираних произвођача,
програм „Villager“, косилице, тримери, моторне тестере,
електрични ручни алат, рачунари и рачунарска опрема,
бела техника и телевизори...

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА ТРИЈУМФ МАРИЈЕ РАКИЋ

На овогодишњем Женском првенству Србије тријумфовала је Марија Ракић испред Анђелије Стојановић и Ирине Чољушкине. Лепу и ефектну победу Марија Ракић је забележила у партији са Љиљом Дрљевић коју овде доносимо. Женско првенство Србије одржано је током априла у Врбасу истовремено са Мушким првенством а Марија Ракић је ово друга титула првакиње Србије.

Љиља ДРЉЕВИЋ – Марија РАКИЋ 0:1
Женско првенство Србије, Врбас, 2015.
Игра даминог пешака

Позиција:

Бели: Ka1, De8, Tb5, Td1, La2,
пешаци: a3, c4 u h3 (8 фигура)

Црни: Kb7, Dc5, Tb2, Tf4, Lf6,
пешаци: b6, d6, f5 i h6 (9 фигура)

(1) d4 Sf6 (2) Lg5 e6 (3) e4 h6 (4) Lxf6 Dxf6 (5) e5 Dd8 (6) Sf3 d5 (7) exd6 cxd6 (8) Ld3 Sd7 (9) c4 Le7 (10) Sc3 Sf6 (11) De2 Ld7 (12) 0-0-0 Db6 (13) Kb1 0-0-0 (обе играчице су изабрале велику рокаду што води оштрој борби) (14) d5 e5 (15) Sh4 g6 (16) g3 Kb8 (17) h3 The8 (18) Ka1 Lf8 (19) f4 e4! (бели не сме да узме пешака јер би му пала фигура) (20) Lc2 Sh5 (21) Dh2 Le7! (22) Sxe4 f5 (23) Sc3 Sxf4 (24) Sxf5 gxf5 (25) gxf4 Lf6 (26) The1 Tg8 (27) Td3 Lh4 (28) Ted1 Dc5 (29) Lb3 Tde8 (30) Se2 a5 (31) a3 a4 (32) La2 Te4 (црна користи предност ловачког пара и игра активно и нападачки) (33) Sd4 Tge8 (34) Dc2 Txf4 (35) Se6 Lxe6 (36) dxe6 Txe6 (37) Dxa4 Lf6! (кључни потез – заузимање дијагонале a1 – h8) (38) Dd7 Te2! (39) Tb3 b6 (40) Tb5 Txb2!! (претња мата) (41) De8+ Kb7

(види дијаграм)

(42) Df7+ Ka6 (43) Txc5 Lc3! (44) Ta5+ bxa5 (45) Txd6+ Tb6 мат. Бела је узалудно покушавала да избегне мат јер се нашла у млину.

Коњићеви скокови

Крените од обележених поља, као скакач у шаху, по путањи у облику слова Г, тако да добијете две народне пословице.

	-тве	-но-	
	-ште	-го	-ли-
не-	Ви-	-ке.	-град
и-		мо-	мо-
	-ти-	не	

	ра-	а	
-ке,	-је-	-не	-ча.
-та-	-га-	у	би-
-ла	ру-		цр-
	-ра	по-	

Решење судоку – водоравно: 3-7-5, 8, 1-6, 8-6-4, 1-3-9, 2-9, 7-5, 4-3-8, 1-3, 9-2-8, 7-6, 9-4, 1, 5-2, 2-8, 6-5-4, 1-3, 5-8-7, 2-3, 4-1, 4-7-1, 5-8-9, 4-1, 6, 3-2-7.

РЕШЕЊЕ ШАХОВСКИХ ПРОБЛЕМА ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА:

Проблем број 1:

1. c6+! Ka8! 2. Sc7+! Dxc7 3. Tg8+ Tf8! 4. Txf8+ Sb8! 5. Dh6! Dh7+! 6. Tf5!! Dxc6 7. Ta5+ Sa6 8. Txa6+ Kb8 9. c7+ Kxc7 10. Txb6 и бели остаје с топом више!

Проблем број 2:

1. Lg1! Sb2+ 2. Kc3 Se2+ 3. Kc2! Sxg1 4. g6! Ke6 5. Kd2! и црни губи јер су оба коња заробљена!

Припремила Драгана ШАРИЋ

КОЊИЋЕВИ СКОКОВИ

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЂОКИЋ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
17								18							19		
20		20							21							22	
23			24							25							
26					27							28					
29							30							31			
32								33							34		
35			36						37								
38				39						40							
41						42							43				
44							45							46			
47		47						48									
49			50							51							

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА ВОДОРАВНО: канопаде, сецкеса, сат, о, Алеманка, реалитет, р. лед, Мет Дилон, сонатине, Ивета, остарина, Орашић, колорит, тренутан, Паса, Окука реке, саломити, ТБ, та, анаколут, триместар, отет, наредити, липтати, ловити, крајчак, Сириг, иронисти, Варанаси, ана, к, лептирак, истрајан, д, оба, лигамент, аерација.

ВОДОРАВНО:

17. Брбљивци, 18. Посредници при купопродаји, 19. Запушач, 20. Владанкин имењак, 21. Прекид неке органске функције (мед.), 23. Показна заменица, 24. Постајање, 25. Постајати будан, 26. Видар рана, 27. Крвопије, 28. Прастановници Потисја, 29. Богиња освете код старих Грка (Фурија код старих Римљана), 30. Јединење азота и водоника, 31. Славна ирска музичка академија, 32. Славни велшки фудбалер, 33. Катартично средство (мед.), 34. Нота између „до“ и „ми“, 35. Ауто-ознака Инђије, 36. Славна шахисткиња, Ирина, 37. Који је сасвим исти, 38. Феферони, 39. Вршилац асанације, 40. Град у Србији где је 31. октобра 1941. године устанички вод од два тенка први пут дејствовао у току борбе за ослобађање (Дан оклопних јединица!), 41. Оштар, јак (мед.), 42. Стварна тежина таре, 43. Ћуд, карактер, 44. Раседа; урвина, 45. Сувише танко, 46. Теса одмила, 47. Пристаице итацизма, 48. Славни глумац, 49. Погодбени везник, уколико, 50. Несолидно, као са вашара, 51. Мали олтари.

УСПРАВНО:

1. Жена која добро познаје теорију, 2. Фудбалски клуб из Луксембурга, 3. Слично (скр.), 4. Острво у Јадранском мору, 5. Адонис одмила, 6. Грчки историчар, Михаил, 7. Међу, између (стр.), 8. Једночлани алгебарски израз, 9. Стара шпанска народна игра, 10. Јуначки спев, епос, 11. Енглески глумац, Оливер, 12. Академија ликовних уметности (скр.), 13. Уредник новина, 14. Град у Кини (анаграм од ПИНИ), 15. Ливаде (тур.), 16. Извршити преименовање, 18. Кратки музички комади, 19. Стар човечуљак, 20. Кувано млеко, 21. Узрочник додатних издатака (екон.), 22. Место у Словенији, 24. Бапска старост (лат.), 25. Вршити цитирање, 27. Јована одмила, 28. Уметнички ТВ канал, 30. Атанасија одмила, 31. Славна клизачица, Кира, 33. Наслов, 34. Спортска игралишта, 36. Бивши репрезентативни бразилски фудбалер, 37. Лик из Шекспирове трагедије, 39. Халапљив, похлепан, 40. Рамадан одмила, 42. Град у Србији, 43. Лако ломљив, 45. Текући рачун (скр.), 46. Иницијали сликара Рјепина.

Савез потомака ратника Србије 1912–1920.

ПОЗИВА ВАС НА
изложбу фотографија

Албум сећања на наше претке из Првог светског рата

Културни центар Србије

22. октобар 2015. | 18.00 | Париз | Француска
slavnimprecima.rs | славним-прецима.срб | ccserbie.com

«Ко су ти јунаци који могу да се подиче да су заслужили једно од највећих одликовања на свету? То су сељаци, скоро сви, то су Срби тврди на муци, трезвени, скромни, несаломиви, то су људи слободни, горди на своју расу и господари својих њива.»

Франше д'Епере

Изложба фотографија пројекта „Албум сећања на наше претке из Првог светског рата“ приказује фотографије, ратне дневнике, војничка писма, дописне карте, споменице и осталу историографску грађу учесника Првог светског рата. То су јединствена сведочанства о ратним авантурама и страдањима српског војника у ратним годинама, потиснутог са страница светске историје. Изложба „Албум сећања на наше претке из Првог светског рата“ резултат је напора да се данас, сто године касније, ода дужна почаст том малом човеку из Великог рата за цивилизацију, и да се његово велико жртвовање за правду, истину, слободу и човечанство не избрише из нашег цивилизацијског памћења, већ постане културна баштина.

Придружите нам се у намери да поносно испричамо велику причу о нашим прецима!

Пројам се реализује уз подршку Министарства културе и информисања Републике Србије.

Обележавање стогодишњице Првог светског рата за цео српски род представља својеврсну привилегију – привилегију спознања друштвеног и цивилизацијског хода кроз време и конституисања културно-историјске вертикале. Јубилеј је повод за суочење потомака са димензијама и донетима историјског прегнућа предака, јер је дуга историја, коју јубилеј означава онај континуум, јединствени ритам историје који протеже свој утицај на време изван сопственог трајања. Управо у култури памћења човечанског самопрегора наших предака у горућим историјским тренуцима крије се тајна нашег самоспознања, задатак за истинито историјско живљење и, коначно, валидно и веродостојно промишљање искустава и последица Првог светског рата.

Наша историјска одговорност и задатак заснива се на разумевању и промовисању културног наслеђа српског народа, као незаменљивог сегмента културне баштине европских народа. Као таква, српска историја и култура је равноправни члан европске и светске историје и културе, а српски народ један од најтужнијих сведока страховитог страдања учесника у Првом светском рату. Заслуге српске војске и многих појединаца за завршетак рата су огромне, а жртве које је поднео српски народ заслужују сећање.

Отуда „Албум сећања на наше претке из Првог светског рата“ оживљава цео један прохујали свет за нас. То је онај свет који је усађен у нас, а који смо негда заборавили, борећи се са стихијама духовно оскудне свакодневице. Историја, која није наратив, учи нас чињеници да сваки појединац, без обзира на дух епохе, пати од самоскривљене незрелости. Велики рат за цивилизацију био је дубоко отржењујући удес за појединца на почетку 20. века, обичног човека који је бринуо бриге своје епохе. А трагично ратно искуство српског појединца у другој деценији 20. века и дубоко прожимајућа свест о том појединцу постаје просветљујући тренутак за српског човека у другој деценији 21. века јер реактуелизује питања идентитета, истине и слободе.

Историја нас, зато, обавезује да ово катарзично искуство не препустимо мраку заорава, већ да се освестимо и покренемо обнову општих вредности: љубав, част, културу сећања, стваралаштво и надасве – хуманост. Историја нас позива да покажемо „умеће памћења“ и преузмемо личну одговорност за будућност наших потомака. Историја нас обавезује да испричамо велику причу о нашим славним прецима.

Зато је мото ове изложбе мото целог српског и других историјских народа:

ОЖИВИМО СЕЋАЊА!

ОСВЕЖИМО ПАМЋЕЊЕ! ПОМОЗИМО ИСТОРИЈИ!

А СРПСКУ ВОЈСКУ

една заборављена прича

оло Бордани

Приредила
Мила
Михајловић

СРПСКА ВОЈСКА У РАТУ СА БУГАРСКОМ

THE SERBIAN ARMY IN THE WAR WITH BULGARIA
1885-1886.
СА ПРИПОВЕТАМА БРАНИСЛАВА НУШИЋА ИЗ ТОГ ПЕРИОДА
WITH SHORT STORIES BY BRANISLAV NUSIC FROM THAT PERIOD

МЕДИЈА ЦЕНТАР
ОДБРАНА

60.

МЕЂУНАРОДНИ БЕОГРАДСКИ САЈАМ КЊИГА

25. 10 – 1. 11. 2015.

Посетите наш штанд
у прстену хале 1

ИСКОРИСТИТЕ
САЈАМСКЕ ПОПУСТЕ

30-50%

МАРШ У ДРИНУ

У ритму срца ратника

ВЕЛИКИ РАТ ПРСОНЕН
У ГЕСМУ

ОДБРАНА

МИЛОВАН СУБОТИЋ ЕКСТРЕМИЗАМ ОКРИЉЕМ ТИЈЕ

Бранко Бој...

БРАЋА
БРАЂА
BROTHERS
FRERES

ПО ОРУЖИЈУ
ПО ОРУЖИЈУ
IN ARMS
D'ARMES

БЕОГРАД У ВЕЛИКОМ РАТУ 1914-1918

BELGRADE IN THE GREAT WAR 1914-1918

ПРЕДРАГ ЛАКЕТИЋ

ВОЈНИ
МУЗЕЈ
1878

Мелодиски записи

Генерал
Драгутин Милутиновић

ШУМАДИЈСКА
ДИВИЗИЈА
II ПОЗИВА
(1914-1915)

Приредио др Александар Животић

Милан Мијалковиќ • Душко Томић
Зоран Антић • Звонимир Пешић

ОБАВЕШТАЈНА СЛУЖБА
КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ
У ВЕЛИКОМ РАТУ (1914-1918)

Стевица С. Карпанџин

Верска служба
у Војсци Србије

Утицај на операције Копнене војске

НО
ПОЛИТИ
РУСИЈЕ

ОДБРАНА

СПЕЦИЈАЛНИ ПРИЛОГ БРОЈ 130

ТЕХНИЧКИ РЕМОНТНИ ЗАВОД „ЧАЧАК“

ДЕВЕТ ДЕЦЕНИЈА ТРАЈАЊА

Пишу: Мира ШВЕДИЋ, Дејан ЈОКИЋ, Бранко РЕСИМИЋ и Ратко СИМОВИЋ

Фото-документација Техничког ремонтног завода „Чачак“

ПУКОВНИК СРЂАН ПЕТКОВИЋ, ДИРЕКТОР

ВОЈНИ И ПРИВРЕДНИ

Постојећи стручни кадар у Заводу, вера у сопствене могућности, богато искуство, помоћ највишег војног руководства и Владе Републике Србије, гаранција су не само опстанка већ и даљег развоја ТРЗ „Чачак”, истиче пуковник Петковић, директор те значајне војнопривредне организације

Тридесетог септембра обележено је девет деценија постојања Техничког ремонтног завода „Чачак”. О том значајном јубилеју, о пословању у протеклом периоду, актуелним задацима и перспективама развоја те установе, разговарали смо с директором пуковником Срђаном Петковићем.

Са историјске тачке гледишта, које су године биле најплодније у раду Завода?

– Уз организационе и технолошке промене које су диктиране потребама Војске и догађајима прошлог и текућег времена, а имајући у виду традицију Техничког ремонтног завода „Чачак” дугу 90 година и пролазак кроз разне историјске догађаје, не можемо занемарити ниједан период у постојању ове установе.

Ова војнопривредна организација, која је званично формирана и настала 30. септембра 1925, радила је у веома израженим кризним временима, карактеристичним за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, успевши при том да почетак Другог светског рата дочека са великим бројем производа за потребе тадашње Војске Краљевине Југосла-

вије. Од првог дана новог послератног настанка, развој Завода кретао се, такође, узлазном линијом. Представивши се у свету и земљи квалитетом рада, производи ТРЗ „Чачак” били су тражени и дистрибуирани по целој бившој СФРЈ и ван њених граница, чиме је постао један од највећих и најпризнатијих завода у ЈНА, преузевши добар део послова и након распада СФРЈ.

Године након НАТО бомбардовања, снажљивост тадашњег руководства и радника да у тешком време сачувају техничка материјална средства, организују рад по расељеним погонима и да за кратко време санирају ситуацију и организују рад, такође представља велики подвиг, којим су исписане неизбрисиве светле странице историје Завода.

Постојећи стручни кадар у Заводу, вера у сопствене могућности, богато искуство, помоћ највишег војног руководства и Владе Републике Србије, гаранција су не само опстанка већ и даљег развоја ТРЗ „Чачак”.

Током бомбардовања погони ТРЗ-а били су знатно оштећени. Колика је штета нанета тада и да ли сте до данас могли да је санирате?

ТЕХНИЧКИ РЕМОНТНИ ЗАВОД „ЧАЧАК“

– Током бомбардовања 1999. године ТРЗ је гађан са 15 пројектила. При томе је инфраструктура Завода знатно оштећена. Међутим, нису оштећени опрема и технолошке линије, које су биле расељене на више локација. Није било прекида у раду и у реализацији наше основне делатности. Напротив, у том периоду капацитети Завода били су максимално упослени.

Већину инфраструктуре санирали смо властитим средствима и капацитетима. Све технологије ремонта и производње враћене су на основну локацију Завода. Остало је само нерешено питање загревања и климатизације радних простора и санација објекта за ремонт средстава везе и електронике. Данас улажемо значајне напоре како бисмо решили наведене инфраструктурне проблеме.

Видимо да је у току гасификација и климатизација објекта у Заводу.

– Да, у току је гасификација Завода и увођење грејања и климатизације у објекте првог приоритета, а до краја 2016. године требало би да се реализује комплетан пројекат грејања и климатизације у целој установи. Увођење грејања у радне просторе повољно ће се одразити на рад у зимском периоду, чиме ће се, између осталог, обезбедити повољни услови за рад и смањити губици. Такође, обезбедиће се и технолошка пара у појединим технолошким процесима, тако да ће бити поново успостављене поједине технологије, неопходне процесу ремонта.

Из Завода су с временом отпуштани ња примани нови радници. Прошле године министар одбране истакао је да је ТРЗ „Чачак“ заслужан за високи ниво оперативних способности Војске и најавио пријем нових радника и њиху улошљеност капацитета у овој години. Колико је од тога исцупљено?

– Своје капацитете ТРЗ „Чачак“ ангажује за потребе јединица Војске Србије и на тај начин повољно утиче на њихове оперативне и функционалне способности. Као и у свакој другој организацији, и у Заводу долази до природног одлива кадра. Током 2013. године примљено је око 100 радника, а сада, после две године, стекли су се услови за поновни пријем и подмлађивање кадра. У том контексту у најави су припреме за нови пријем радника због попуне кадром, пре свега производним.

Од 2010. Завод је установа Војске Србије, чија је основна делатност техничко одржавање и генерални ремонт средстава борбене технике, укључујући и одговарајуће подсистеме, агрегате и уређаје. Пре тога био је доходовна установа. Шта је променом тог статуса изгубио, а шта добио?

– У периоду од 1973. године Завод је био доходовна установа, која је свој радни задатак за потребе Војске извршавала на основу усаглашеног плана ремонта са претпостављеном Управом, путем уговарања по основу овереног норматива – ценовника за текућу годину. Ангажовање капацитета у јединицама Војске реализовано је радним задацима, сходно одобреним нормативима и ценовнику.

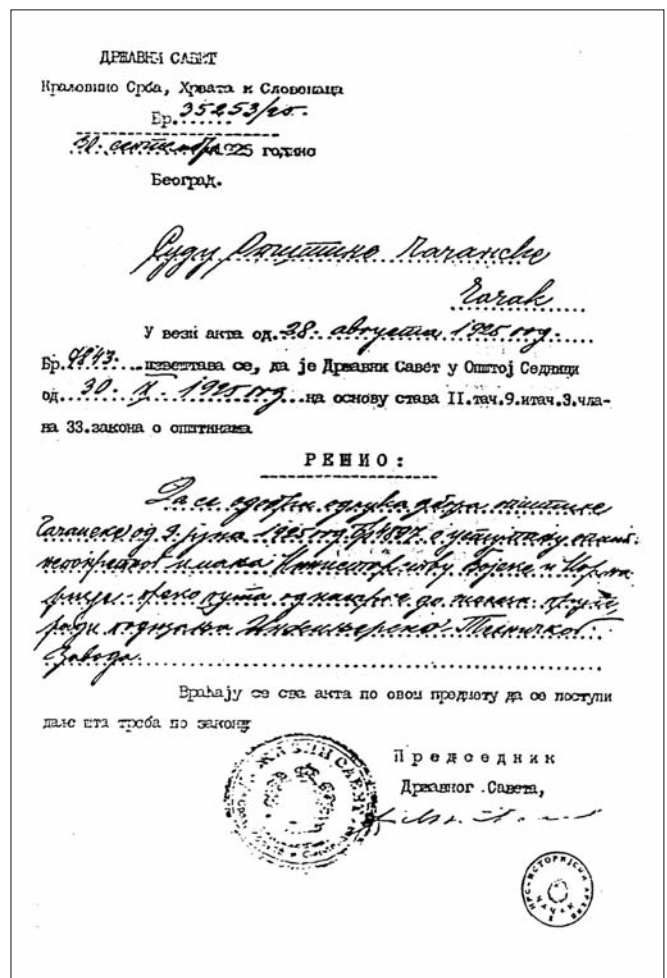
Слободне капацитете ТРЗ „Чачак“ ангажовао је на пружању услуга ван система одбране – ремонт и модернизацију возила, свих врста машинских и термичких обрада, заштите и друго – путем директног уговарања. Остварени приход био је на располагању Заводу и коришћен је за унапређење постојећих и освајање нових технолошких процеса, набавку нових алата, машина и уређаја и друге опреме.

Променом статуса Завода 2008. године и преласком под надлежност Министарства одбране – Управе за одбрамбене технологије Сектора за материјалне ресурсе – смањено је бројно стање, чиме су капацитети димензионирани и усаглашени са потребама Војске Србије. Након тога, 2010. године Завод је претпотчињен Команди КоВ-а, у чијем саставу се и данас налази.

Променом статуса пословања Завода могу се навести само позитивни ефекти у пословању и бризи за сваког радника. У сваком тренутку обезбеђен је посао, лична примања радника су благовремена, настављен је тренд опремања Завода и унапређења технолошких линија и друго.

Ремонтни капацитети ангажовани су на пословима модификације и модернизације. На које сите модификације и модернизације посебно поносни?

– Технички ремонтни завод реализовао је, у сарадњи са стручњацима Војнотехничког института из Београда, ИАР Железник и „Југоимпорт СДПР“, модернизацију тенка

М-84, у М-84 АБ1. Тај тенк има знатна побољшања на свим пољима, у односу на М-84. Такође, у сарадњи са ВТИ-ом, Завод је, користећи основу тенка Т-55, произвео инжењеријско возило „муња” и модификовао тенкове Т-55 и Т-72.

У сарадњи са Војнотехничким институтом, реализовали смо модернизацију тенковског мотора В-46 ТК заменом постојеће пумпе високог притиска са пумпом произведеном у ППТ Трстеник.

У оквиру пројекта интегрисаног система веза у ТРЗ урађена је апликација за даљински надзор и управљање радом радио-релејних уређаја GRC 408Е и GRC 408Е/34. Том модернизацијом омогућује се контрола и управљање на даљину појединачног радио-релејног уређаја или радио-релејног уређаја у мрежи.

Поред модификације и модернизације, значајан сегмент у раду Завода представља производња. При томе се мисли на производњу резервних делова и склопова неопходних за процес ремонта сложених техничких средстава у Заводу, али и за потребе јединица Војске. У последње време, Завод ангажује своје капацитете, заједно са ВТИ Београд, на производњи покретних телекомуникационих центара везе. То је један од највећих задатака производње у Заводу и по обиму је тренутно један од најсложенијих пројеката који се реализује у Министарству одбране и Војсци Србије.

ДВА ПУТА НА БУЏЕТУ

У својој историји Завод је био на буџету од 1953. до 1957. године – први пут, и од 31. октобра 2008. године – други пут. Најсвежији датум јесте претпотчињавање Команди Копнене војске, од 3. марта 2010, који у Заводу истичу као један од значајних, јер се позитивни ефекти огледају у већој оперативности у раду, повећаној радној и технолошкој дисциплини и већој реализацији ремонта.

До којег степена је освојен генерални ремонт тенка М-84?

– У Заводу је у потпуности реализовано освајање генералног ремонта најважнијих функционалних целина сложеног техничког средства као што су тенк М-84 и М-84А. Ти подсистеми чине 90 одсто целине поменутих тенкова. Преостале технолошке целине, чије је освајање у току, чине помоћни подсистеми мототехничког дела тенка. Иако није добијено Решење о освојености генералног ремонта М-84, и ти подсистеми се реализују у највишем степену ремонта. Добијање тог решења омогућиће Заводу верификацију свих технологија и технолошких поступака који се већ сада примењују при одржавању тенкова М-84 и М-84А.

У процесу ремонта средстава део склопова и резервних делова се регенирише. Шта се на тај начин постиже?

– У процесу ремонта техничких средстава изражен је проблем недостатка резервних делова, а један од начина

обезбеђења делова, поред набавке са тржишта и из складишта Војске Србије, јесте регенерација. Регенерацијом се постиже да се делови доведу у такво техничко стање да могу да извршавају своју основну функцију, односно, доводе се у називну (основну) меру. Примера ради, регенерација резервних делова економски је оправдана до нивоа 60 одсто цене новог дела. Међутим, ако је то једини начин извора снабдевања, онда је регенерација економски исплатив извор снабдевања.

Завод примењује различите технологије регенерације као што су: поступци наваривања, брушења, тврдог хроммирања, хоновања, наливања гуме на потпорне тачке, регенерација склопова електронике и оптике и др.

Наши планови за наредни период усмерени су ка освајању и праћењу нових метода и поступака у области регенерације, као и опремање опремом која ће омогућити освајање нових технологија регенерације.

Где се после ремонта испитије артиљеријско и стрељачко наоружање?

– Након ремонта артиљеријских средстава врше се полигонска испитивања на полигону Цветин врх. Испитивања се обављају у складу са предвиђеним Програмом завршних испитивања, а оно се реализује гађањем хидромуницијом. Испитивање стрељачког наоружања реализује се делом у стрељачком тунелу у Заводу, а делом на полигону предузећа „Слобода” Чачак.

Где се школује потребан кадар техничке струке, посебно онај уско стручан?

– Обука кадра техничке струке реализује се школовањем и усавршавањем у центрима за обуку припадника МО и ВС и у институцијама Републике Србије, у складу са насталим потребама. С обзиром на намену ТРЗ „Чачак” и дуггодишње искуство у раду састава који извршава додељене задатке, део људи се успешно стручно усавршава на нивоу Завода. Можемо рећи да је кадар ТРЗ „Чачак” добро стручно обучен и оспособљен.

Који су планови за развој овог предузећа?

– Основни задаци Завода и даље остају извршење генералног ремонта, ревизија, модификација и парцијалне оправке НВО из надлежности Завода. То ће се реализовати сталним развојем и освајањем технологија генералног ремонта, побољшањем инфраструктуре и опремањем за подршку ремонта, сталним побољшањем квалитета ремонта и производње, те оспособљавањем и усавршавањем кадра.

Ближа и дугорочна перспектива Завода условљена је текућим збивањима у земљи и свету, капацитетима, материјалним могућностима и расположивим кадровима. При томе, тежиште рада ТРЗ „Чачак” и даље ће се заснивати на извршењу основне делатности, унапређивању сарадње са научним установама и носиоцима извозних средстава, наставку даљег осавремењивања и техничког опремања Завода и оспособљавању кадра у складу са развојем нових технологија. ■

УЗЛАЗНА ЛИНИЈА РАЗВОЈА

Настанак и формирање Техничког ремонтног завода „Чачак” у протеклих девет деценија диктирале су потребе Војске и догађаји у појединим периодима. Током свих тих година развој предузећа текао је узлазном линијом, уз структуралне и технолошке промене. Ово садашње време исписује нове странице.

Када се са историјске дистанце дуге девет деценија посматра настанак Техничког ремонтног завода „Чачак”, најпресудније су биле године његовог настанка. Изграђен је на основу потреба, у право време и на правом месту. Тада су постављени стабилни темељи, који то производно-ремонтно предузеће чврсто држе и данас.

Настао је по завршетку Првог светског рата, када је формирана Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца. Тада је Министарство војске и краљевине, у настојању да ојача сопствену моћ и допринесе привредном опоравку државе, изразило потребу да се оснује производно-ремонтно предузеће. Руководећи се стратешким плановима, избор је пао на Чачак нимало случајно, с обзиром на то да је тај град у то време био центар и раскршће путева на све четири стране света. Осим тога, било је погодно што је у Чачку постојала касарна са другим објектима у својини Министарства, где је био стациониран Четврти пук.

Године стварања

Прича о настанку текла је на следећи начин. Отпочела је преписком између Министарства војске и општинске управе у Чачку око тога да се из поменуте касарне измести „Дом ратне сирочади”. Потом је у њега усељен инжењеријски арсенал из Ђуприје, ради формирања „Инжењеријско техничког завода” у Чачку. Да би се то омогућило тражено је од Општине да обезбеди један квадратни километар земљишта, који би испуњавао одређене техничке услове – да није много удаљен од вароши, да није водоплаван, да је могућ довод воде за снабдевање машина, да је близу железничке пруге, да је земљиште погодно за подизање потреб-

них грађевина... Општинска управа, на седници од 8. јула 1924, изашла је у сусрет Министарству војске, а потом је, на основу њихове одлуке, Државни савет Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца дао сагласност на ту одлуку 30. септембра 1925. године. На тај начин обезбеђени су почетни услови да рад Инжењеријско-техничког завода у Чачку отпочне 1925. године. Због тога је 30. септембар проглашен за Дан Техничког ремонтног завода „Чачак”.

Убрзо је у кругу Завода уређено слагалиште војне опреме, инжењеријских производа и оправљених предмета из свих фабрика и завода у земљи, који су потом дистрибуирани војним јединицама у краљевини.

У периоду од 1926. до 1928. године никле су две фабричке хале (укупне површине од 4.500 квадратних метара), од којих је у једној смештена столарско-коларска и фарбарска радионица, а у другој браварско-ковачка радионица са ливницом. Током 1930. године рад Завода унапређен је у технолошком смислу – изграђена је механичка радионица за израду и поправку телефонских, телеграфских и других апарата за везу у војним јединицама, којој је придодата и радионица за оправку електричних машина.

Руководећи кадар, инжењери, мајстори, КВ радници и официрски састав били су у то време врло цењени у Министарству војске и морнарице Краљевине Југославије због резултата које су постизали у раду. Проширењем асортимана производње, повећаван је и простор за радионице, магацине, па и канцеларије, тако да је, према званичним подацима из 1940. године, Завод имао 450 запослених.

Инжењеријско-технички завод у „Чачку” – „Арсенал”, постојао је релативно кратко, седамнаест година, и када је по стваралаштву био на врхунцу, избио је рат и неопштећен је предат Немцима. Они су га одмах по доласку потпуно

УПРАВНИК ИГЊАТ КИРХНЕР

Међу руководиоцима ТРЗ „Чачак” било је људи који су се истицали не само као стручњаци, већ и као личности. Незаборавава је био генерал Игњат Кирхнер, један од управника, јунак из Првог светског рата, патриота, одличан стручњак и изванредан организатор.

Тај најпре аустроугарски поручник родио се у Руми 1877. године. Родитељи су му били Срби, али је носио презиме свог очуха, који га је усвојио и одгајио. Завршио је Војну академију у Бечу и седам година службовао у Винковцима, где је научио матерњи српски језик. Из Царско-краљевске војске дезертирао је 1914. године и пребегаво у Србију, где је указом краља Петра примљен у Српску војску. Почетком рата ратовао је као четник добровољац. Учествовао је у заузимању аустријске карауле на левој обали Саве 1914. године и био рањен у десну ногу, али није отишао у болницу.

Током одбране Београда, у јесен 1915, командовао је Сремским добровољачким одредом и учествовао у чувеном јуришу 7. октобра под командом мајора Гавриловића. Тада је био тешко рањен у ногу. Сремски добровољци извукли су свог омиљеног командира под кишом куршума са прве борбене линије и тако му спасили живот. Евакуисан је из Београда и лечен у Нишу, а затим је са осталим рањеницима пребачен на Крф. Током исцрпљујућег путовања, на носилима и на болесничкој постељи, Кирхнер је чувао око појаса обмотану заставу Сремског добровољачког одреда.

Са Крфа је упућен на лечење у Тулуз. Тамо су му ране залечене, али је од последица рањавања на Дунавском кеју остао инвалид са ногом краћом шест центиметара. У Француској је завршио Електротехнички факултет, па је после рата у Војсци Краљевине СХС и Југославије обављао високе дужности у војнотехничкој и инжењеријској служби. У чин бригадног ђенерала унапређен је 1939. године. Пензионисан је на лични захтев уочи Другог светског рата. Одбио је понуду Немаца да учествује у окупационој влади и погинуо је на Васкрс 1944. од савезничког бомбардовања.

испразнили и опљачкали. Од укупног броја радника „Арсенала”, њих 215 изгубило је живот у периоду од 1941. до 1945. године.

Напад на Југославију 6. априла 1941. руководство Војнотехничког завода није дочекало неспремно, већ је донело одлуку да се различити материјал и друга војна опрема распореди у 14 вагона и отпреми на Мокру гору. Известан број стручњака који је био у пратњи тога транспорта имао је задатак да у погодној прилици организује одговарајућу производњу и ремонт. Капитулација Југославије их је затекла у Пазарићу, где је окупатор запленио опрему, која је одмах транспортована у Немачку. Међу заплениеном опремом била је и термоелектрана испоручена тридесетих година на име ратне репарације из Првог светског рата.

После првог ослобођења Чачка 1. октобра 1941. већина радника вратила се пословима које су и раније обавља-

ли у Заводу – производили су тела за тромблонске мине и ливене ручне бомбе, за чију израду су коришћене водоводне цеви. У другој половини октобра 1941. године поправили су и префарбали два тенка заробљена од Немаца у борбама код Горњег Милановца, који су у Завод довезени на основу наређења заједничке команде партизана и четника

ВОЈНОЗАВОДСКА ШКОЛА

У време оснивања Завода, међу стручним кадром који је долазио у интернат било је и Немаца, али се касније показало да они не долазе да би унапредили производњу већ због шпијунаже. Било је очито да кадар морају сами школовати, па је 1930. године почела са радом Војнозаводска школа са интернатским смештајем. Питомци те школе нису могли бити млађи од 13 нити старији од 18 година. Постепено су формирана три одељења. Питомци су осам часова радили у занатским просторијама, а школске часове посећивали су у вечерњим сатима. Предавачи су били инжењери Завода, који су држали предавања ван радног времена.

Руководећи се принципом свеопште рационализације, примењен је и одговарајући начин финансирања интернатског смештаја питомаца и трошкова њиховог школовања. Наиме, плату коју су питомци добијали за учешће у производњи, нису примали на руке већ је од свих плата формиран јединствен фонд за финансирање наведених трошкова.

Интернат је имао управника и дисциплинског старешину, који је бринуо о понашању питомаца. По успешном завршетку школе стицали су дипломе калфе, а завршне испите полагали су пред посебном комисијом. Многи су постали добри мајстори и производни руководиоци. На тај начин Завод је 1934. године добио 100 квалификованих радника. Након тога укинут је интернат, а нови ученици примани су без интернатског смештаја.

ТЕХНИЧКИ РЕМОНТНИ ЗАВОД „ЧАЧАК“

у Горњем Милановцу. Један тенк био је марке „хочкинс“, а други „рено“. Оба су била борбено оспособљена и коришћена у нападу на Краљево 31. октобра 1941. године. Тај догађај је на одређени начин означио и почетак рада Завода на оправци тенкова, што ће се у будућности показати као један од његових главних послова.

Нажалост, слобода Чачка није дуго трајала. Немци су окупирали град, а Завод претворили у логор.

Светли дани тог предузећа називу се одмах по ослобођењу града, 1944. године, када су организоване пушкарске, аутомеханичарске, ковачке, лимарске, браварско-стругарске, колске и седларске радионице. Откупљена је и столарска радионица у власништву Франца Андрића, а у недостатку стручњака ангажовани су и ратни заробљеници – Немци и Италијани. Према налазима комисије за процену ратне војне штете, 1945. године утврђено је да је ратна штета износила осам милиона америчких долара, а губици у дохотку били су три и по милиона.

Време промена

После рата Централна управа војне индустрије, процењујући да су створени повољни просторни, кадровски и технички потенцијали, донела је одлуку да се у Чачку формира ново предузеће, које ће ремонтовати машине из ратне репарације и потом их достављати у разне делове земље, према наредби управе војне индустрије. Тако је 1. јануара 1948. основано и отпочело са радом Војнотехничко предузеће „Боба Милетић“, које је с временом стекло велики углед и поверење у Министарству народне одбране.

Да би се такав углед и поверење очувао, руководство предузећа склопило је уговор са 10 немачких инжењера металске струке, који су са још шест искусних инжењера

ВРЕМЕ НАЈБОЉИХ РЕЗУЛТАТА

Златне године Завода биле су од 1975. до 1990, када су радили по принципу стицања и расподеле дохотка и били претпотчињени Техничкој управи КоВ Југославије. Применом принципа дохотка и слободне расподеле, одговарајућом организацијом, оптималним коришћењем капацитета, рационалним утрошком материјала, времена и бољим коришћењем стручних кадрова, у Заводу су остварени завидни резултати. Доходак који је тада остварен омогућио је за кратко време да се прошире репродуктивна кретања, а и задовоље шире заједничке потреба запослених. Порастао је стандард запослених, а тиме и углед Завода у широј друштвеној заједници, нарочито у војним круговима Југославије.

У периоду од 1983. до 1988. године у ТРЗ „Чачак” достигнути су врхунски резултати у раду. Годишњи радни капацитет износио је око 1.900.000 норма часова. У току године ремонтвано је више од 600 моторних возила, више од 150 борбених возила, 20.000 цеви разног пешадијског наоружања, произведено више хиљада резервних делова и друго. Поред наведеног, Завод је био укључен у производњу домаћег тенка М-84, израђујући 196 компоненти, које садрже више од 1.500 позиција.

Реализовано је више извозних послова, од којих је највећи био извоз у Кувајт по програму „НИШ -10” (покретне радионице, резервни делови, специјални алати и сл.). Успешно пословање омогућило је да се прошире капацитети Завода изградњом нових и модернизацијом постојећих објеката. Материјалне могућности искоришћене су и за изградњу 250 станова.

предузећа знатно допринели успешном раду. Они су много учинили и на јачању кадровске базе, организовањем разних семинара, курсева и других облика стручног усавшавања радника и ученика. Како све то није могло да задовољи све веће потребе за стручним кадром, Министарство народне одбране и Централна управа војне индустрије основали су током 1948. године Војно индустријску школу „Боба Милетић”, интернатског типа. Кроз школу су прошле три генерације – у првој 80 ученика, у другој 150 и трећој 90. Предузеће „Боба Милетић” званично је престало са радом 1. марта 1953. године.

Паралелно са гашењем тог предузећа текле су припреме за формирање Техничког ремонтног завода „Чачак”. У постојеће хале, које су биле власништво Министарства народне одбране, пресељена је главна аутомобилска радионица МНО (Аутокоманда из Београда), која је одмах по преласку у надлежност новоформиране техничке службе ЈНА, преименоване у Технички ремонтни завод број 1.

Под новим именом Завод је почео са радом 3. маја 1953. године. Био је војна установа која послује по принципу стицања и расподеле дохотка, без статуса правног лица, намењена за реализацију задатака техничке службе Копнене војске Југославије на техничком одржавању техничких материјалних средстава, која се налазе у опреми и наоружању оружаних снага Југославије.

У том периоду у Заводу су вршени ремонт, освајање ремонта, модификације, адаптације и модернизације техничких-материјалних средстава (ТМС), ремонтвана су средства наоружања пешадије и артиљерије, борбена возила, тенкови, транспортери, самоходна оружја, тенкови за извлачење, неборбена возила и мотори. Такође, ремонтвана су и средства везе и електронике, оптоелектронски инструменти и електроенергетска средства (радио-релејни уређаји, радио-уређаји, ТТ уређаји, ракетна средства лансера, ТВ тренажери, системи за управљање ватром). Одвијала се и производња НВО, склопова, алата за техничко одржавање, производња и регенерација резервних делова и склопова, а обављана су и испитивање и верификације резервних делова и склопова произведених у цивилним предузећима. Највећи радни изазов било је освајање генералног ремонта и оспособљавање за генерални ремонт.

Припадници Завода пружали су испомоћ нижим нивоима одржавања, спроводили метролошку делатност у влашћеној метролошкој лабораторији, израђивали техничку ремонтну документацију, техничка упутстава и нормативе. Пружали су и услуге цивилном тржишту пласманом вишка капацитета (ремонт мотора, возила, геодетских инструмената, електроагрегата, алатних машина и др.). Знатна пажња посвећивана је и обуци кадра – на специјалистичким курсевима за техничко одржавање у Заводу и код корисника.

Завод је имао организацијску структуру класичног предузећа, по принципима организације, планирања, координације, контроле и извештавања, али и статус запослених припадника дефинисан на основу Закона о Војсци и подзаконских аката изведених из тог закона. Специфичности рада Завода, као војне установе, биле су прописане посебним Правилником за војне установе које послују по принципу стицања и расподеле дохотка, а Установа је доносила и своја нормативна акта која су подлежала сагласности претпостављеног органа.

Период узлета

Предузеће је постигло најбоље резултате у периоду од 1975. до 1990. године. Тада је Завод био потчињен Техничкој управи КоВ Југославије, која је одвојила неповратна средства за његову модернизацију и створила могућ-

ТЕХНИЧКИ РЕМОНТНИ ЗАВОД „ЧАЧАК“

ности за бржи развој, у складу са савременим технолошким достигнућима. За кратко време ТРЗ почео је да остварује доходак, који је омогућавао проширење репродуктивних капацитета и задовољавање ширих заједничких потреба запослених – дешавало се да запослени на крају године приме и по три месечна лична примања. Достигнута је пуна запосленост постојећих капацитета и искоришћеност стручног кадра који је, имајући у виду висок стандард, знатно допринео порасту угледа Завода у друштву.

Све то резултирало је производњом која је превазилазила потребе ЈНА, тако да је током 1973. године отпочео извоз у Африку и земље Блиског истока. Интензивирана је војнотехничка сарадња армија Југославије, Пољске и Мађарске, у коју је активно био укључен и Технички ремонтни завод „Чачак“. Његови стручњаци размењивали су искуства са колегама из сличних завода у тим земљама.

Пословна заједница пет техничких ремонтних завода КоВ Југославије формирана је 1988. године. Задатак јој је

био да, у складу са утврђеним нормативима заједнице, заступа заједничку политику свих завода, у односима са Техничком управом и штити пословне интересе свих чланова заједнице.

Поред реализације производних програма, интензивно су проширивани капацитети изградњом нових и модернизацијом постојећих објеката. Набављана је нова, савремена опрема и зановљен застарели машински парк новим машинама.

Развојни пут Техничког ремонтног завода „Чачак“ од његовог формирања био је условљен приоритетима планираних обавеза – првенствено задацима ремонта и производње – а повећање друштвеног стандарда запослених зависило је од материјалних могућности Завода. Прва акција те природе била је изградња стамбене зграде „Хотел ремонт“, за смештај радника самаца, јер је већина радне снаге била млада без породице. Известан број породица добио је станове у зградама преко пута круга касарне „Ратко Митровић“.

ПРОИЗВОДНИ ПРОГРАМ ЗАВОДА

Главни задаци Завода одувек су били ремонт средстава НВО, освајање ремонта нових средстава, производња и регенерација резервних делова, производња нових средстава НВО, те опрема и модификација старих средстава. У дугогодишњој историји ТРЗ много тога је урађено у тим областима. Немогуће је све записати, али бележимо најважније.

Погон за ремонт моторних возила точкаша био је стуб формирања и развоја Завода. Од њега је почело 1953, да би се касније ТРЗ развијао добијајући нове садржаје. У периоду од 1985. годишње је ремонтовао више од 600 возила „застава АР 55“. После 1990. године на ремонт су долазила и средства фамилије ТАМ и ФАП, највећим делом за ремонт покретних средстава везе.

Ремонт борбених возила гусеничара интензиван је након 1958. године. У почетку су ремонтвала средства Т-34 и трактор ЈА-12. Припреме за ремонт тенкова Т-54, Т-55 и самоходног оруђа ЗСУ-57/2 обављају се 1970. године. Истовремено, спроводе се модификације на свим тенковима Т-34. Од 1976. године, поред тенка Т-34, ремонтују и самоходно оруђе СО-100 мм М-44, тенк Т-55, трактор АТС-59, оклопни транспортер БТР-50, самоходно оруђе ЗСУ-57/2, ровокопач БТМ-3 и дозер БАТ-М. Касније је асортиман проширен на више врста тенкова за извлачење, а од 1990. године и на тенкове Т-72 и М-84. Од борбених возила точкаша ремонтвано је више врста оклопних извиђачких аутомобила типа БРДМ-2, БОВ, ПРАГА и друго. У Заводу се ремонтују и тегљачи МАЗ-537Г.

Осим тога, ремонтују се и све врсте мотора, који се уграђују у моторна возила точкаше и моторна возила.

Од оснивања у Заводу су оправљали наоружање. После 1980. у процес ремонта улазе и сви модели аутоматске пушке 7,62 мм, тако да је ТРЗ у периоду 1985–1990. годишње ремонтвао више од 20.000 цеви разноврсног нао-

ружања. У том периоду погон наоружања интензивно је радио и на модификацијама противтрзајућих система на борбеним возилима гусеничара и више врста артиљеријског оружја. Исто тако, освојен је и ремонт ПА топа 20/3 мм М-55 А4 са уређајем за управљање ватром Ј-171.

Распадом СФРЈ повећане су потребе да Завод ремонтује нове количине и асортиман артиљеријског оружја. Због тога су приступили освајању, а касније и ремонту артиљеријских средстава топа 130 мм М-46, ПА топа 40 мм „бофорс“, хаубице 122 мм Д-30 (с), Д-30 (ј) и Д-30 А1 (ј), топа 100 мм Т-12 и МТ-12, затим хаубица-топ 152 мм М84 А1 (НОРА), топа ПА 30/2 мм „прага“ и ПТУ за све ове врсте средстава.

У Заводу је 1960. године формирана радионица везе и од тада почиње ремонт тих уређаја. Може се рећи да се техника у тој области усавршавала најбрже, тако да је ТРЗ, како би могао успешно да обавља послове на одржавању тих средстава, био принуђен да тај развој прати оспособљавањем и школовањем кадра и опремањем производних погона и радних места савременом опремом. Асортиман свих врста средстава везе и електронике која је Завод ремонтвао нагло се увећао након распада СФРЈ јер је ТРЗ преузео ремонт средстава који је раније био у надлежности специјализованог Завода везе и електронике у Травнику.

Од 1974. у Заводу је формиран специјализован погон за ремонт ракетних средстава. Био је једини у бившој СФРЈ, а то је и данас. У ТРЗ се ремонтују борбена ракетна средства (више врста противтенковских лансирних кутија, противоклопних лансирних оруђа на оклопним возилима, вишецевни бацачи ракета...), испитна ракетна средства и тренажна средства.

На крају, у Заводу се ремонтују и оптичка средства, електроагрегати, производе и регенеришу резервни делови, производе нова средства НВО, а преузет је и ремонт средстава од бивших завода ЈНА.

Страдање Завода

Прекретница у развоју установе било је НАТО бомбардовање 1999. године. Очекујући нападе НАТО-а на СР Југославију, тадашњи начелник Генералштаба ВЈ, наређењем стр. пов. бр. 04/09-311 од 20. марта 1999, ставио је у обавезу свим јединицама и установама ВЈ да предузму мере и поступке, ради заштите људства, материјалних добара и очување борбене готовости својих састава. Реализујући ту наредбу директор завода пуковник Младомир Петровић наредио је, 21. марта 1999, да се позову запослени како би

вљала производња, у 13 био складишни простор, а у три смештена администрација.

Покидане су електрична и водоводна мрежа, док су потпуно уништене инсталације за снабдевање паром и компримованим ваздухом са њиховим производним постројењима, котларницом и компресорском станицом. Већина саобраћајница у кругу Завода била је оштећена, а пролази у халама затрпани рушевинама. Због тога се рад Завода до 30. јуна 2002. одвијао на четири, од тада на три, а од септембра 2004. на само две локације, што је смањило могућност спровођења одређеног броја технологија у процесу ремонта ТМС.

Да није било мудрог и до детаља осмишљеног размештаја и премештаја ТМС са људством, трагедија би била већа. Међутим, начин на који је то спречено, заслужио је да буде уврштен у бисерне странице Завода.

Освајање генералног ремонта

Један од највећих послова ТРЗ „Чачак” био је и остао генерални ремонт тенкова М-84 и М-84А. Распадом СФРЈ исказана је потреба за највишим нивоом одржавања тенкова М-84, М84А и Т-72 у експлоатацији, па је отпочео процес освајања генералног ремонта тенкова М-84 и М-84А. Он се

се раселили капацитети Завода на локације које су у међувремену одабране, уз прописивање и предузимање мера безбедности и сигурности у току свих радњи.

У пет наврата пројектили су тукли простор, објекте и средства Завода. Након бомбардовања комисија директора ТРЗ „Чачак”, руководећи се методологијом коју је расписало Савезно министарство за одбрану, проценила је штету нанету ТРЗ-у бомбардовањем и утврдила да она износи седамдесет милиона америчких долара, од чега је педесет милиона америчких долара штете учињено на непокретним објектима.

Потпуно су уништене котларница, објекти за производњу коферастих надградњи за ремонт пешадијског наоружања, део објекта где се налазила станица за пуњење ПП апарата, те гаража за путничка возила и бензинска станица. Већа или мања оштећења нанета су објектима хале за ремонт возила точкаша и гусеничара, хале за ремонт средстава везе, централној фарбари и складишту угља поред котларнице. Последњи пројектил погодио је и уништио савремену кабину за фарбање габаритних техничких материјалних средстава. Знатно је оштећен и индустријски колосек у делу поред котларнице. Нешто мања оштећења претрпео је 31 објект Завода, од којих се у 15 оба-

ТЕХНИЧКИ РЕМОНТНИ ЗАВОД „ЧАЧАК“

састојао од освајања генералног ремонта компоненти, које израђују ИМК „14. октобар“ Крушевац (мењач), ПП Трстеник (хидраулични амортизери, хидраулика стабилизације хоризонтале и вертикале топа, производни механизми трансмисије...), Институт за нуклеарне науке Винча (детектор радиолошки хемијски тенковски), „Телеоптик“ Земун (жиро-блок) и ИНФИЗ Земун (метео-сензор и подсклоп ласерског мерача даљине), али и освајања генералног ремонта осталих целина тенкова М-84 и М-84А у Заводу.

Освајање генералног ремонта јесте сложен процес и он се састоји од реализације пробне партије, конструкције и израде специјалних алата, уређаја и опреме, набавке и уградње нове опреме, израде техничко-ремонтне документације, завршног испитивања и израде решења о освојености генералног ремонта.

Почетак те активности у Заводу датира од 1993. године, али је због сложености тенкова М-84 и М-84А, недостатка финансијских средстава, немогућности набавке опреме и резервних делова, те неизвесности реализације укупне активности, освајање генералног ремонта тенкова М-84 и М-84А текло фазно. Фазе су биле дефинисане потребама отклањања уочених неисправности у експлоатацији.

Освајање генералног ремонта тенкова М-84, М-84А и Т-72 одвијало се на следећим технолошким целинама мототехничког дела: ходни систем, системи за хлађење, за напајање горивом, за електрично стартовање, за хидроуправљање и подмазивање трансмисије, за стартовање мотора ваздухом, за загревање, за гашење пожара, филтровентилациони уређај, потрошачи електричне енергије, електроопрема оклопног тела – помоћни склопови и систем за довод и одвод ваздуха мотора.

До сада, генерални ремонт освојен је за следеће најважније целине: справе за нишањење и осматрање са дневно-ноћном справом-2 из система СУВ, митраљез 12,7 милиметара М-87, постоље за митраљез 12,7 mm М-87, митраљез М86Т, средства везе РУТ-1, купола, мотор В46-6 и (В46-ТК), систем управљања ватром, аутоматски пуњач топа, топ 125 mm – 2А 46, електроуређаји куполе, електроинсталације куполе, електроинсталације мототехничког дела и систем за подмазивање мотора.

Према одобреном динамичком плану реализације, који је израдио функционални носилац (Управа за одбрамбене технологије Сектора за материјалне ресурсе), до краја 2015. године очекује се пријава свих технолошких целина тенка М-84 и М-84А на завршна испитивања Техничком опитном центру Београд.

За освојене технолошке целине реализоване су све фазе освајања, укључујући и завршна испитивања ТОЦ-а

БРОЈНО СТАЊЕ

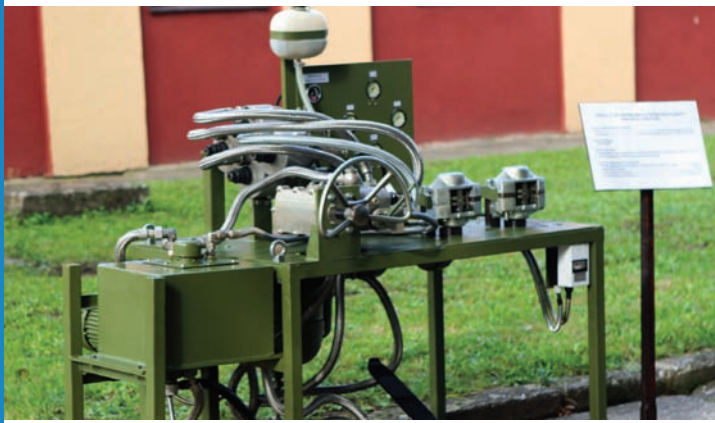
Према званичним подацима, Завод је 1940. године имао 1.450 запослених. Поред непосредних произвођача (столара, колара, сарача-седлара, фарбара, грађевинара, ковача, бравара, металостругара, ливаца, машиниста, лимара, казанџија, механичара, електричара, аутомеханичара), у Заводу су радила два бригадна генерала, два пуковника, осам потпуковника, 10 мајора, 16 капетана прве класе, два капетана друге класе, 11 поручника, по два потпоручника, грађевинска и машинска инжењера и више од 100 разних чиновника, државних мајстора, писара и цртача, ватрогасаца. Интересантно је да је у Заводу радио и капетан друге класе Данило Рашковић, дипломирани инжењер, касније чувени професор механике на Београдском и другим универзитетима у земљи и иностранству.

Предратна радна организација добила је од 3. маја 1953. данашњи назива, а за првог управника постављен је мајор Петар Убавић, металски радник, првоборац. У том периоду Завод је имао 468 радника да би 1958. године број био повећан на 687. До нових измена у организационој шеми Завода долази 1960. године. Бројно стање повећава се на 900 радника и управник Завода постаје директор.

Током седамдесетих година наставља се тренд раста установе. У Заводу је 1970. године било око 1.170 радника, да би 1977. године радило њих 1.317, 1986. године 1.303, а 1989. године 1.246. радника.

Нова организациона шема Завода ступила је на снагу 1. октобра 1992, знатно измењена у односу на претходно стање, јер је су распадом СФРЈ морали да прихвате на ремонт сву технику која се налазила у опреми и наоружању Ков Југославије, што је увећало асортиман средстава која су оправљана. У том периоду, тачније 1993, у Завод је радило 1.218, а у 1994. години 1.054 запослених.

Ступањем на снагу нових организационих промена у складу са потребама Војске, у ТРЗ је од 1995. године број радника смањиван најпре на 1.133, па 1998. године на 1.119, и 2000. године на 964.

према овереним програмима. Део завршних испитивања реализован је у Заводу. Добијањем решења о освојености за тенк М-84 и М-84А стичу се услови за задржавање тенкова у Заводу на највишем нивоу одржавања у трајању од 180 дана.

Решење о освојености генералног ремонта обезбеђује да средства која се ремонтују у Заводу при ремонту пролази више технолошких фаза: од пријема средства и ускладиштења неисправних средстава и подсистема, отварања радног налога, узимања средства за рад из магацина неисправне технике, расклапања на склопове, а склопова на делове до завршних интерних испитивања пробном вожњом за возила точкаше на јавном путу, а за возила гусеничара на издвојеном заводском полигону „Цветин врх”. По отклањању примедби након пробне вожње, средства се боје концептом маскирног бојења и предају у магацин исправне технике.

Генерално ремонтвано средство према техничко-ремонтој документацији омогућује пуну експлоатацију у јединицама корисницима до наредног експлоатационог ресурса.

Новоосвојене технологије

У процесу генералног ремонта тенка М-84 и М-84А Завод је унапређивао своје технологије, што је био предуслов за тај задатак. Избор и приоритет унапређења технологија усаглашаван је са Војнотехничким институтом и претпостављеним управама: Управом за одбрамбене технологије, Управом за логистику (Ј-4) и Командом КоВ. Највећу стручну помоћ на унапређењу технологија Заводу је

пружио Војнотехнички институт. Увођењем нових технологија проширене су постојеће технолошке могућности тог предузећа, а створени су и услови за квалитетнији ремонт и већу поузданост техничких средстава током експлоатације.

Најважније новоосвојене технологије Завода су: генерални ремонт технолошких целина тенка М-84, маскирно бојење техничких средстава по новом концепту маскирног бојења, ремонт аутоматског радио-ометачког система – АРОС за „Х” и „В” фреквентно подручје, ремонт система за аутоматизовано радио-техничко извиђање, ремонт радарског система М-85 „жирафа”, ендоскопска дефектација и испитивање цеви топа 125 и 122 мм, сервисирање теренских возила „ландровер”, оловљавање лежајева и хромирање кошуљица цилиндара за мотор В-46-6 и В-46 ТК у оквиру генералног ремонта наведених мотора, ремонт бродских мотора МWM, сервисирање и ремонт радиорелејних уређаја фирме „Тадиран” и „Талес”, ремонт мотора и уређаја за непрекидно напајање на објектима посебне намене, те учешће у пројекту интегрисаног система веза.

Генерални ремонт у Заводу ослања се и на производњу и регенерацију резервних делова у сопственој режији. Процес производње и регенерације обухвата производњу резервних делова, алата, прибора и уређаја и регенерацију резервних делова, који се не могу набавити на тржишту, а

неопходни су за завршетак процеса ремонта техничких средстава.

Регенерација у Заводу има дугу традицију и обухвата израду резервних делова од једноставнијих до најсложенијих. Резервне делове производе за своје потребе и за потребе свих корисника Војске Србије. Поступци регенерације обезбеђују да оштећени, похабани делови добију називне мере конструктивне документације. Део поступка регенерација ради се у сарадњи са кооперантима, а квалитет регенерисаних делова проверава се у Заводу кроз оверене програме завршних испитивања. У наредном периоду планирана је набавка опреме за ласерско наваривање и ласерска опрема за 3Д штампу – обраду.

У поступцима генералног ремонта присутна је и инвентивна делатност, која доноси знатна побољшања у раду. На тај начин скраћује се процес ремонта, време рада и обезбеђују услови за безбеднији рад.

Модификације и модернизације

Саставни део процеса генералног ремонта су технологије усавршавања и модернизације борбених средстава и система. Модификацијом наведених средстава повећавају се њихове техничко-тактичке особине као што су ватрена моћ и борбена ефикасност, покретљивост и оклопна заштита, поједностављује се и појефтиније логистичка подршка и, наравно, умањује цена одржавања.

Технички ремонтни Завод, у сарадњи са стручњацима Војнотехничког института из Београда, ИАР Железник и „Југоимпорт СДПР”, успео је да изврши модификацију тенка М-84 у М-84 АБ1. Тенк сада има знатна побољшања у односу на претходни модел. Уграђен му је мотор од 1.000 КС, систем заштите мотора од погрешног стартовања, систем заштите од експлозије горива и пожара, нови су и елементи ходног дела, има СУВ, термовизијски систем, систем активног оклопа, систем за детекцију зрачења, систем електромагнетне заштите за активирање мина, које се активирају бесконтактним путем, систем антиракетне заштите и систем за управљање противавионским митраљезом из оклопа. Једна од погодности је клима уређај, а тенк има уграђену ракетну цев са могућношћу ракетног гађања и ласерског вођења ракете, и може да гађа у свим временским условима.

Један од актуелних задатака Завода јесте припрема техничких средстава за учешће у мировним операцијама. У техничким средствима, на пример борбена возила, уграђују се клима-уређаји, изолациони материјали, радио-уређаји и др.

Приликом реализације задатака у области развоја одбрамбене индустрије, чије пројекте значајне за систем

одбране води Војнотехнички институт, Завод сарађује са том установом на појединим развојним и функционалним задацима. Један од таквих, и тренутно највећих, јесте интеграција система веза.

У области технологија ремонта и производње, посебно се истичу уређаји за испитивање кочионог и управљачког система на БВП М-80А, за испитивање хладног старта на БВП М-80А, за испитивање предгрејача на тенку М-84, за испитивање система мерења горива на тенку М-84, за дефектацију и даљински надзор рада електричних уређаја...

Значајна сарадња остварена је и са Факултетом техничких наука (ФТН) у Чачку, где се испитује софтверски

управљана машина за наваривање различитим поступцима варења. Машину је израдио ФТН, а испитивања и верификација спроводе су у ТРЗ „Чачак“.

Одржавањем борбених балистичких прслука, које се такође реализује у Заводу, унапређена су њихова конструкциска и балистичка својства. Одговарајућим конструкцијским распоредом и уградњом савремених балистичких материјала њихов ресурс повећан је са пет на 10 година. То унапређење публиковано је у часопису „Војнотехнички гласник“, а верификација унапређења спроведена је у сертификованој лабораторији за балистику, при Институту за безбедност у Београду.

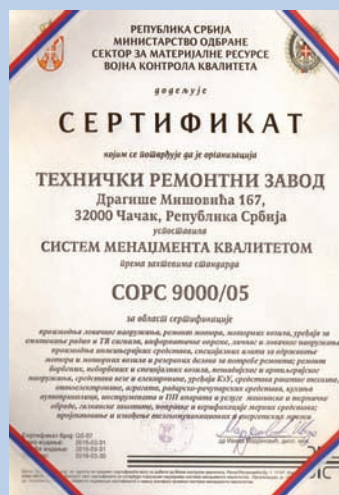
У наредном периоду, поред реализације пројекта интегрисаног система веза, у Заводу очекују да се заврши освајање ремонта тенка М-84 и наравно, да прођу верификационо испитивање у ТОЦ-у. У плану је обука у одржавању и успостављању технолошке линије за одржавање возила марке „хамер“ и инфраструктурно унапређење услова рада.

КВАЛИТЕТ

У савременој производњи поред цене и рокова, квалитет је најважнији тржишни фактор. Од 1996. године руководство Завода определило се за увођење система квалитета по стандарду ЈУС ISO 9001/96 и СНО 9000/97. На овај начин политика квалитета постала је саставни део пословне политике која проистиче из мисије, визије и усвојеног система вредности. Током 2000. и 2001. године издат је стандард ISO 9001/2000 и ЈУС ISO 9001/2001, а 2005. године СНО 9000/05. Ове године ТРЗ „Чачак“ успоставио је и сертификовао систем менаџмента квалитетом према захтевима стандарда SRPS ISO 9001/2008 и СОРС 9000/2014.

Део пословне политике Завода је и испуњавање свих захтева менаџмента системом квалитета (QMS) по међународним стандардима.

Испитивање наоружања

У саставу Завода је и испитни полигон „Цветин врх”. Он се налази на подручју Моравичког округа у општини Чачак, северозападно од града, у атару села Милићевци. Ту се испитују борбена возила гусеничари пробном вожњом после ремонта и противтрзајући уређаји (ПТУ) гађањем хидрозрном, а опитују се калибри 105, 122, 125, 130 и 152 милиметра, те спој оклопног тела и куполе.

Испитивања се раде по програму завршних испитивања, проистеклих из техничко-ремонтне документације за генерални ремонт. При гађању хидромуницијом опасна зона (земљишни и ваздушни простор на полигону у којем постоји могућност дејства парчади гранате на људство, стоку или објекте) има облик правоугаоника, дужине 420 и ширине 100 метара, а обухвата простор 400 m испред оруђа, 20 m иза оруђа и по 50 m са стране правца гађања. На том полигону забрањена је употреба свих врста вежбовне и бојеве муниције – пројектила.

Испитивање (опитно испитивање – испитивања борбеним и имитационим средствима, која се изводе ради провере временских, просторних и техничких норми, провере ефикасности и функционисања наоружања, муниције, техничких средстава и опреме у одређеним борбеним, земљишним и метеоролошким условима на полигону) наоружања

и склопова наоружања врши се ради провере квалитета посла оправке, ревизије, ремонта и замене виталних делова, функционисања наоружања после модификација и израде, техничког стања и случају рекламација на квалитет извршених оправки и, по потреби, провере техничког стања.

Поменута испитивања обављају запослени у ТРЗ „Чачак”.

Правци развоја

Будући рад тог војнопривредног предузећа условљаваће текућа збивања у земљи и свету, али и његови капацитети, материјалне могућности и расположив кадар. Из тог произилазе начини организовања, стил рада, односи у Заводу и став самог Завода према укупном окружењу и надређеним центрима.

Од њих се у будућности очекује да унапреде сарадњу са научним установама и носиоцима извозних послова, те да осавремене и технички опреме Завод. Такође, требало би да у већем обиму изађу на слободно тржиште и да оспособе кадар у складу са развојем нових технологија и организацијом рада.

На тај начин почеће да се исписују нове странице у девет деценија дугом трајању и раду тог Техничког ремонтног завода. ■